

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

*Stan
polskiej gospodarki
żywnościowej
po przystąpieniu
do Unii Europejskiej*

nr 69

Warszawa 2007

Raport 4

EKONOMICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
ROZWOJU POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

***Stan
polskiej gospodarki
żywnościowej
po przystąpieniu
do Unii Europejskiej
Raport 4***

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

***Stan
polskiej gospodarki
żywnościowej
po przystąpieniu
do Unii Europejskiej
Raport 4***

*Praca zbiorowa pod redakcją
prof. dr. hab. Romana Urbana*

Autorzy:

*mgr Jadwiga Drożdż
prof. dr hab. Włodzimierz Dzun
dr inż. Wacław Guzewicz
mgr Lucyna Mieszkowska
dr inż. Robert Mroczek
dr Bożena Nosecka
dr inż. Ewa Rosiak
mgr Anna Staszczak
mgr inż. Jan Świetlik
prof. dr hab. Roman Urban
prof. dr hab. Aldon Zalewski
mgr Danuta Zawadzka
mgr inż. Maria Zdzieborska*

Konsultacja:

*prof. dr hab. Wojciech Józwiak
prof. dr hab. Jan Małkowski*

EKONOMICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
ROZWOJU POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

Warszawa 2007

Pracę zrealizowano w ramach tematu

Polski sektor żywnościowy w pierwszych latach członkostwa

w zadaniu *Ocena stanu polskiej gospodarki żywnościowej po wejściu Polski do UE*

Celem pracy jest ocena stanu polskiej gospodarki żywnościowej w czwartym roku po wejściu do Unii Europejskiej, a szczególnie wpływu tego zdarzenia na popyt na produkty rolnictwa i przemysłu spożywczego, ceny rolne i ceny żywności, produkcję rolnictwa i przemysłu spożywczego, przemiany strukturalne przemysłu spożywczego oraz na sytuację ekonomiczną obu sektorów.

Opracowanie komputerowe

Anna Staszczak

Korekta

Krzysztof Kossakowski

Redakcja techniczna

Leszek Ślipski

Projekt okładki

AKME Projekty Sp. z o.o.

ISBN 978-83-60798-12-6

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

– Państwowy Instytut Badawczy

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

tel.: (0·prefiks·22) 50 54 444

faks: (0·prefiks·22) 50 54 636

e-mail: dw@ierigz.waw.pl

<http://www.ierigz.waw.pl>

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Nakład: 500 egz.

Druk: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB

Oprawa: UWIPAL

Spis treści

Wstęp	7
<i>prof. dr hab. R. Urban</i>	
I. Makroekonomiczne i rynkowe uwarunkowania rozwoju gospodarki żywnościowej	9
I.1. Stan makroekonomicznego otoczenia rolnictwa w okresie integrowania z Unią Europejską.....	9
<i>prof. dr hab. R. Urban</i>	
I.2. Rozwój cen w sektorze rolno-spożywczym	13
I.2.1. Tendencje rozwojowe cen	13
<i>prof. dr hab. R. Urban</i>	
I.2.2. Ceny skupu produktów rolnych	15
<i>dr inż. R. Mroczek</i>	
I.2.3. Ceny środków produkcji dla rolnictwa.....	18
<i>prof. dr hab. A. Zalewski, mgr L. Mieszkowska</i>	
I.2.4. Ceny producenta żywności.....	23
<i>prof. dr hab. R. Urban</i>	
I.2.5. Detaliczne ceny żywności i napojów	27
<i>mgr L. Mieszkowska</i>	
I.3. Wsparcie finansowe rolnictwa, wsi i przemysłu spożywczego.....	33
<i>prof. dr hab. R. Urban</i>	
II. Popyt na żywność i inne produkty przetwórstwa	36
II.1. Krajowy popyt na żywność	36
<i>dr inż. E. Rosiak</i>	
II.2. Sprzedaż detaliczna i dostawy rynkowe żywności, napojów i wyrobów tytoniowych.....	45
<i>prof. dr hab. R. Urban, mgr A. Staszczak</i>	
II.3. Popyt eksporterów	46
<i>prof. dr hab. R. Urban</i>	

III. Tendencje rozwojowe rolnictwa i przemysłu spożywczego	54
III.1. Produkcja i podaż rolnictwa.....	54
III.1.1. Tendencje i zmienność produkcji rolnictwa	54
<i>dr inż. R. Mroczek</i>	
III.1.2. Produkcja głównych produktów rolnictwa.....	61
<i>dr inż. R. Mroczek, dr B. Nosecka</i>	
III.2. Rozwój przemysłu spożywczego	75
<i>prof. dr hab. R. Urban</i>	
IV. Wyniki i sytuacja ekonomiczno-finansowa rolnictwa i przemysłu spożywczego	88
IV.1. Przychody rolnictwa ze sprzedaży głównych produktów rolnictwa.....	88
<i>mgr D. Zawadzka</i>	
IV.1.1. Ocena ogólna	88
IV.1.2. Przychody ze sprzedaży podstawowych produktów roślinnych ..	92
IV.1.3. Przychody ze sprzedaży podstawowych produktów zwierzęcych ..	94
IV.1.4. Źródła przychodów rolnictwa	96
IV.2. Wydatki rolnictwa na cele produkcyjne.....	98
<i>prof. dr hab. R. Urban, prof. dr hab. A. Zalewski</i>	
IV.3. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw rolnych i świadczących usługi na rzecz rolnictwa	104
<i>prof. dr hab. W. Dzun, dr inż. W. Guzewicz, mgr inż. M. Zdzieborska</i>	
IV.3.1. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw w 2006 roku	104
IV.3.2. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw rolnych i usługowych w I półroczu 2007	109
IV.4. Wyniki i stan finansowy przedsiębiorstw przemysłu spożywczego	113
<i>mgr J. Drożdż</i>	
Podsumowanie i konkluzje.....	123
<i>prof. dr hab. R. Urban</i>	

Wstęp

Od dnia wejścia Polski do Unii Europejskiej upłynęło już 3,5 roku. Jest to okres na tyle długi, że mogą się już ujawnić skutki integracji, w tym także korzyści z tego tytułu, które wystąpiły w całej naszej gospodarce i w sektorze rolno-spożywczym. Był to okres, w którym ujawniły się różne fazy cyklicznych i koniunkturalnych wahań produkcji i podaży rolnictwa. Postępująca integracja z gospodarką żywnościową UE coraz bardziej ujawnia wpływ na nasze rolnictwo, rynek i przetwórstwo globalizacji i zjawisk, które występują na rynku światowym.

Przedstawiane opracowanie jest kolejnym raportem oceniającym stan polskiej gospodarki żywnościowej po wejściu Polski do UE. Ocenia on zmiany, które dokonały się w ostatnich czterech latach oraz stan sektora rolnego w czwartym roku po wejściu do UE. Raport ten składa się z czterech rozdziałów, a mianowicie:

- rozdz. I opisuje i ocenia makroekonomiczne i rynkowe otoczenie producentów żywności, a szczególnie procesy rozwoju gospodarczego Polski oraz ich wpływ na popyt krajowy i rozwój cen na rynku rolno-spożywczym,
- rozdz. II analizuje rozwój popytu na produkty rolnictwa i przemysłu spożywczego, na co wpływa stale i szybko rosnący eksport, poprawa stanu wyżywienia i zmiany strukturalne zaopatrzenia ludności,
- rozdz. III opisuje wyniki produkcyjne rolnictwa i przemysłu spożywczego, ocenia dynamikę ich zmian oraz identyfikuje zmiany struktur produkcyjnych rolnictwa i przetwórstwa,
- rozdz. IV szacuje i ocenia stan ekonomiczny obu głównych działów gospodarki żywnościowej, głównie na podstawie analizy przychodów pieniężnych i wydatków produkcyjnych rolnictwa oraz wyników i stanu finansowego przedsiębiorstw rolnych i przemysłu spożywczego.

Uzupełnieniem tych analiz jest zakończenie, zawierające główne konkluzje i wnioski. Pośrednio wskazuje ono na szanse i zagrożenia dla dalszego rozwoju sektora rolnego w Polsce.

Wyniki analiz potwierdzają ustalenia i oceny prezentowane w poprzednich raportach oraz uzupełniają je o nowe zjawiska, które ujawniły się w kolejnych latach po wejściu do UE. Do takich ustaleń można zaliczyć następujące oceny:

1. Polska gospodarka żywnościowa jest wciąż beneficjentem wejścia do Unii Europejskiej. Korzyści sektora rolnego z tego tytułu nawet się powiększyły w trzecim i czwartym roku po przystąpieniu do struktur europejskich. Ta kumulacja korzyści wynika zarówno z czynników zewnętrznych, jak i wewnętrznych.

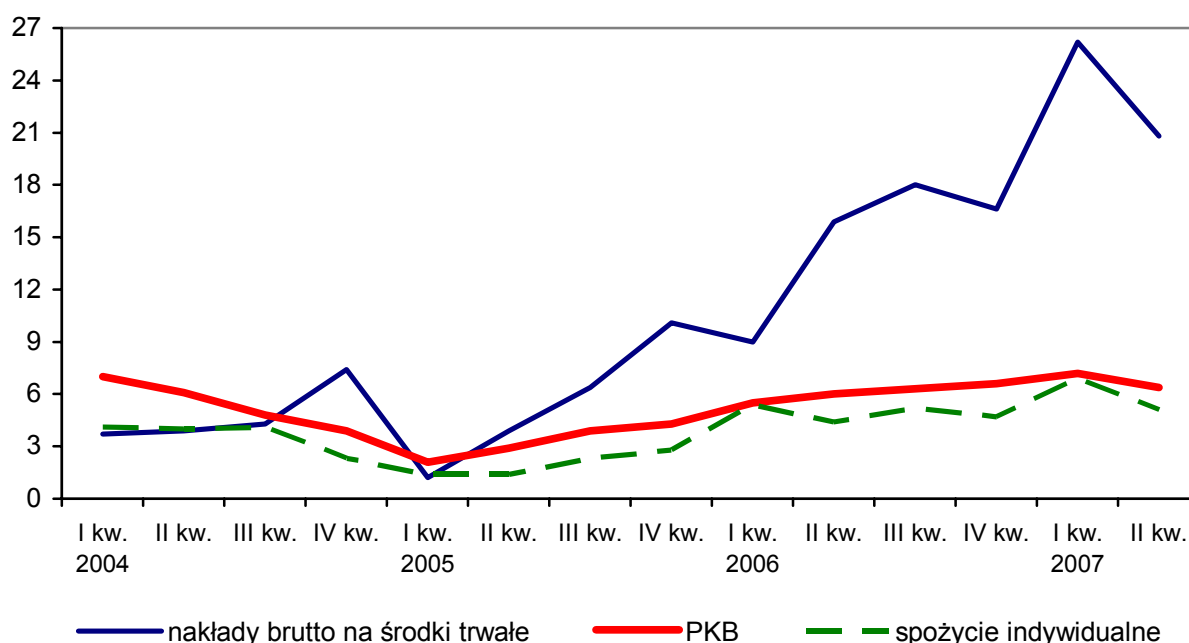
2. Gospodarka żywnościowa korzysta z efektów przyspieszenia rozwoju gospodarczego. Rozwija to krajowy rynek żywnościowy, a postępująca integracja z dużą gospodarką europejską łagodzi skutki zakłóceń, które wywołują niespodziewane obniżki plonów (zboż w 2006 roku, owoców w 2007 roku), czy też cyklicznych wahań produkcji rolnej.
3. Otwarcie polskiej gospodarki na rynek europejski, a pośrednio także większe powiązanie z rynkiem światowym, zwiększa korzyści (i zagrożenia) dla gospodarki żywnościowej z tytułu rosnącego popytu krajów szybko się rozwijających. Nasi rolnicy i przetwórcy mogą korzystać z rozwoju gospodarczego tych krajów i z rosnących cen na światowym rynku rolnym i żywnościowym.
4. Coraz większym zagrożeniem dla sektora rolnego jest z jednej strony proces wzmocnienia krajowej waluty i szybko rosnących wynagrodzeń, a z drugiej strony coraz bardziej uciążliwe są ograniczenia, które stwarza system kwotowania produkcji mleka, cukru, skrobi i izoglukozy. Zjawiska te uniemożliwiają wzrost produkcji tych działów gospodarki żywnościowej oraz obniżają nasze przewagi cenowo-kosztowe nad producentami z innych krajów (unijnych i spoza Unii).

I. Makroekonomiczne i rynkowe uwarunkowania rozwoju gospodarki żywnościowej

I.1. Stan makroekonomicznego otoczenia rolnictwa w okresie integrowania z Unią Europejską

Wejście Polski do UE poprawiło sytuację polskiej gospodarki (rys. I.1). Już w roku poprzedzającym akcesję nastąpiło ożywienie, pobudzone przez oczekiwane wyższe ceny.

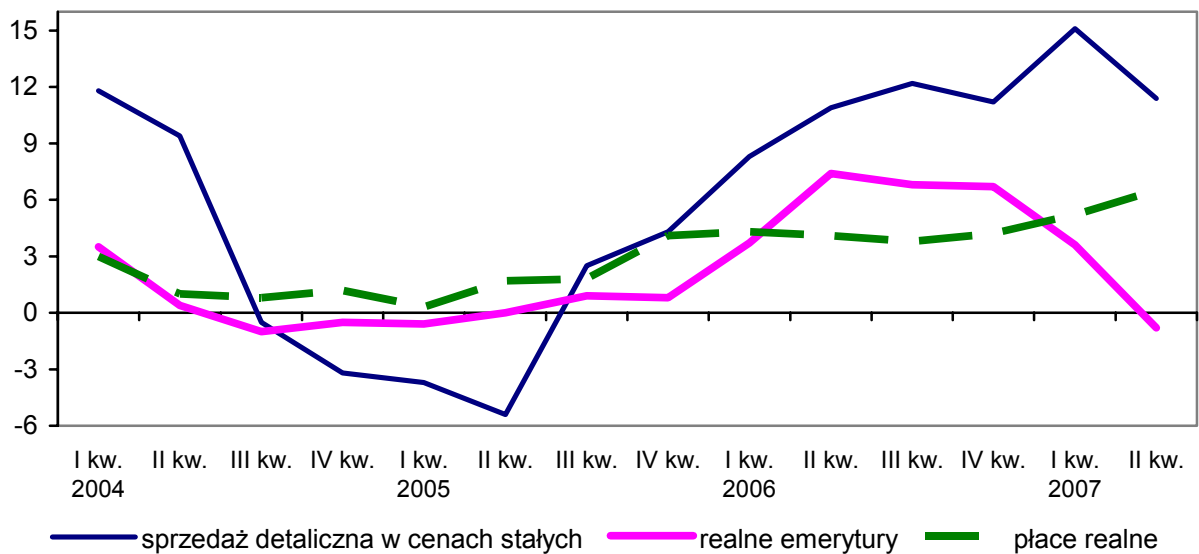
Rysunek I.1. Stopa wzrostu PKB i spożycia indywidualnego (w procentach w porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego)

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 2004, nr 5; 2005, nr 5; 2006, nr 9; 2007, nr 9.

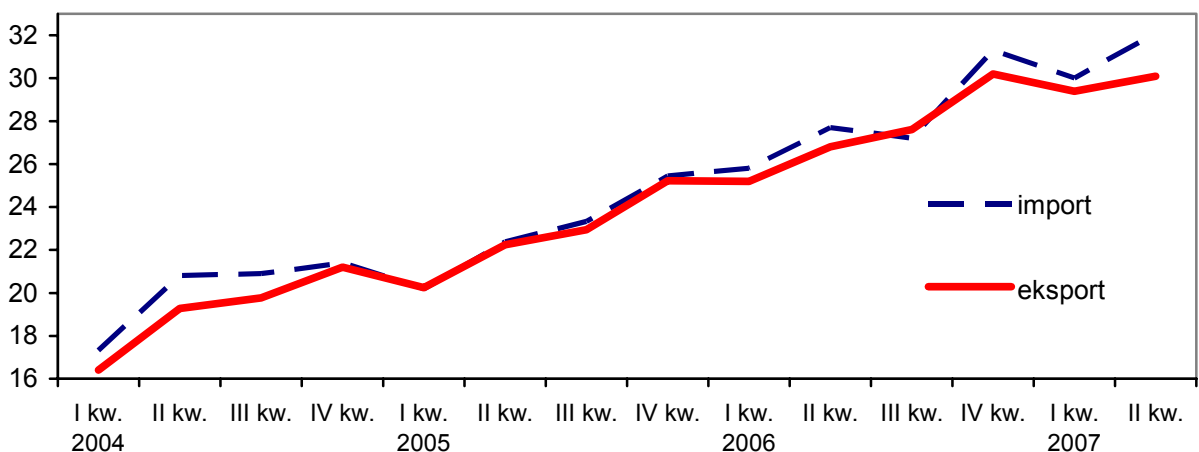
W pierwszych miesiącach po wejściu do UE utrzymało się wysokie 5% tempo wzrostu PKB przy równoczesnym obniżeniu tempa wzrostu krajowego popytu konsumpcyjnego. W tym okresie przyrost płac realnych wynosił tylko ok. 1% w skali rocznej, przy spadku realnych emerytur (do -0,5%) i sprzedaży detalicznej (do ok. -3%) oraz słabej dynamice inwestycji (ok. 4%). Rozwój gospodarczy w pierwszych miesiącach po akcesji był głównie efektem szybko rosnącego eksportu (rys. I.3), gdyż poakcesyjna obniżka popytu krajowego trwała do połowy 2005 roku.

Rysunek I.2. Stopa wzrostu realnych płac i emerytur oraz sprzedaży detalicznej

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 2004, nr 5; 2005, nr 5 i 2006, nr 9.

Rysunek I.3. Wartość eksportu i importu towarów i usług (w mld euro)

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 2004, nr 5; 2005, nr 5; 2006, nr 9; 2007, nr 9.

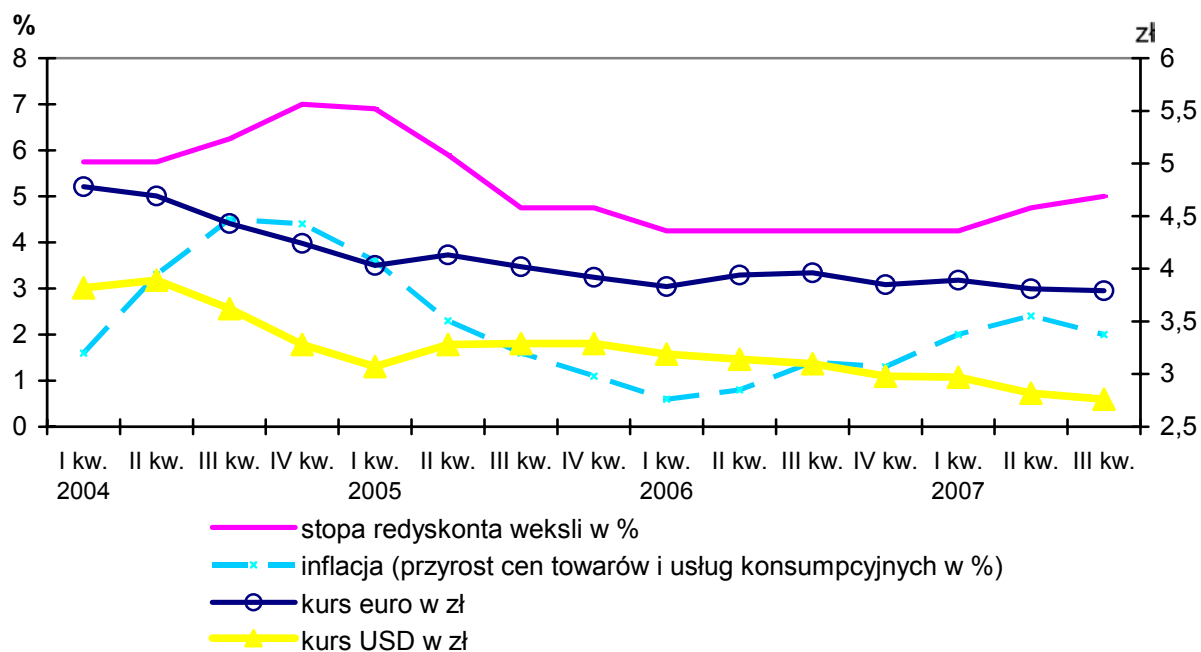
Powtórne poakcesyjne ożywienie gospodarcze notuje się od połowy 2005 roku. Znowu wysoki jest przyrost PKB, który zwiększył się z 2,5% w I półroczu 2005 roku do 4% w III i IV kw. 2005 roku, 5,5% w 2006 roku i 6,5% w 2007 roku. Ożywienie to ma bardziej stabilne podstawy, gdyż:

- wciąż wysokie jest tempo rozwoju eksportu (ok. 20% rocznie),
- wzrost gospodarczy poprawia sytuację dochodową ludności, gdyż płace realne zwiększają się już w tempie ponad 5% rocznie, a sprzedaż detaliczna o ponad 10%,
- od połowy 2005 roku nastąpiło gwałtowne przyspieszenie inwestycyjne; nakłady na środki trwałe zwiększają się o ok. 15-25% rocznie.

Trwałą podstawę obecnego ożywienia gospodarczego tworzy więc nie tylko rosnący eksport, ale także wysoka dynamika popytu krajowego, zarówno konsumpcyjnego, jak i inwestycyjnego.

Integracja z UE przyspieszyła dynamikę rozwoju gospodarczego kraju i poprawiła sytuację dochodową ludności oraz stabilizuje polską gospodarkę i uniezależnia od bieżących decyzji politycznych. Wejście do UE stworzyło wprawdzie impuls inflacyjny, było to jednak zjawisko przejściowe, gdyż w połowie 2005 roku stopa inflacji obniżyła się do 1,6%, a w I półroczu 2006 roku poniżej 1% rocznie (rys. I.4). W tym okresie Polska należała do krajów UE o najniższej inflacji. Spadek inflacji poniżej 1% rocznie pozwolił na obniżenie podstawowej stopy procentowej i stopy redyskonta weksli z 7% w II półroczu 2004 roku do 4,25% w 2006 roku i 5% w III kw. 2007 roku. Od roku znów wzrasta inflacja (do 2,5-3% w II półroczu 2007 roku), ale jej poziom jest wciąż relatywnie niski.

Rysunek I.4. Inflacja, stopy procentowe i kursy walut

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 2004, nr 5; 2005, nr 5; 2006, nr 9; 2007, nr 9.

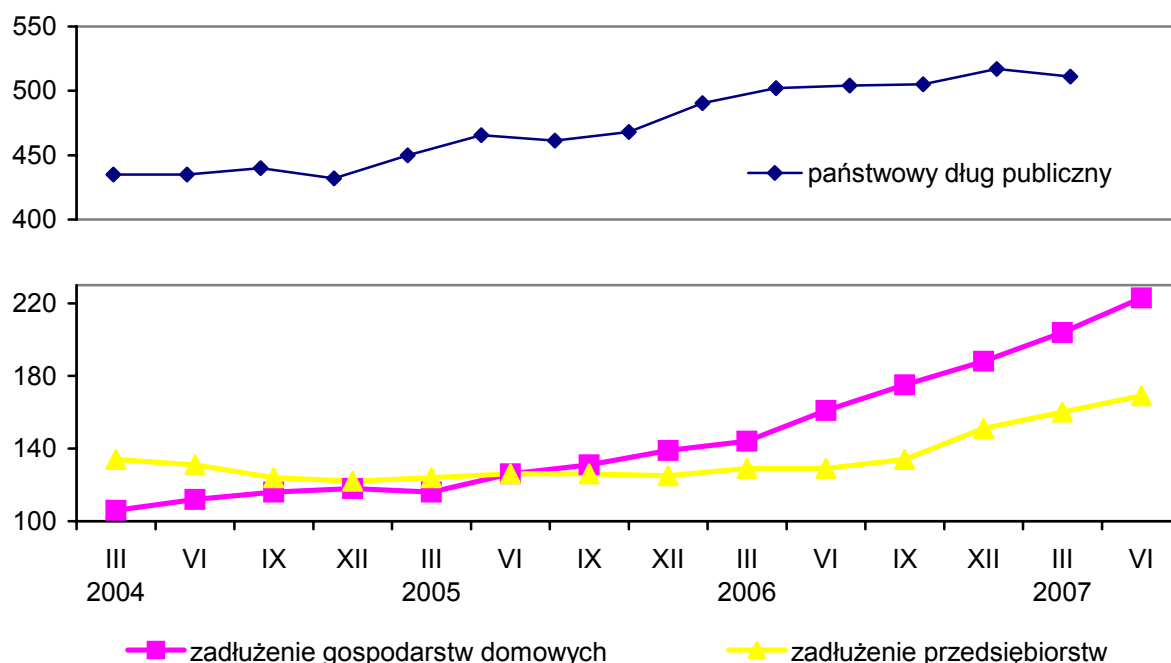
O stabilizacji polskiej gospodarki świadczy także stałe wzmacnianie waluty krajowej. W okresie poprzedzającym wejście do UE kurs euro wprawdzie wzrósł z 3,70 zł w 2002 roku do ponad 4,50 zł w połowie 2004 roku, ale później szybko się obniżał do ok. 4 zł już w pierwszych miesiącach 2005 roku i do 3,70 zł w końcu 2007 roku. Wejście do UE przyspieszyło aprecjację złotego w stosunku do dolara USA; jego kurs obniżył się z ok. 4 zł w latach 2001-2003 do 2,50 zł w III kwartale 2007 roku.

Równowagę gospodarczą Polski poprawiają dwa zjawiska, a mianowicie:

- obniżanie stopy bezrobocia z 20% w latach 2002-2003 do 11,5% w III kw. 2007 roku,
- zmniejszanie deficytu budżetowego centralnego z ok. 40 mld zł rocznie w latach 2002-2004 do 25 mld zł w 2006 roku, a w III kw. 2007 roku dochody budżetu były nawet wyższe od wydatków.

W ostatnich latach zmniejszyło się ryzyko kryzysu finansowego. Mimo braku reform finansów publicznych, zadłużenie państwa kształtuje się jeszcze poniżej 50% PKB, choć jego kwota stale wzrasta i przekracza już 500 mld zł (rys. I.5). Zwiększa się także zadłużenie gospodarstw domowych i przedsiębiorstw, ale relacja tego zadłużenia do dochodów (firm i ludności) jest wciąż bardzo niska.

Rysunek I.5. Zadłużenie polskiej gospodarki (w mld zł)

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 2004, nr 5; 2005, nr 5; 2006, nr 9; 2007, nr 9.

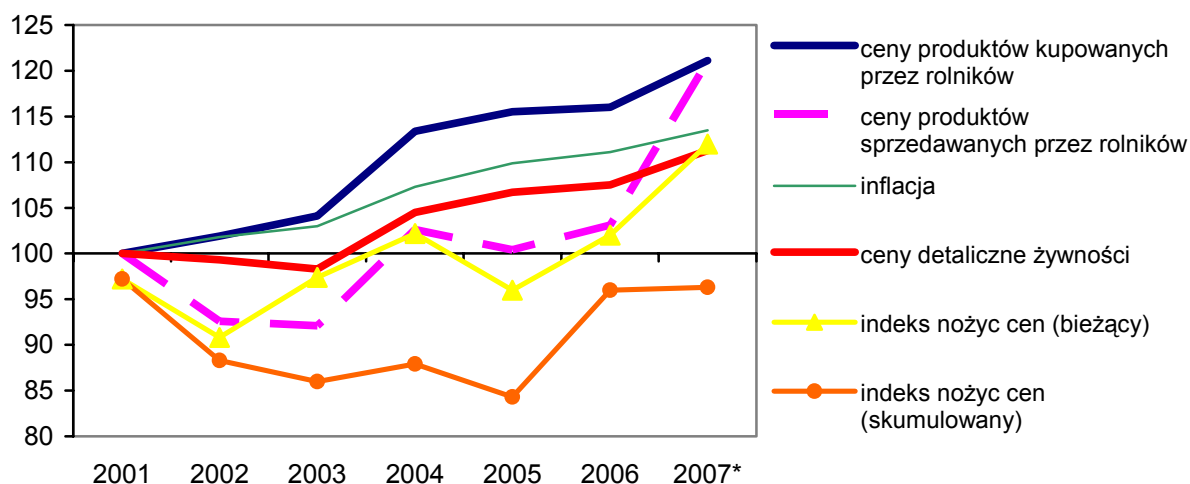
Znaczący wpływ na stan polskiej gospodarki i jej sytuację finansową mają transfery środków z UE, głównie do polskiego rolnictwa i finansujących inwestycje infrastrukturalne. Po wejściu Polski do UE zwiększyły się także zagraniczne inwestycje bezpośrednie, a wciąż znaczące są inwestycje krótkoterminowe i transfery dochodów z migracji zarobkowej. Są to dodatkowe źródła finansowania polskiej gospodarki z nadwyżką kompensujące skutki ujemnego salda handlu zagranicznego, którego kwota także stale się obniżała.

I.2. Rozwój cen w sektorze rolno-spożywczym

I.2.1. Tendencje rozwojowe cen

Jedną z głównych cech rozwoju gospodarki żywnościowej było relatywne taniecie produktów rolnych i żywnościowych. Zjawisko to nie jest nowe, gdyż występuje nie tylko w bieżącej dekadzie, lecz także miało miejsce w poprzednim dziesięcioleciu. Przebieg krzywej cen wskazuje, że najszybciej taniały produkty rolne, a wolniej ceny detaliczne żywności. Wskaźniki dynamiki tych cen były wyraźnie niższe od inflacji (rys. I.6). Równocześnie ceny środków produkcji dla rolnictwa (ceny towarów kupowanych) wzrastały w tempie przekraczającym inflację, a jeszcze bardziej dynamikę cen produktów sprzedawanych przez rolnictwo. Spowodowało to, że rozwierały się nożyce cen na niekorzyść producenta rolnego. Zjawisko to zostało zahamowane dopiero po wejściu Polski do UE.

Rysunek I.6. Ceny na rynku rolnym i żywnościowym (2001 = 100)

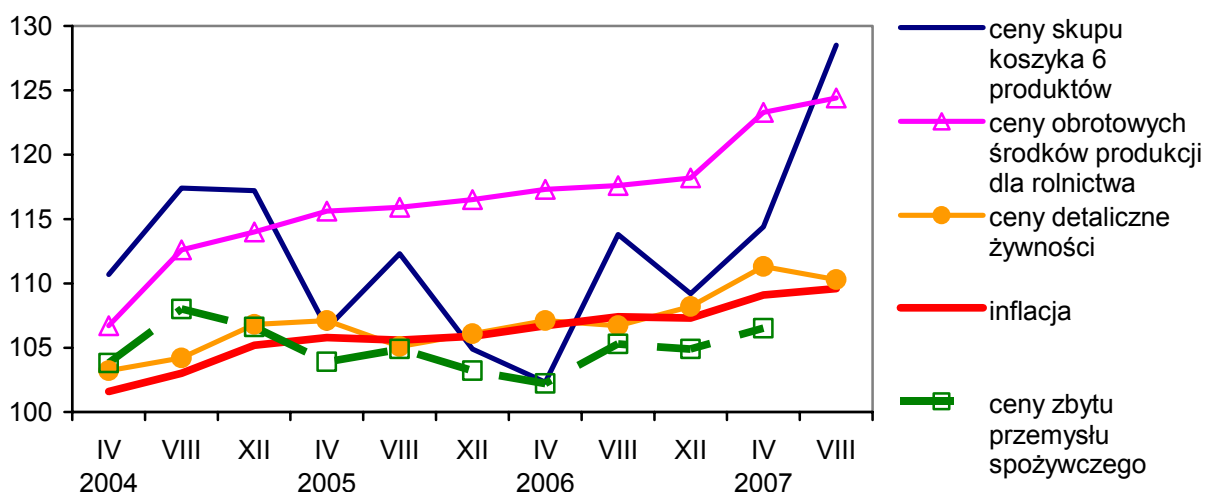
* szacunek własny

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

W bieżącej dekadzie zakłócenia powyższych tendencji relatywnego tanienia produktów rolnych i żywnościowych występowały dwukrotnie (por. rys. I.6 i I.7). Pierwszy raz zakłócenie takie miało miejsce w pierwszych miesiącach po wejściu Polski do UE, kiedy to ceny skupu głównych produktów wzrosły aż o ok. 17%, ceny producenta żywności o ok. 8%, a ceny detaliczne żywności i napojów o ok. 6-7%. Później, aż do pierwszych miesięcy 2007 roku, ceny te kształtowały się na poziomie o ok. 7-10% wyższym niż w końcu 2003 roku. Poakcesyjny wzrost cen produktów sektora żywnościowego miał więc charakter przejściowy. Po wejściu do UE istotnie podrożały środki produkcji dla rolnic-

stwa, głównie nawozy i maszyny, ale trend ten został zahamowany w drugim i trzecim roku po wejściu do UE. W końcu 2006 roku ceny środków produkcji dla rolnictwa były o 17-18% wyższe niż przed wejściem do UE, a indeks nożyc cen pogorszył się w tym okresie o ok. 5-10 punktów procentowych.

Rysunek I.7. Ceny na rynku rolnym i żywnościowym po wejściu Polski do UE (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

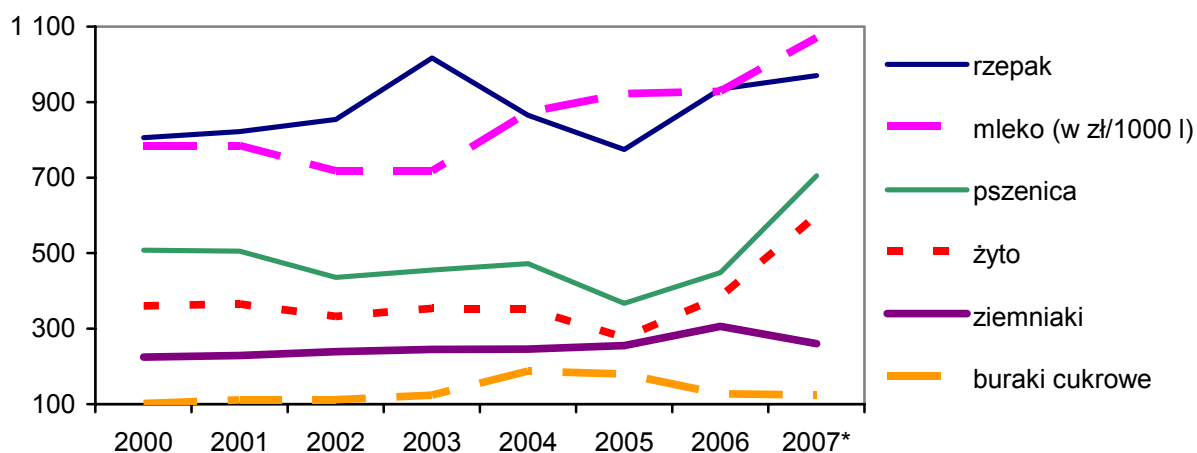
Kolejne duże zakłócenie procesu tanienia produktów sektora żywnościowego nastąpiło w 2007 roku, przy czym przyczyną tego zakłócenia jest sytuacja na światowych rynkach żywności, która doprowadziła do dużego wzrostu światowych cen zbóż, cukru i tłuszczów oraz produktów mleczarskich. Stan ten spowodował, że mimo dużej produkcji krajowej średnie ceny produktów rolnych będą w 2007 roku o ok. 15-17% wyższe niż w roku poprzednim, a wzrost cen żywności wyniesie ok. 3,5-5% – cen detalicznych lub ok. 5-7% – ceny zbytu przetwórstwa. Ceny w III kw. 2007 roku są wyższe niż w tym samym okresie roku poprzedniego: skupu sześciu głównych produktów o 19%, detaliczne żywności o 5,1%, a ceny producenta żywności o 5%. W bieżącym roku wzrosły także ceny środków produkcji dla rolnictwa (o ok. 6%), ale był to wzrost kilkakrotnie mniejszy niż cen produktów rolnych. Spowodowało to, że zbliżyły się do siebie krzywe obu tych cen, a skumulowany indeks nożyc cen zbliżył się lub nawet przekroczył 100%.

Reasumując można stwierdzić, że w czwartym roku po wejściu Polski do UE skończył się proces tanienia żywności i produktów rolnych, a ich obecny relatywny poziom jest wyższy niż przed wejściem do UE i na początku bieżącej dekady. Stan ten wywołany jest nie zmianą stanu rynku krajowego, lecz sytuacją na rynku europejskim i światowym.

I.2.2. Ceny skupu produktów rolnych

W pierwszej części obecnej dekady wyraźną tendencję spadkową wykazały ceny zbóż, a słabszą także ceny drobiu i trzody chlewnej. Natomiast wzrostowe tendencje, choć przy dużej zmienności, wykazały ceny mleka, rzepaku, buraków cukrowych, ziemniaków oraz bydła rzeźnego. Zmiana tendencji cen na rynku zbóż nastąpiła przed zniwami 2006 roku, po których ceny skupu zbóż do chwili obecnej wykazują tendencję rosnącą (rys. I.8 i I.9).

Rysunek I.8. Ceny skupu głównych produktów rolnych
(średnie w roku, w zł/tonę)

* szacunek IERiGŻ-PIB

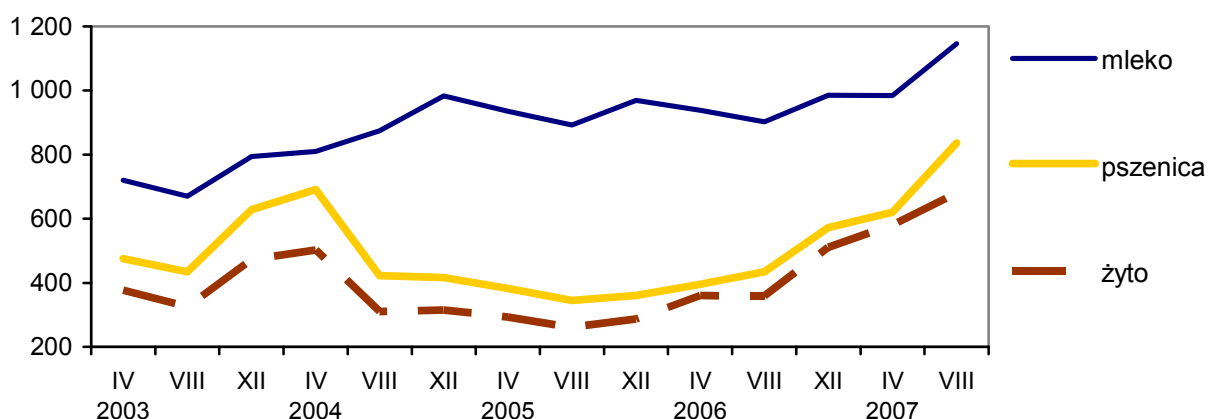
Źródło: Dane GUS.

Średnia cena skupu pszenicy w 2005 roku wyniosła niespełna 370 zł/tonę i była o ok. 27% niższa niż w 2000 roku. W tym czasie cena żyta obniżyła się do ok. 280 zł/tonę, tj. o 23%. Duży spadek cen obu gatunków zbóż, bo o ponad 20% nastąpił po zbiorach 2004 roku. Wynikał on ze zmiany systemu interwencji na rynku zbóż, jak też rekordowych zbiorów w Polsce, które w 2004 roku wyniosły blisko 30 mln ton.

Spadkowa tendencja cen na rynku zbóż wyhamowana została w połowie 2005 roku. Ceny skupu zbóż zaczęły rosnąć i ta tendencja przyspieszyła w połowie 2007 roku. Przeciętna cena skupu pszenicy w 2007 roku przekroczy 700 zł, a żyta 600 zł/tonę. Na wzrost cen zbóż wpływ miały następujące czynniki:

- niskie zbiory zbóż w 2006 roku (niespełna 22 mln ton),
- mniejsze zbiory zbóż w większości krajów UE w 2007 roku, choć w Polsce są o 1/4 wyższe niż w 2006 roku,
- wysoka produkcja żywca wieprzowego i drobiowego (łącznie 3,3 mln ton wbc), którymi skarmia się ponad 65% produkowanego w kraju zboża.

Rysunek I.9. Ceny skupu zbóż i mleka w latach 2003-2007 (w zł/tone)

Źródło: Dane GUS.

Przeciętna cena skupu mleka zbliży się do 1,15 zł/litr i będzie wyższa o 25% niż w 2006 roku i o 70% wyższa niż w III kw. 2003 roku. Powróciła silna tendencja wzrostowa, jaka wystąpiła także w pierwszym roku po wejściu do UE. (rys. I.8 i I.9). Duży wzrost cen mleka w bieżącym roku wynika ze zwiększonego popytu rynku krajowego, a przede wszystkim na rynkach zagranicznych. Barięą w zaspokojeniu rosnącego popytu są limity produkcji mleka.

Ceny skupu żywca wieprzowego i drobiowego po przystąpieniu Polski do UE utrzymywały się na relatywnie niskim poziomie. W latach 2004-2007 ceny trzody wahały się w kolejnych fazach cyklu świńskiego w przedziale 3,3-4,2 zł/kg, co przy niskich cenach zbóż zapewniało opłacalność produkcji trzody chlewnej (rys. I.10 i I.11). Stan ten zmienił dopiero duży wzrost cen zbóż w 2007 roku, co pogorszyło relacje cen żywca wieprzowego do cen żyta do bardzo niskiego poziomu 5,5 : 1, podczas gdy przez dwa poprzednie lata wynosiły one co najmniej 8 : 1. Dalszy wzrost cen zbóż jeszcze bardziej pogarsza opłacalność chowu trzody i wpłynie na zmniejszenie produkcji w przyszłym roku, co przyniesie wzrost cen skupu. Ceny trzody chlewnej w Polsce są z reguły o ok. 10% niższe od średniej ceny w UE-25.

Przystąpienie Polski do UE wywołało gwałtowny, bo o ponad 60% wzrost cen skupu żywca wołowego z 2,5 zł/kg w 2003 roku do ok. 4,0 zł/kg, spowodowany zwiększonym eksportem polskiej wołowiny na poszerzony rynek unijny. W następnych latach ustabilizowały się one na poziomie ok. 4 zł/kg (rys. I.10 i I.11).

Po spadku cen żywca drobiowego w 2006 roku o ok. 12% w porównaniu z 2005 rokiem, w 2007 roku jego cena zaczęła rosnać. Cena skupu drobiu w 2007 roku wyniesie ok. 3,6 zł/kg i będzie o 1/4 wyższa niż w 2006 roku (rys. I.10 i I.11).

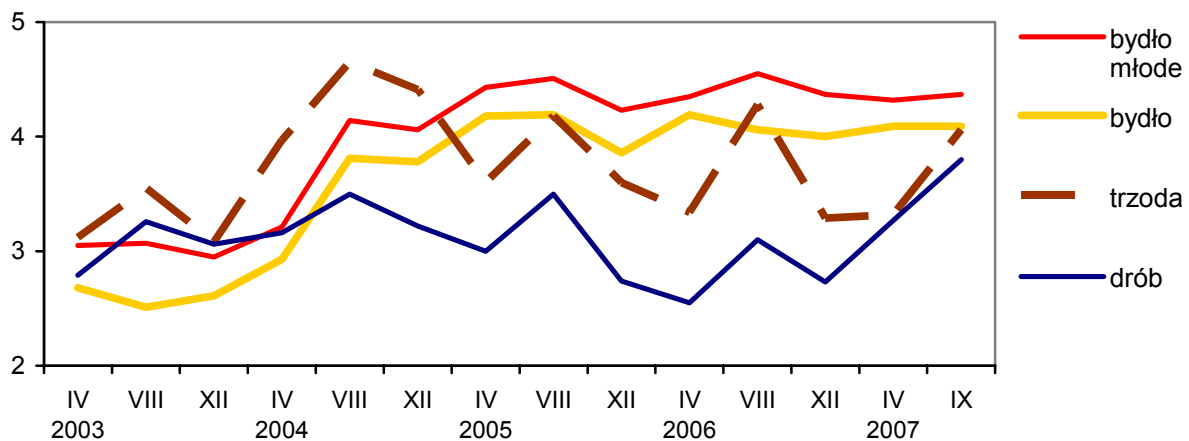
Rysunek I.10. Ceny skupu żywca (w zł/kg, średnie w roku)

* szacunek IERiGŻ-PIB

Źródło: Dane GUS.

Rysunek I.11. Ceny skupu zwierząt rzeźnych (w zł/kg wagi żywej)

Źródło: Dane GUS.

Spośród innych produktów rolnych w 2007 roku wzrosną ceny skupu rzepaku do ok. 970 zł/tonę, tj. o ok. 5% w porównaniu z 2006 rokiem. W latach wcześniejszych ceny rzepaku podlegały dużym wahaniom, sięgającym 20%. Nieco niższe niż ubiegłoroczne będą ceny buraków cukrowych, które wyniosą 120-125 zł/tonę. Jest to poziom o 1/3 niższy niż w latach 2004-2005. Niższe o 15% także będą ceny ziemniaków i wyniosą one ok. 260 zł/tonę, przy znacznie lepszej ich jakości. W bieżącej dekadzie ceny skupu ziemniaków były dość stabilne. Większy wzrost cen (o ok. 20%) odnotowano tylko w 2006 roku, czego powodem były niższe zbiory ziemniaków (ok. 9 mln ton).

Rok 2007 charakteryzuje się bardzo wysokimi cenami owoców, które są ponad dwukrotnie wyższe niż w 2006 roku i od średniego poziomu z lat 2003-2005. Natomiast ceny warzyw po dobrych zbiorach 2007 roku są nieco niższe od średnich z lat poprzednich.

I.2.3. Ceny środków produkcji dla rolnictwa

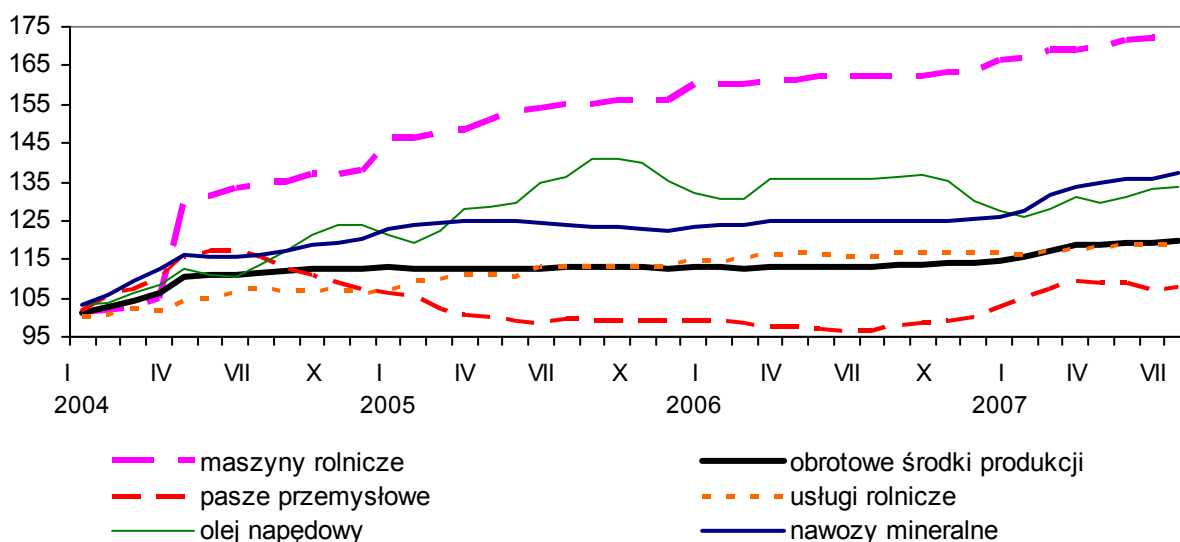
W 2007 roku, w czwartym roku po przystąpieniu Polski do UE, nastąpiło przyspieszenie dynamiki wzrostu cen środków produkcji dla rolnictwa. W tym okresie podrożały one średnio o 6,8%, przy inflacji 1,6%. Nieco wyższy był średni wzrost cen nawozów mineralnych i pasz przemysłowych (tab. I.1). Najmniej drożały usługi rolnicze. W końcu 2007 roku ceny środków produkcji były o 32% wyższe niż w grudniu 2003 roku.

Tabela I.1. Zmiany cen środków produkcji w latach 2004-2007 (w procentach)

Wyszczególnienie	I-VI 2004	VII-XII 2004	I-XII 2005	I-XII 2006	I-VIII 2007
Środki produkcji – ogółem	16,1	2,3	1,0	2,8	6,8
Obrotowe środki produkcji	11,0	1,5	0,0	1,1	5,2
Nawozy mineralne	15,6	4,2	1,5	2,4	9,7
Maszyny rolnicze	30,5	5,8	13,0	4,6	5,4
Pasze przemysłowe	17,3	-8,4	-8,0	1,3	7,6
Olej napędowy	11,0	11,5	9,5	-3,9	2,7
Usługi rolnicze	4,9	1,2	6,7	3,0	1,8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Rysunek I.12. Indeksy cen środków produkcji dla rolnictwa (XII 2003 = 100)

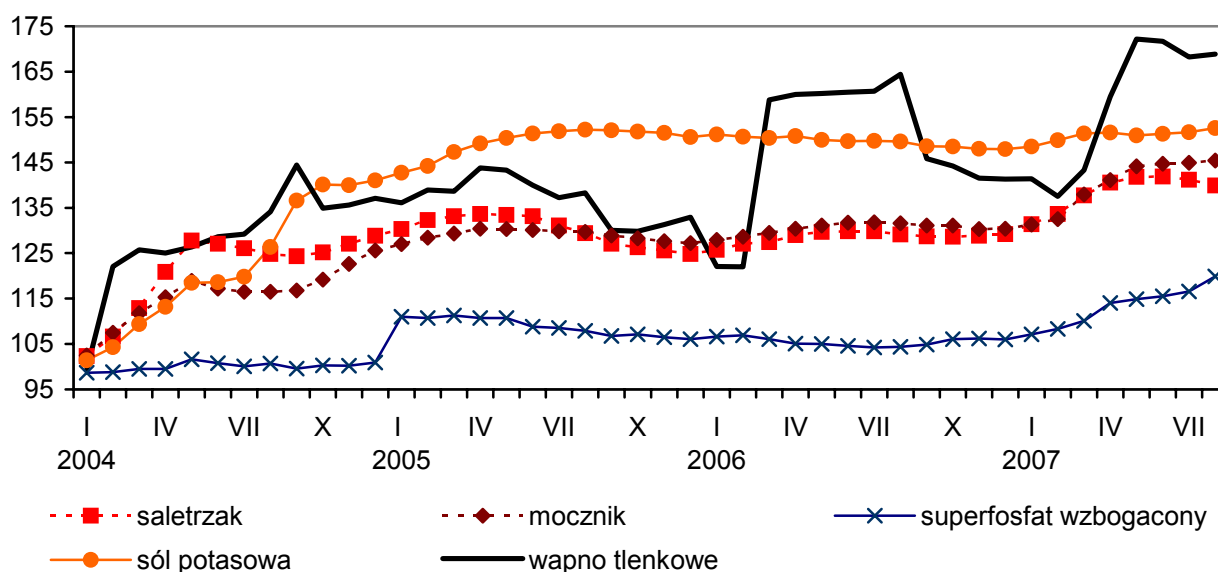

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W 2006 roku wzrost cen nawozów mineralnych miał łagodny charakter, ale w 2007 roku nastąpiło wyraźne przyspieszenie ich dynamiki (rys. I.13). W roku poprzednim ceny nawozów mineralnych podrożały średnio o 2,4%, natomiast w ciągu ośmiu miesięcy 2007 roku o 9,7%. Szczególnie wysoki był

wzrost cen nawozów wapniowych (o 19,6%), który przyczyni się do pogłębienia regresu wapnowania gleb w Polsce. O około 14% podrożały nawozy fosforowe, a nawozy azotowe o 9,4%. Znacznie podrożały również nawozy wieloskładnikowe (wzrost o 9,5%). Najmniejszy był wzrost cen nawozów potasowych (o 3,2%). W końcu 2007 roku ceny nawozów mineralnych były wyższe niż w grudniu 2003 roku o nieco ponad 37%.

Rysunek I.13. Dynamika cen detalicznych nawozów mineralnych (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Tabela I.2. Zmiany cen nawozów mineralnych w latach 2004-2007 (w procentach)

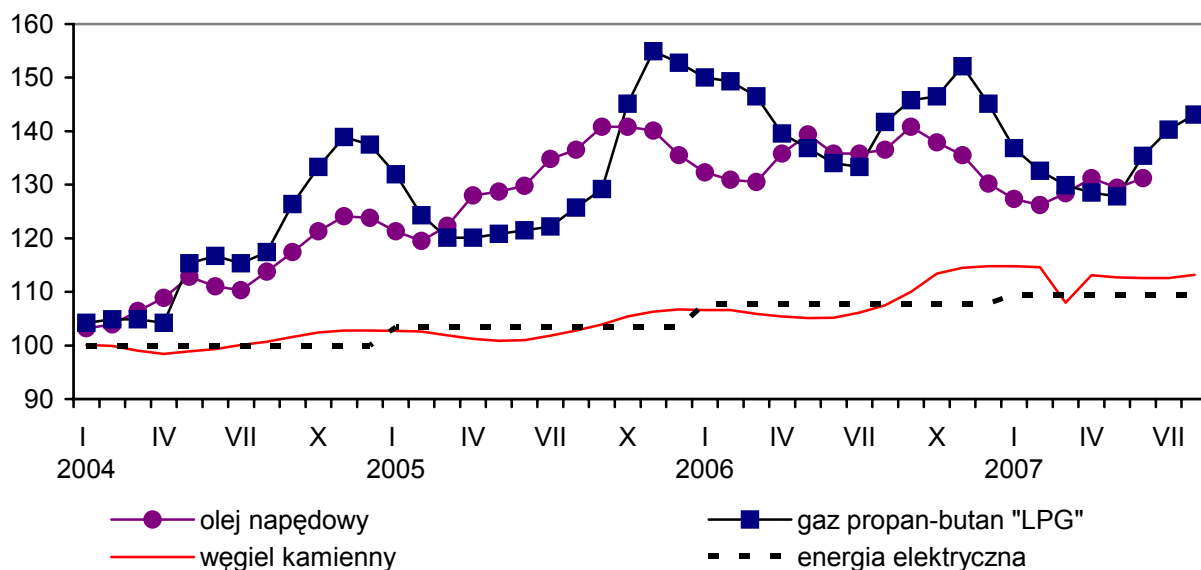
Wyszczególnienie	I-VI 2004	VII-XII 2004	I-XII 2005	I-XII 2006	I-VIII 2007
Saletrzak	27,1	1,3	-3,3	3,5	8,2
Mocznik	17,2	7,2	1,3	2,5	11,5
Sól potasowa	18,6	18,8	6,8	-1,8	3,2
Superfosfat wzbogacony granulowany	0,8	0,1	5,2	0,0	13,1
Wapno tlenkowe	28,6	6,6	-3,1	6,3	19,6

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Ceny paliw ciekłych, a w szczególności ceny oleju napędowego mają dla rolnictwa bardzo duże znaczenie. Po przejściowym spadku cen oleju napędowego, w 2007 roku nastąpił jego wzrost o 2,7% na skutek rosnących cen na międzynarodowych rynkach paliwowych. W końcu 2007 roku ceny oleju napędo-

wego były prawie o 34% wyższe niż na początku 2004 roku. W grupie olejów ciekłych także cena oleju opałowego wykazywała stały wzrost, kształtując się na poziomie o około 54% wyższym niż w końcu 2003 roku. W 2007 roku stabilna była cena energii elektrycznej (wzrost o 1,6%), ale przy okresowym spadku cen węgla kamiennego, koksu i gazu ciekłego.

Rysunek I.14. Dynamika cen detalicznych paliw i energii elektrycznej (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

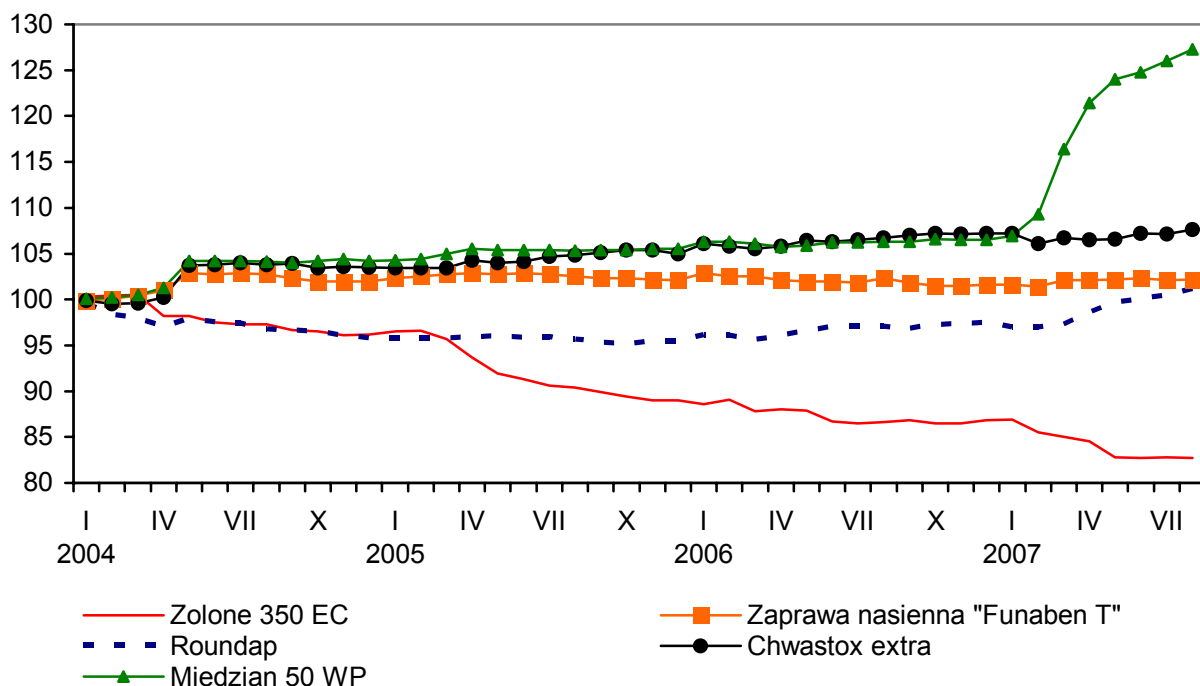
Tabela I.3. Zmiany detalicznych cen nośników energii w latach 2004-2007 (w procentach)

Wyszczególnienie	I-VI 2004	VII-XII 2004	I-XII 2005	I-XII 2006	I-VIII 2007
Olej napędowy	11,0	11,5	9,5	-3,9	2,7
Węgiel kamienny	-0,7	3,5	3,8	7,6	-1,4
Gaz propan-butan „LPG”	16,7	17,8	11,1	-5,0	-1,4
Energia elektryczna	0,0	0,0	3,4	4,3	1,6

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Ceny środków ochrony roślin nieznacznie (o 0,8%) wzrosły w 2006 roku, głównie na skutek wzrostu cen środków chwastobójczych. W okresie ośmiu miesięcy 2007 roku ceny tych środków wzrosły o 1,3%. Najbardziej wzrosły ceny preparatów grzybobójczych o 4,4%, przy stabilizacji cen preparatów chwastobójczych i niewielkim spadku cen środków owadobójczych.

Rysunek I.15. Dynamika cen detalicznych środków ochrony roślin
(XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

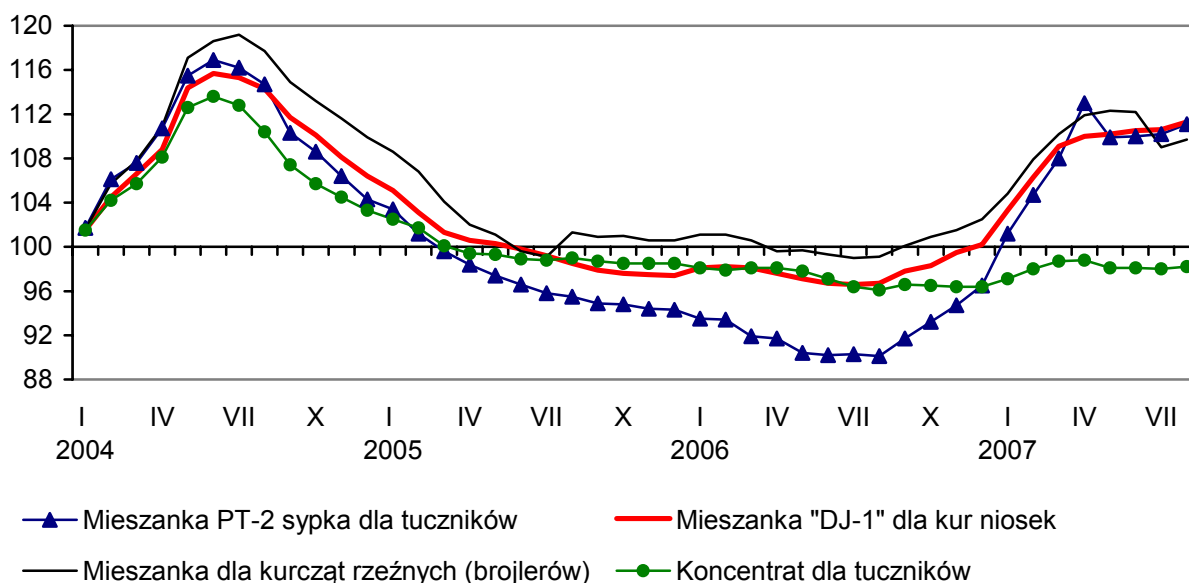
Tabela I.4. Zmiany detalicznych cen środków ochrony roślin
w latach 2004-2007 (w procentach)

Wyszczególnienie	I-VI 2004	VII-XII 2004	I-XII 2005	I-XII 2006	I-VIII 2007
Zolone 350 EC	-2,5	-1,3	-7,5	-2,5	-4,8
Zaprawa nasienna „Funaben T”	2,7	-0,7	0,1	-0,5	0,6
Roundap	-2,4	-1,9	-0,3	2,1	3,7
Chwastox extra	3,8	-0,3	1,4	2,1	0,3
Miedzian 50 WP	4,2	0,0	1,5	1,0	19,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Od połowy 2006 roku, po dwóch latach tendencji spadkowej, wzrosły ceny pasz przemysłowych. Szczególnie wysoki był ich wzrost w 2007 roku (o 7,6%). W końcu 2007 roku ceny powróciły do poziomu z grudnia 2004 roku i były o 11,5% wyższe niż w tym samym okresie roku poprzedniego. Wzrost cen pasz przemysłowych nie był dotychczas tak duży, jak cen zbóż paszowych i surowców wysokobiałkowych.

Rysunek I.16. Dynamika cen detalicznych pasz przemysłowych
(XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Tabela I.5. Zmiany detalicznych cen pasz przemysłowych w latach 2004-2007
(w procentach)

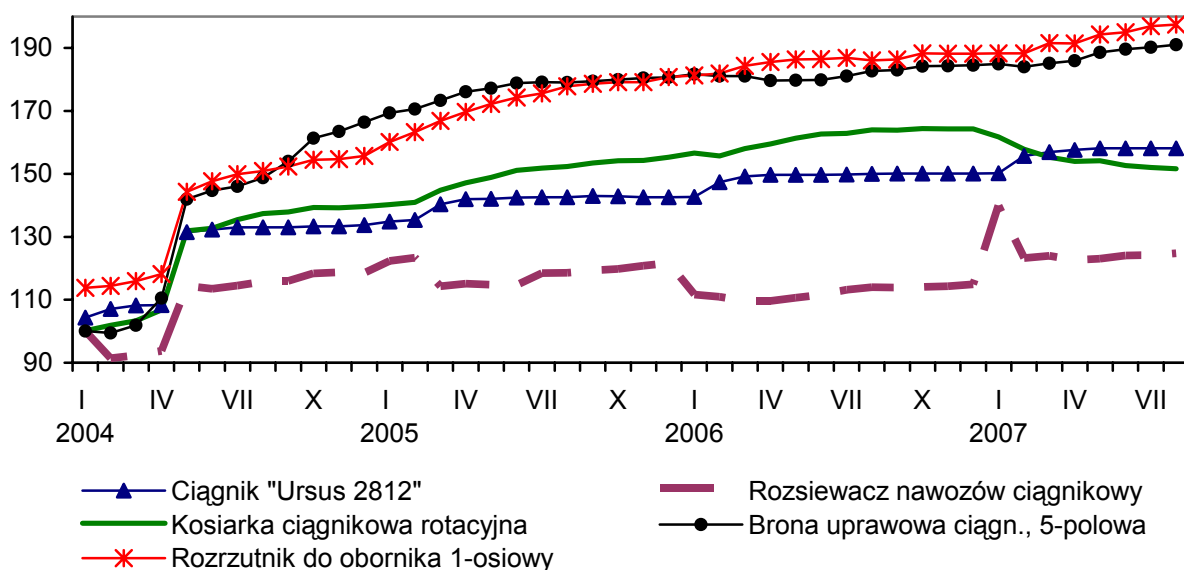
Wyszczególnienie	I-VII 2004	VIII-XII 2004	I-XII 2005	I-XII 2006	I-VIII 2007
Mieszanka PT-2 sypka dla tuczników	16,2	-10,3	-9,6	2,3	15,1
Mieszanka „DJ-1” dla kur niosek	15,3	-7,7	-8,5	2,9	11,0
Mieszanka dla kurcząt rzeźnych (brojlerów)	19,2	-7,8	-8,5	1,9	7,0
Koncentrat dla tuczników	12,8	-8,5	-4,7	-2,1	1,9

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Na rynku usług rolniczych ceny wykazują stały powolny wzrost. Od grudnia 2003 roku do sierpnia 2007 roku podrożały one o 19%, w okresie ostatnich dwunastu miesięcy wzrosły o 2,6%, zaś w ciągu ośmiu miesięcy 2007 roku wzrosły o 1,8%. Największy był wzrost cen usług polowych o 7,5%, przy niższym wzroście cen usług związanych z produkcją zwierzęcą, tj. usług inseminacyjnych o 3,1% i weterynaryjnych o 1,8%. Spadły natomiast ceny usług bankowych o 1,5%.

Ceny maszyn rolniczych wykazują bardziej łagodny wzrost. W końcu 2007 roku średnie ceny maszyn były o ok. 6% wyższe niż przed rokiem, ale aż o ponad 70% wyższe niż w grudniu 2003 roku.

Rysunek I.17. Dynamika cen detalicznych maszyn rolniczych (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Tabela I.6. Zmiany detalicznych cen maszyn rolniczych w latach 2004-2007 (w procentach)

Wyszczególnienie	I-VI 2004	VII-XII 2004	I-XII 2005	I-XII 2006	I-VIII 2007
Ciągnik „Ursus 2812”	32,3	1,0	6,6	5,2	5,3
Rozsiewacz nawozów ciągnikowy	13,5	4,5	2,5	-5,5	8,6
Rozrzutnik do obornika 1-osiowy	47,6	5,5	16,1	4,1	4,9
Kosiarka ciągnikowa rotacyjna	32,7	5,2	11,2	5,8	-7,7
Brona uprawowa ciągn., 5-polowa	44,7	15,0	8,5	2,1	3,6
Siewnik zbożowy ciągn. zawieszany	41,4	7,6	11,0	4,0	8,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

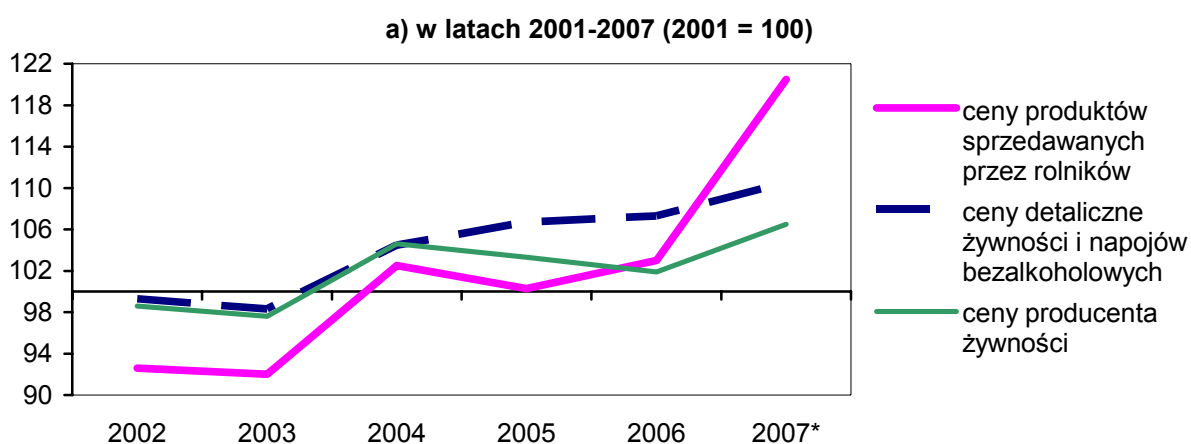
W ostatnich miesiącach drożeniu maszyn rolniczych towarzyszył wzrost cen produktów rolniczych. Następstwem tego będzie przejściowa poprawa relacji cenowych między środkami mechanizacji rolnictwa a produktami rolniczymi, co może poprawić zdolności inwestycyjne rolników oraz wywołać wzrost popytu restytucyjnego.

I.2.4. Ceny producenta żywności

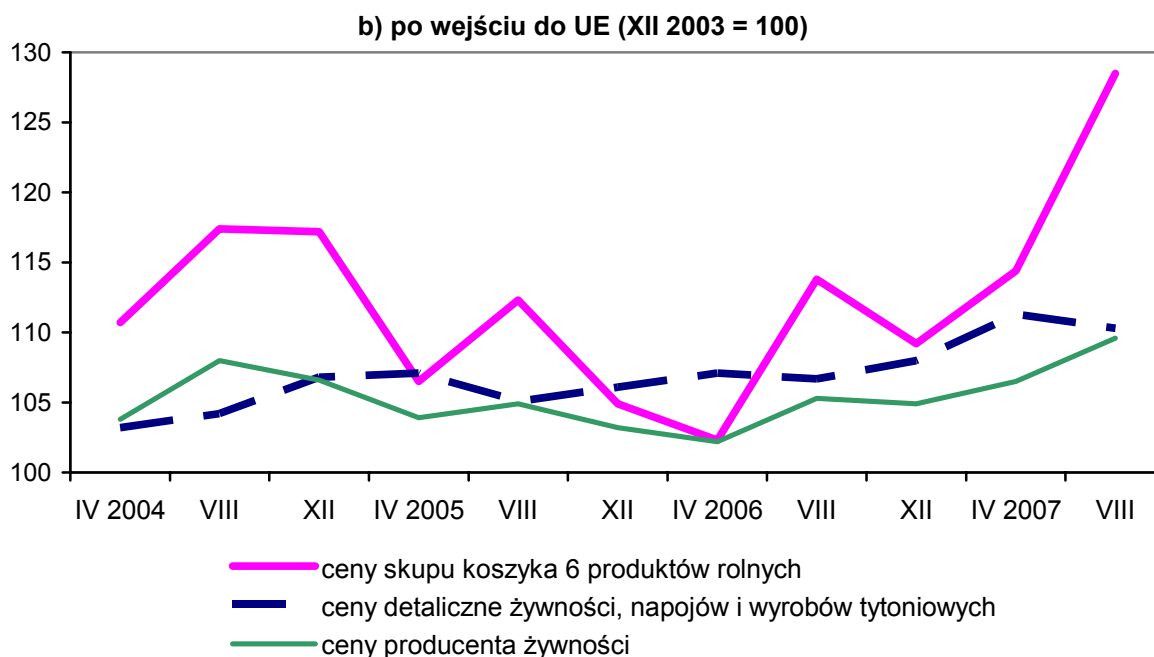
Ceny zbytu producentów żywności były i są bardziej ustabilizowane od cen płaconych rolnikom. Indeksy cen na poziomie przetwórstwa były najczęściej o kilka punktów procentowych niższe od indeksów detalicznych cen żywności.

ności. W 2007 roku względny poziom cen producenta żywności jest o 6,5% wyższy niż w 2001 roku i o ok. 9,5% wyższy od poziomu z grudnia 2003 roku. Natomiast ceny płacone rolnikom są wyższe odpowiednio o ok. 20 i 28%, a detaliczne ceny żywności o ok. 10,5% (rys. I.18). Różnice te potwierdzają tezę, że działania przetwórstwa rolno-spożywczego były i są czynnikiem stabilizującym rynek rolny i żywnościowy. Zwyżki cen produktów przetwórstwa niższe niż cen rolnych i cen detalicznych kreowały uwarunkowania rynkowe, wymuszające poprawę efektywności przetwórstwa.

Rysunek I.18. Porównanie indeksów cen przetwórcy z cenami skupu i detalicznymi cenami artykułów spożywczych

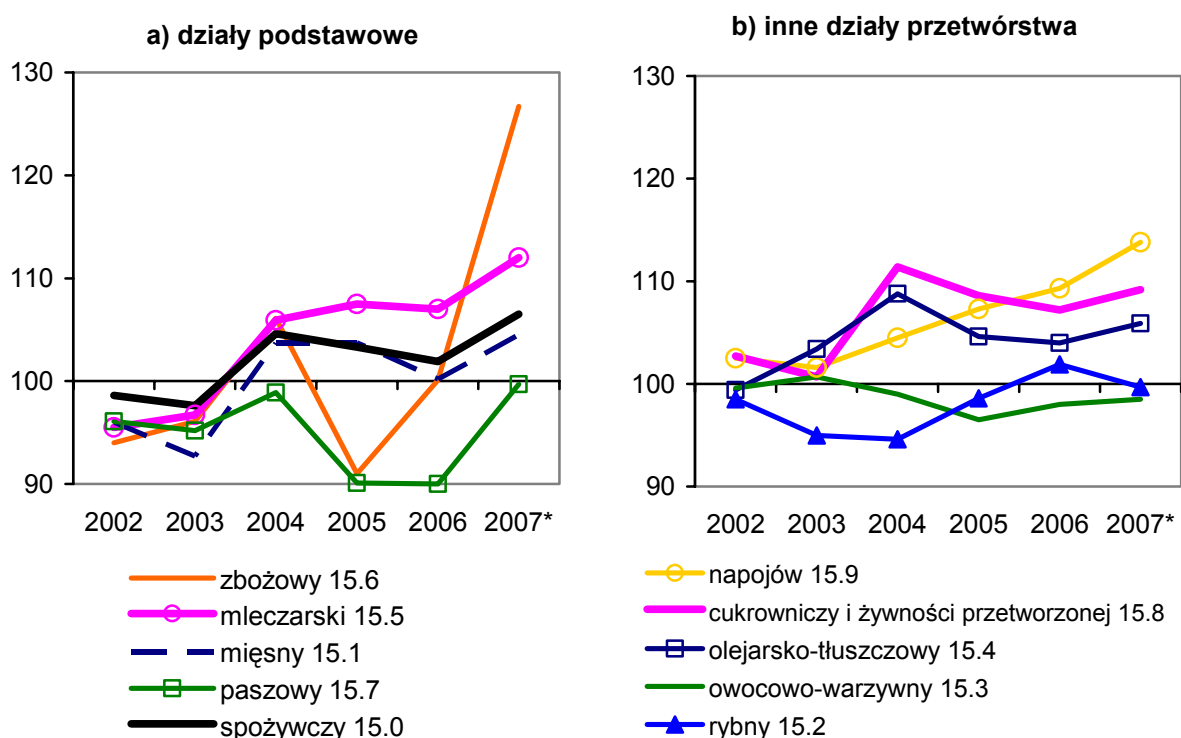
* prognoza na podstawie danych za 8 miesięcy

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Porównanie indeksów cen zbytu w głównych działach przemysłu spożywczego (rys. I.19 i I.20) wskazuje przede wszystkim na duże ich zróżnicowanie. W latach poprzedzających wejście Polski do UE zjawiskiem powszechnym było relatywne tanienie produktów przetwórstwa. W tym okresie zjawisko to wyraźnie ujawniło się w takich sektorach jak: mleczarski, mięsny, rybny i paszowy. W latach 2001-2003 wzrost cen wystąpił tylko w sektorze napojów, tłuszczowym i pozostałej żywności. Po wejściu do UE ujawniła się tendencja wzrostowa cen, choć o różnym nasileniu, produktów przetwórstwa mięsnego i mleczarskiego, a w ostatnim roku także w sektorze przetwórstwa zbóż i skrobi. Utrzymała się natomiast stała tendencja wzrostu cen zbytu napojów, a ceny żywności pozostałej (wysoko przetworzonej) po dużych podwyżkach, szczególnie cen cukru bezpośrednio po wejściu do UE, później były dość stabilne. W całej bieżącej dekadzie dość stabilne i na niskim poziomie były ceny zbytu w sektorze przetwórstwa owocowo-warzywnego i ziemniaczanego, olejarskiego, paszowego i rybnego. Są to sektory, w których produkty przetwórstwa relatywnie taniały.

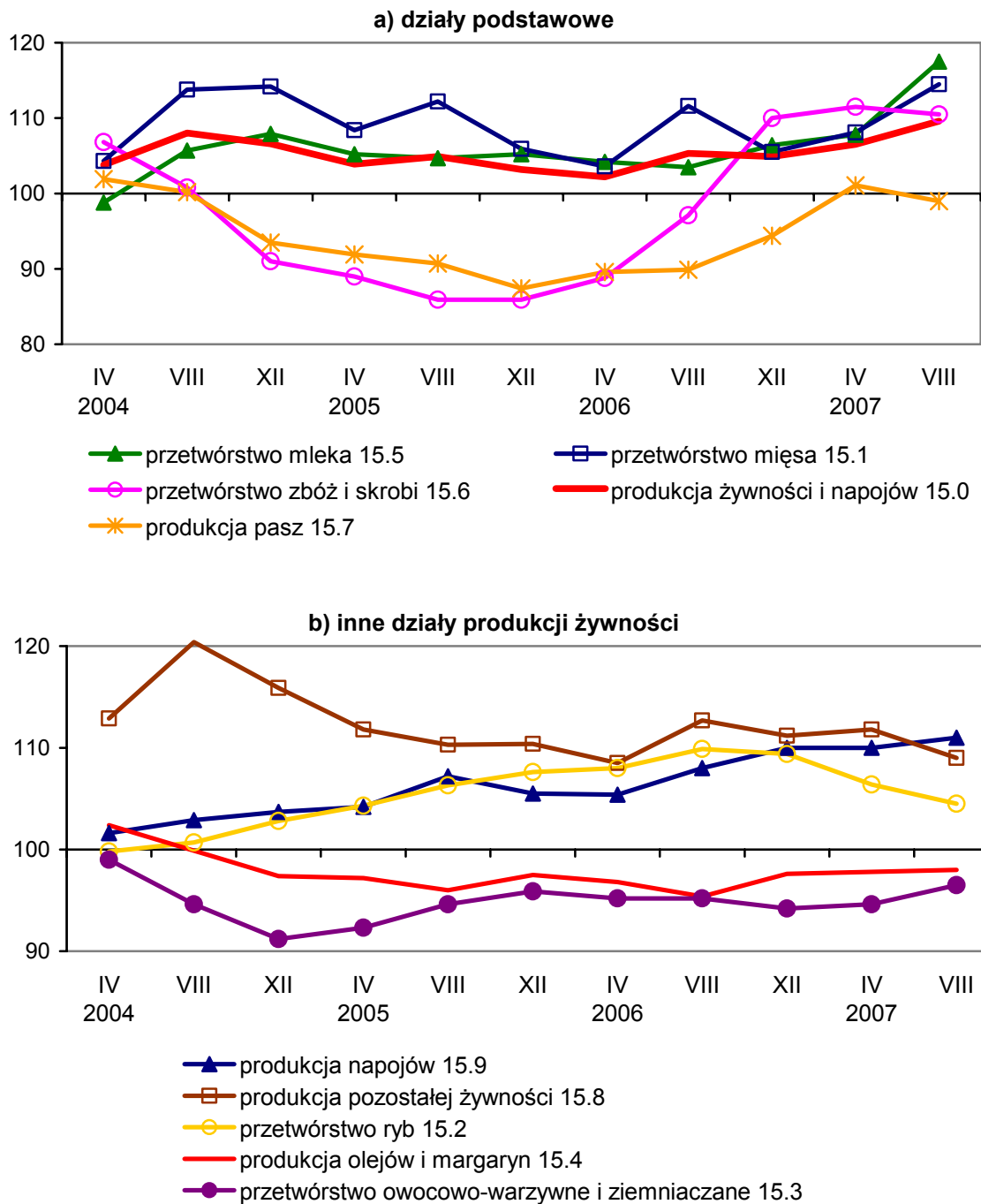
Rysunek I.19. Dynamika cen produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego (2001 = 100)

* szacunek

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Rysunek I.20. Dynamika cen przemysłu spożywczego po wejściu do UE (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Oceniając dynamikę rozwoju cen zbytu na poziomie przetwórstwa trzeba wskazać, że czynnikiem różnicującym indeksy tych cen są takie cechy popytu jak wrażliwość na zmiany dochodów. Porównanie zmian cen w poszczególnych sektorach wskazuje bowiem wyraźnie na to, że wzrosły ceny w tych działach, które cechuje wyższa od przeciętnej elastyczność dochodowa popytu. Z analiz

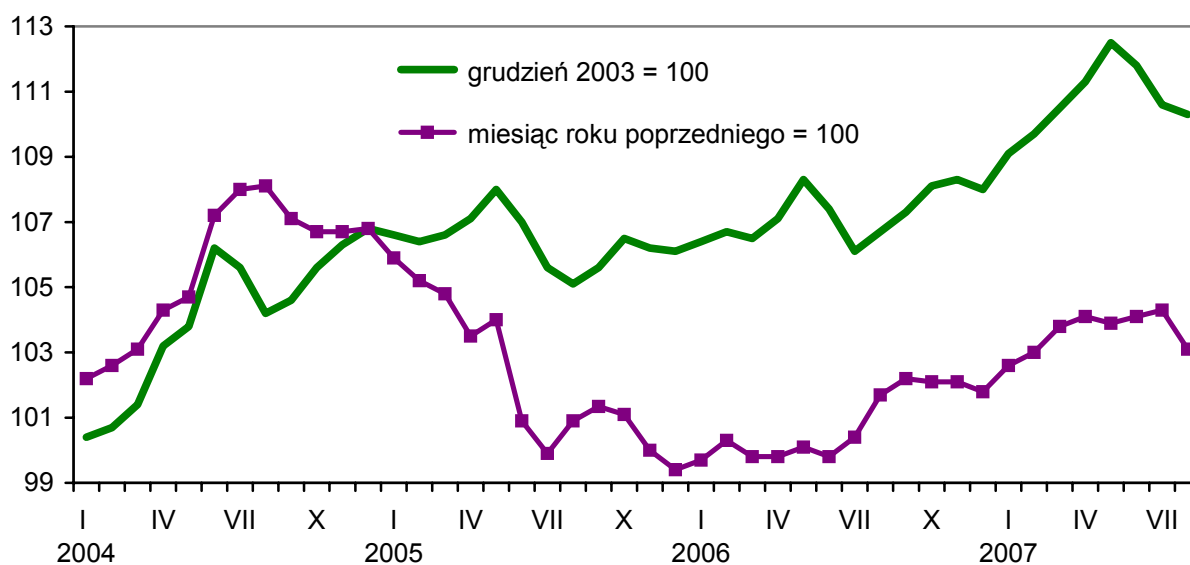
tych wynika, że łatwiej pokonywać barierę popytu i zwiększać ceny w tych segmentach rynku, których rozwój związany jest ze wzrostem krajowego rynku zbytu. Tymi cechami w ostatnich latach charakteryzuje się przede wszystkim rynek napojów i żywności wysoko przetworzonej, a także rynek mięsny i mleczarski. Duży potencjał rozwojowy ma także sektor rybny i owocowo-warzywny.

I.2.5. Detaliczne ceny żywności i napojów

Integracja z UE wywołała gwałtowny wzrost cen żywności, szczególnie w I półroczu 2004 roku, ale było to zjawisko przejściowe, gdyż w 2005 roku ceny zaczęły spadać. Po ponad rocznym występowaniu tendencji spadkowej, w połowie 2006 roku ceny żywności i napojów bezalkoholowych znów zaczęły rosnąć, a w 2007 roku dynamika ich wzrostu zwiększała się. W sierpniu 2007 roku ceny żywności i napojów były o 10% wyższe niż w grudniu 2003 roku. Do podwyżek cen przyczyniło się kilka zjawisk, a wśród nich między innymi:

- ożywienie popytu krajowego,
- ograniczenia podażowe, wynikające z niskich zbiorów w 2006 roku, z cyklicznego spadku produkcji trzody chlewnej, który się rozpoczął pod koniec 2007 roku, jak również z niskich zbiorów owoców w 2007 roku oraz z gwałtownego wzrostu cen rolnych na świecie.

Rysunek I.21. Dynamika detalicznych cen żywności, napojów i wyrobów tytoniowych

Źródło: Dane GUS.

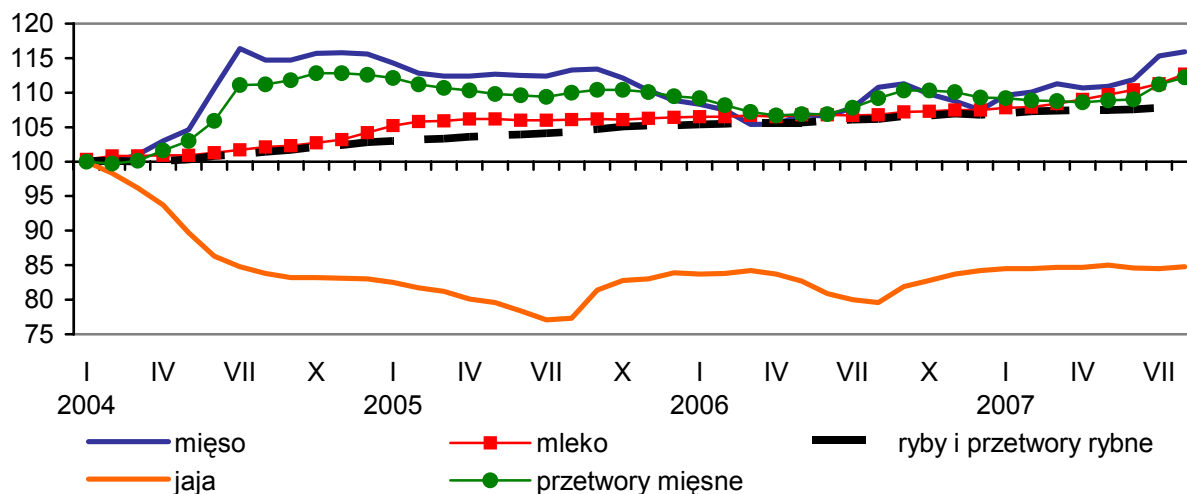
Tabela I.7. Zmiany detalicznych cen żywności i napojów w latach 2004-2007
(w procentach)

Wyszczególnienie	I-VII 2004	VIII-XII 2004	I-XII 2005	I-XII 2006	I-VIII 2007
Żywność, napoje i wyroby tytoniowe	5,6	1,2	-0,7	1,8	2,1
Przetwory zbożowe	5,2	0,6	-0,8	4,9	2,9
w tym: pieczywo	4,7	0,1	-0,5	6,4	2,3
przetwory młynarskie	9,0	-1,6	-5,0	10,0	8,9
Mięso i przetwory	16,4	-0,7	-5,8	-1,3	7,8
w tym: mięso wieprzowe	20,2	0,0	-8,4	-0,4	3,6
mięso wołowe	38,5	0,9	4,0	4,0	1,6
mięso drobiowe	23,8	-8,6	-15,6	-7,6	35,2
przetwory mięsne	11,1	1,4	-2,8	-0,2	2,7
Ryby i przetwory	1,1	1,7	2,3	1,5	1,0
Mleko i sery	2,3	3,0	-0,4	0,7	3,5
w tym: sery	2,7	3,6	-1,9	-0,2	3,7
Jaja	-15,2	-2,2	1,0	0,4	0,7
Masło	10,9	2,5	-4,4	-1,5	5,9
Tłuszcze roślinne	2,2	-0,1	-1,5	0,9	2,7
Smalec i słonina	15,0	22,3	-16,0	-7,0	-0,4
Cukier	71,8	-2,7	-12,0	6,0	-7,0
Wyroby cukiernicze i miód	3,8	1,9	1,5	0,5	1,0
Sosy i przyprawy	1,2	1,0	1,2	1,3	3,0
Napoje bezalkoholowe	1,6	0,5	0,7	1,6	3,1
Napoje alkoholowe	-0,5	-0,3	0,1	0,6	0,8
Wyroby tytoniowe	5,7	1,7	7,2	3,6	9,5

Źródło: Dane GUS i obliczenia IERiGŻ-PIB.

W grupie produktów białkowych najbardziej podrożało mięso (rys. I.22). W 2007 roku, po dwóch latach spadku, nastąpił wzrost cen detalicznych mięsa i jego przetworów. W ciągu ośmiu miesięcy 2007 roku ceny tej grupy żywności wzrosły średnio o 7,8%. Szczególnie wysoki był wzrost cen drobiu (o 35,2%). O 3,6% zdrożało także mięso wieprzowe, a przetwory o 2,7%. W grupie tej najmniej podrożało mięso wołowe (o 1,6%). W końcu 2007 roku ceny wołowiny są wyższe niż w grudniu 2003 roku o około 54%, drobiu o około 20%, wieprzowiny i przetworów o około 12-14%. Inne były zmiany cen pozostałych produktów białkowych. Ceny ryb i przetworów wykazywały stały powolny wzrost. Ceny produktów mleczarskich umiarkowanie drożały w 2006 roku, zaś w 2007 roku nastąpiło wyraźne – ze względu na wzrost cen surowca – przyspieszenie ich dynamiki. Kształtują się one na poziomie o 9,4% wyższym niż w końcu 2003 roku. Najbardziej zdrożało mleko oraz sery dojrzewające. Znaczny też był wzrost śmietany i śmietanki oraz twarogu.

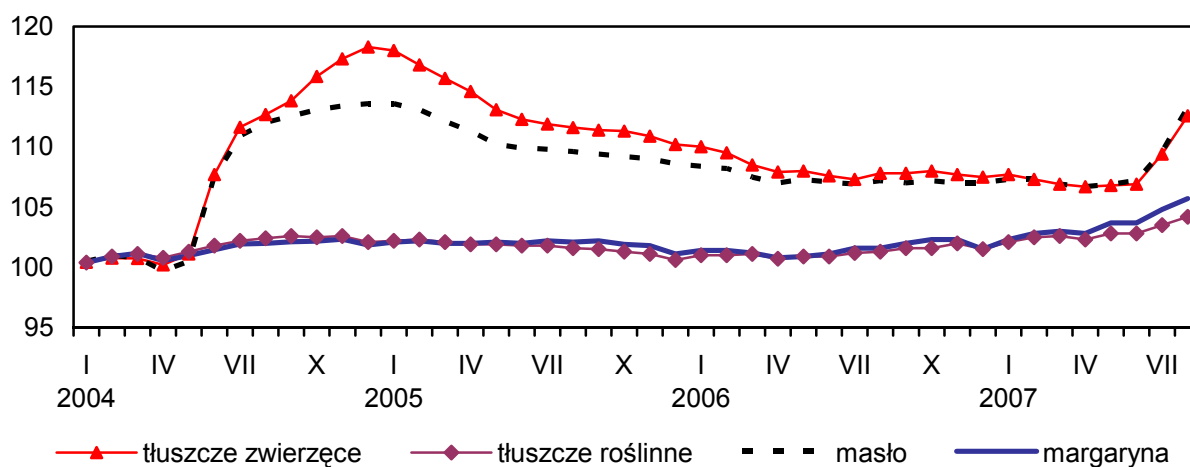
Rysunek I.22. Dynamika cen detalicznych produktów białkowych
(XII 2003 = 100)

Źródło: Dane GUS i obliczenia własne.

Rok 2006 jest kolejnym rokiem spadku cen tłuszczów jadalnych, ale o dużo mniejszej skali niż przed rokiem (rys. I.23). Ceny tłuszczów zwierzęcych obniżyły się o 2,5%, przy niewielkim wzroście cen tłuszczów roślinnych o 0,9%. W grupie tłuszczów zwierzęcych najbardziej obniżyły się ceny smalcu i słoniny o 7,0%, a ceny masła zmalały o 1,5%. Od I kwartału 2007 roku nastąpił dalszy, powolny wzrost cen tłuszczów roślinnych (o 2,7%), ale przy istotnym wzroście cen tłuszczów zwierzęcych o 4,8%, w tym głównie masła o 5,9% (tab. I.7). W końcu 2007 roku ceny tłuszczów zwierzęcych są wyższe niż w grudniu 2003 roku o 12,6%, w tym masła o około 13%, pozostałych tłuszczów zwierzęcych o 9,5%, a tłuszczów roślinnych tylko o 4,2%.

Rysunek I.23. Dynamika cen detalicznych tłuszczów
(XII 2003 = 100)

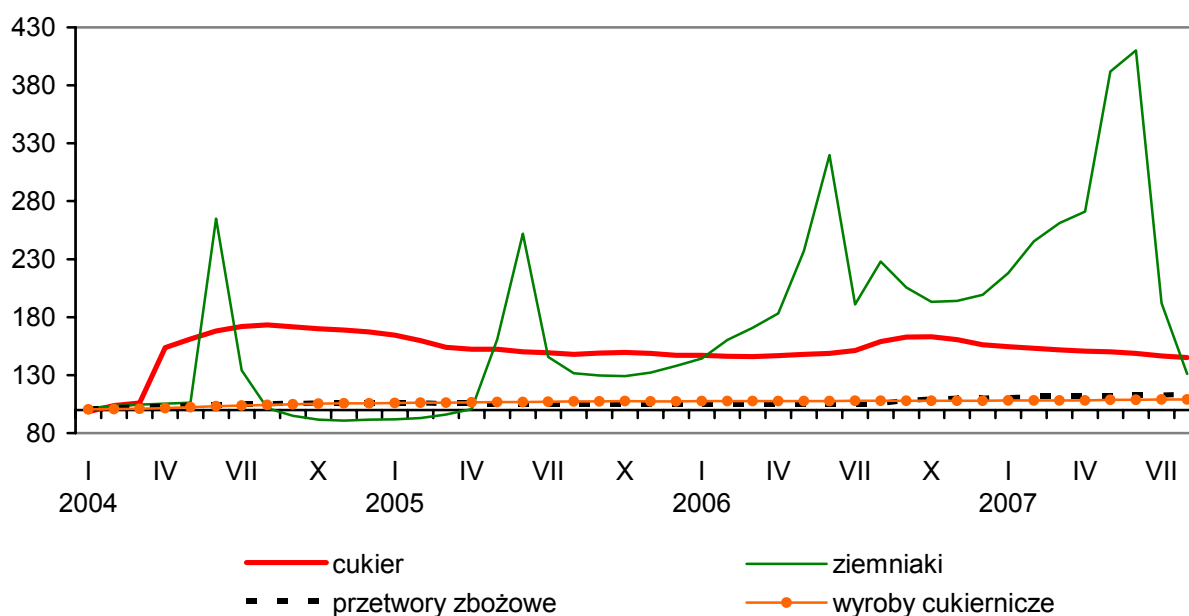
Źródło: Dane GUS i obliczenia własne.

W 2006 roku w grupie produktów węglowodanowych szczególnie wysoki – z powodu niskich zbiorów – był wzrost cen ziemniaków. Były one o ok. 45% wyższe niż przed rokiem. Od sierpnia 2007 roku ceny ziemniaków zaczęły spadać.

Duże były zmiany cen na rynku produktów zbożowych. Po dwóch latach stabilizacji cen przetworów zbożowych, w 2006 roku nastąpił znaczny ich wzrost o 4,9%, przy 0,8% spadku rok wcześniej. Największy był wzrost cen przetworów młynarskich o 10%, w wyniku czego nastąpił duży wzrost cen pieczywa o 6,4%. W kolejnych miesiącach 2007 roku trend – ze względu na wysokie ceny surowca – był kontynuowany. W grupie produktów zbożowych najbardziej podrożały przetwory młynarskie o 8,9%, a pieczywo o 2,3% (tab. I.7). W III kwartale 2007 roku ceny przetworów zbożowych ukształtowały się na poziomie o 13,3% wyższym niż w końcu 2003 roku.

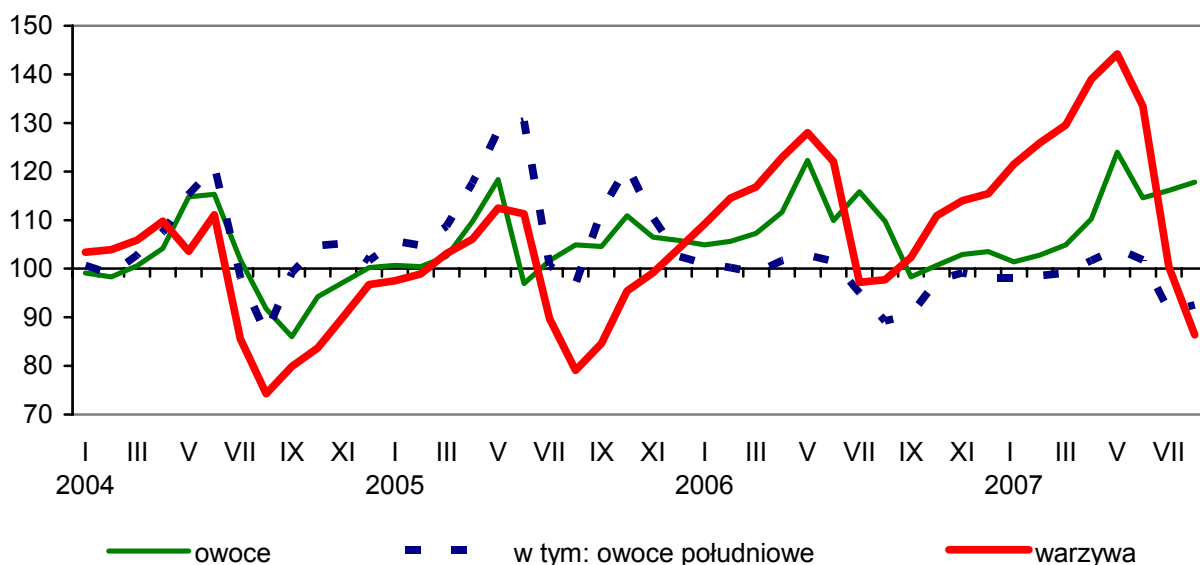
Po dużym spadku w 2005 roku (o 12%), w 2006 roku ceny detaliczne cukru wzrosły o 6% (rys. I.24). W 2007 roku ceny cukru wykazywały spadek i były o 7% niższe niż w grudniu 2006 roku. Ceny cukru są jednak o 45% wyższe niż w grudniu 2003 roku. Ceny wyrobów cukierniczych i miodu systematycznie rosną, ale podwyżki mają dość łagodny charakter. W I półroczu 2007 roku ceny wzrosły zaledwie o 0,9%, a obecnie ukształtowały się na poziomie o około 9% wyższym niż w grudniu 2003 roku.

Rysunek I.24. Dynamika cen detalicznych produktów węglowodanowych (XII 2003 = 100)

Źródło: GUS i obliczenia własne.

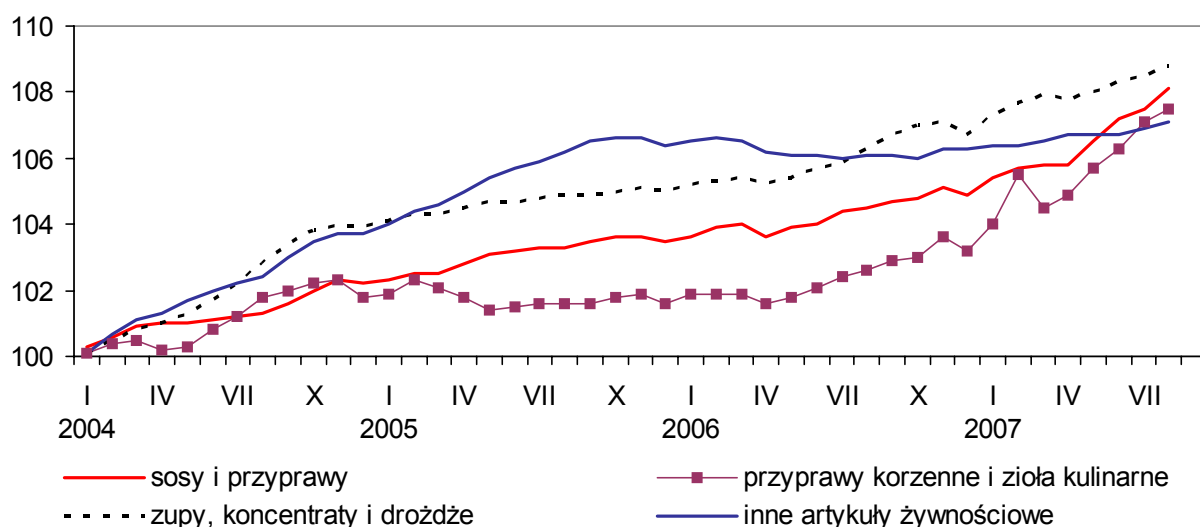
Rysunek I.25. Dynamika cen detalicznych produktów zawierających witaminy (XII 2003 = 100)

Źródło: GUS i obliczenia własne.

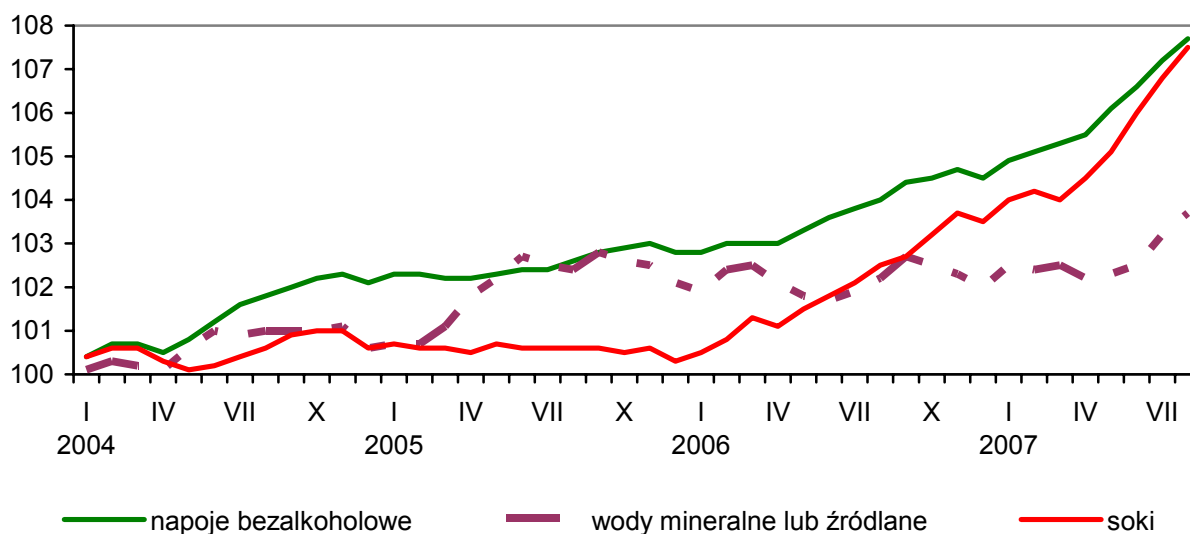
Ceny owoców i warzyw były mało stabilne. Znaczny spadek zbiorów owoców sprawił, że ceny owoców utrzymują się na bardzo wysokim poziomie. W 2007 roku ceny owoców krajowych będą zbliżone do cen owoców południowych (rys. I.25). W ciągu ośmiu miesięcy 2007 roku ceny owoców wzrosły średnio o 13,8%, a warzyw spadły o 25,0%. O 5,6% obniżyły się ceny owoców południowych. W III kwartale 2007 roku ceny owoców były wyższe niż w grudniu 2003 roku o 17,8%, a warzyw są niższe o 13,6%.

Rysunek I.26. Dynamika cen detalicznych pozostałych artykułów żywnościowych (XII 2003 = 100)

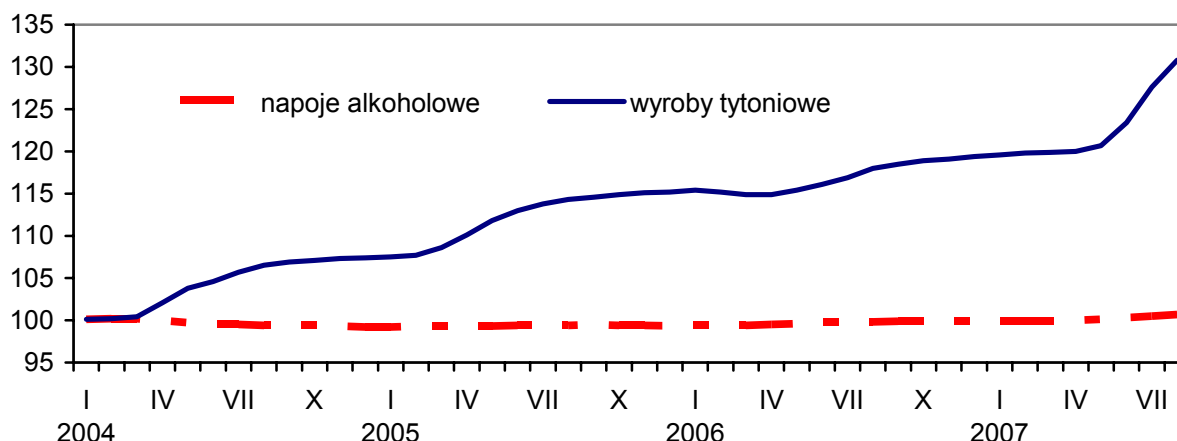
Źródło: GUS i obliczenia własne.

Rysunek I.27. Dynamika cen detalicznych napojów bezalkoholowych (XII 2003 = 100)

Źródło: GUS i obliczenia własne.

Rysunek I.28. Dynamika cen detalicznych napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych (XII 2003 = 100)

Źródło: GUS i obliczenia własne.

Systematyczny był wzrost cen pozostałych artykułów żywnościowych i napojów bezalkoholowych (rys. I.26 i rys. I.27). W 2006 roku ceny napojów bezalkoholowych wzrosły średnio o 1,6%, a sosów i przypraw o 1,3% (tab. I.7). W następnych miesiącach nastąpił dalszy powolny wzrost. W sierpniu 2007 roku ceny napojów bezalkoholowych były o 7,7% wyższe niż w grudniu 2003 roku. Ceny wyrobów tytoniowych drożały z miesiąca na miesiąc, a wyrobów alkoholowych były stabilne (rys. I.28). W końcu 2007 roku ceny wyrobów tytoniowych są wyższe niż w grudniu 2003 roku o ok. 31%, a wyrobów alkoholowych tylko o 0,7%.

I.3. Wsparcie finansowe rolnictwa, wsi i przemysłu spożywczego

Wejście do UE uruchomiło dodatkowe strumienie zasilania finansowego całej gospodarki. Rolnictwo w ramach Wspólnej Polityki Rolnej otrzymało wsparcie dochodów w formie tzw. płatności bezpośredniej. W kolejnych okresach rozliczeniowych gospodarstwa rolne nabyły prawo do płatności w kwocie: w pierwszym okresie – 7,5 mld zł, w drugim – 8,1 mld zł i 9,4 mld zł w poprzednim sezonie (tab. I.8). Są to kwoty stanowiące ok. 20% wartości towarowej produkcji rolnictwa, decydujące o jego dochodowości i źródłach finansowania działalności operacyjnej.

Tabela I.8. Należne płatności bezpośrednie

Wyszczególnienie	Rok wypłat		
	2004/05	2005/06	2006/07
Liczba wniosków w tys.	1 382	1 456	1 471
Kwoty płatności w mln zł			
IPO	2 853	3 158	3 837
UPO	3 488	3 529	3 876
ONW	1 144	1 443	1 650
Razem BPO	7 485	8 130	9 363

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów ARiMR.

Na dochodowość produkcji rolnej i przetwórstwa spożywczego wpływają dopłaty do eksportu, wypłacane według unijnych zasad eksporterom zbóż, mleka, cukru i mięsa oraz ich przetworów, lokującym te produkty na wybranych rynkach trzecich, tj. poza Unią. W 2006 roku subwencje eksportowe przekroczyły 0,5 mld zł (tab. I.9) i były prawie pięciokrotnie wyższe niż przed wejściem do UE. Stanowiły one ok. 7% wartości eksportu na rynki trzecie oraz ok. 10% zysków przedsiębiorstw przemysłu spożywczego i innych eksporterów. Zwyżki cen światowych spowodowały ograniczenie subwencjonowania eksportu, co skutkuje dużą obniżką wypłat tych dotacji (do ok. 0,2 mld zł w 2007 roku). Subwencje eksportowe pośrednio oddziałują również na dochodowość rolnictwa, choć w stopniu wielokrotnie mniejszym niż dopłaty bezpośrednie.

Odrębnym i obfitym źródłem zasilania finansowego gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich są różnego typu dotacje udzielone w ramach programu przedakcesyjnego SAPARD, a w latach 2004-2006 w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) i Sektorowego Programu Operacyjnego (SOP). Programy te wspierały inwestycje modernizacyjne i dostosowawcze do standardów UE gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przemysłu spożywczego,

rozwój infrastruktury oraz przemiany strukturalne wsi i rolnictwa. Dotychczas na te cele wypłacono ponad 15 mld zł (tab. I.10), ale przy stale rosnącej kwocie tych wypłat z 0,8 mld zł w latach 2002-2003 do prawie 6 mld zł w 2006 roku. Zbliżony poziom osiągną one także w 2007 roku. Wśród tych wydatków dopłaty do inwestycji gospodarstw rolnych wyniosły dotychczas łącznie 6 mld zł, a do inwestycji przedsiębiorstw przemysłu spożywczego – ok. 2,5 mld zł. W latach 2004-2006 dopłaty te stanowiły ponad 50% nakładów inwestycyjnych w rolnictwie, ok. 10% wartości inwestycji w przemyśle spożywczym, ale 30% inwestycji w tzw. sektorach wrażliwych.

Tabela I.9. Wartość wypłaconych subwencji eksportowych (w mln zł)

Wyszczególnienie	2003	2004		2005	2006	2007 I-IX
		do 30 IV	po 30 IV			
Produkty mleczarskie	13,7	-	31,8	135,0	85,6	108,5
Cukier	-	-	73,3	181,1	409,1	24,5
Wołowina i cielęcina	-	-	11,1	47,0	21,0	11,2
Wieprzowina	91,4	39,7	0,1	5,7	9,2	5,8
Zboża	14,8	8,8	0,5	10,8	14,2	1,8
Drób	-	-	0,3	2,2	2,1	2,3
Razem	119,9	48,5	117,1	381,8	541,2	154,1

Źródło: Dane ARR.

Tabela I.10. Wypłaty z programów SAPARD, PROW i SPO (w mln zł)

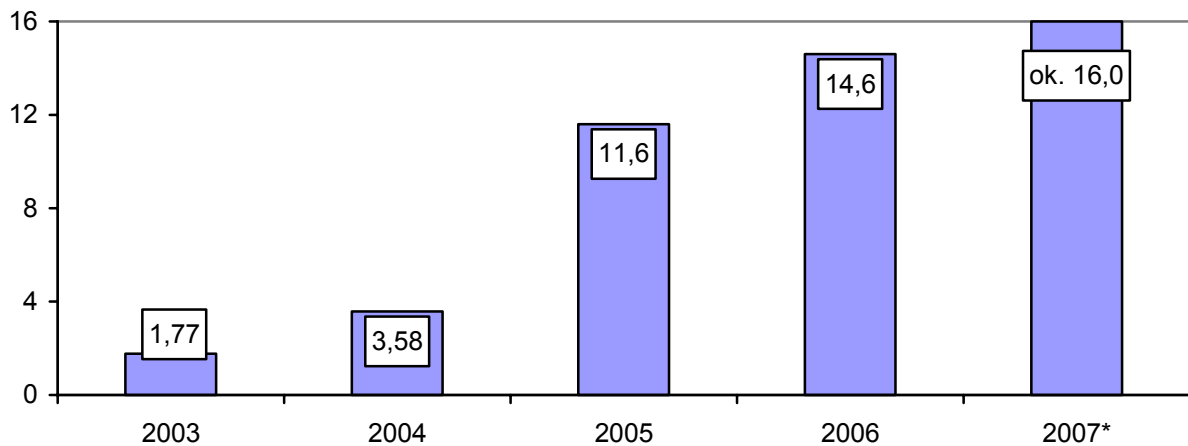
Wyszczególnienie	2002-2003	2004	2005	2006	2007 ^a
Inwestycje gospodarstw rolnych	66,0	393,6	451	3 398	1 676
Inwestycje w przetwórstwo	114,9	448,9	972	772	243
Inwestycje w infrastrukturę	618,9	461,0	1 166	422	273
Inne, PROW ^b i SPO	-	71,5	1 151	1 331	1 511
Razem	799,8	1 375,0	3 740	5 923	3 703

^a PROW według stanu do 26 X 2007 roku, a SPO w I półroczu; ^b bez UPO i ONW

Źródło: Opracowanie własne danych ARiMR.

Wsparcie wszystkich form działalności (operacyjnej i inwestycyjnej) rolnictwa, wsi i ich otoczenia (wraz z przetwórstwem) w ostatnich pięciu latach wyniosło łącznie ok. 47,5 mld zł. W tym czasie miało ono silną tendencję wzrostową: od ok. 1,8 mld zł w okresie przedakcesyjnym do 3,6 mld zł w pierwszym roku po wejściu do UE, ok. 15 mld zł w 2006 i 2007 roku (rys. I.29).

Rysunek I.29. Wsparcie finansowe sektora rolnego z tytułu wejścia do UE
(w mld zł)

* szacunek własny na podstawie niepełnych danych

Źródło: Tab. I.8-I.10.

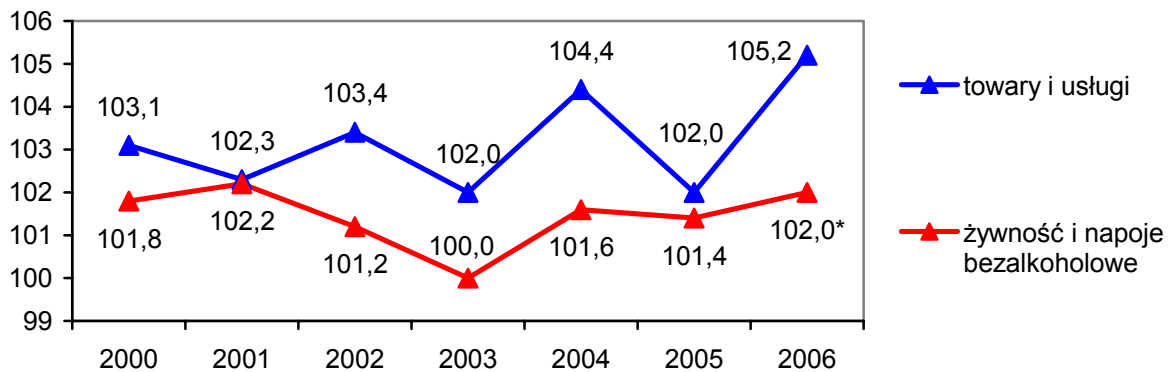
Duże i systematycznie rosnące wsparcie finansowe sektora rolnego znacząco zmienia warunki funkcjonowania mieszkańców wsi, gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw otoczenia rolnictwa. Główną zaletą tego wsparcia jest poprawa sytuacji dochodowej tego sektora, przyspieszenie procesów modernizacji oraz zmian strukturalnych wsi, rolnictwa i ich otoczenia. Równocześnie tak duża skala subwencjonowania osłabia przymus poprawy efektywności gospodarowania i powoduje „zamazanie” rachunku ekonomicznego. Beneficjenci pomocy publicznej są uprzywilejowani w stosunku do podmiotów, które z niej nie korzystają.

II. Popyt na żywność i inne produkty przetwórstwa

II.1. Krajowy popyt na żywność

Szybki rozwój gospodarczy w latach 2006-2007 wpłynął na poprawę sytuacji dochodowej ludności. Jest ona szczególnie widoczna w gospodarstwach rolników. W ślad za tym dynamicznie rośnie popyt gospodarstw domowych na towary i usługi konsumpcyjne. Według rachunków globalnych w 2006 roku był on o 5,2% wyższy, a w I półroczu 2007 roku o 6,0% wyższy niż przed rokiem. Wzrasta też, choć zdecydowanie wolniej, popyt na żywność. W okresie integrowania Polski z UE mały przyrost popytu na żywność wynikał z dużego wzrostu cen żywności i napojów bezalkoholowych (o 6,3% w 2004 roku) oraz braku poprawy sytuacji dochodowej ludności.

Rysunek II.1. Dynamika spożycia indywidualnego w gospodarstwach domowych z dochodów osobistych według rachunków globalnych (ceny stałe; rok poprzedni = 100)

* szacunek własny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2006-2007 na niektórych rynkach odnotowuje się ponownie wzrost popytu na produkty rolno-spożywcze. W 2006 roku większe niż w roku poprzednim było spożycie mięsa, ryb, artykułów mleczarskich, masła, tłuszczów roślinnych i owoców, zaś mniejsze – cukru, tłuszczów zwierzęcych surowych i topionych, przetworów zbożowych, ziemniaków, warzyw i jaj. Z wstępnych szacunków bilansów produktów rolno-spożywczych wynika, iż w 2007 roku nastąpił dalszy, choć mniejszy niż w roku poprzednim, wzrost spożycia mięsa (tab. II.1). Wzrośnie także spożycie jaj, tłuszczów roślinnych i warzyw. Spożycie artykułów mleczarskich, masła, tłuszczów zwierzęcych, cukru i ziemniaków utrzyma się na poziomie roku poprzedniego. Zmaleje tylko spożycie ryb, przetworów zbożowych i owoców, z powodu niskich tegorocznych ich zbiorów (szczególnie jabłek) i znaczącego wzrostu cen.

Tabela II.1. Spożycie podstawowych artykułów żywnościowych
(w kg na 1 mieszkańca, według danych bilansowych)

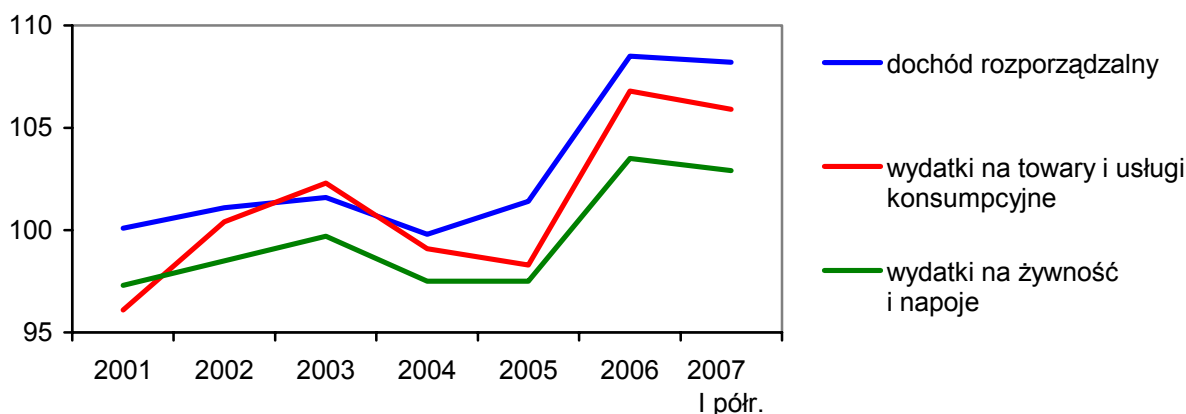
Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007 ^a	2008 ^b	<u>2006</u> 2005 w proc.	<u>2007</u> 2006 w proc.	<u>2008</u> 2007 w proc.
Mięso i przetwory	72,1	71,8	71,2	74,3	76,0	75,5	4,4	2,3	-0,7
w tym: wieprzowe	41,2	39,1	39,0	41,4	42,0	41,0	6,2	1,4	-2,4
wołowe	5,8	5,3	3,9	4,5	4,5	4,0	15,4	0,0	-11,1
drób	19,7	22,2	23,4	23,7	24,0	25,0	1,3	1,3	4,2
Ryby i przetwory ^c	11,6	12,7	11,4	11,9	11,4	11,6	4,4	-4,2	1,8
Mleko płynne (w l)	181	174	173	176	176	174	1,7	0,0	-1,1
Jaja (w szt.)	214	211	215	214	216	217	-0,5	0,9	0,5
Tłuszcze jadalne	29,2	30,7	30,6	30,4	30,6	30,7	-0,7	0,7	0,3
w tym: zwierzęce	6,9	6,6	6,6	6,1	6,1	6,1	-7,6	0,0	0,0
roślinne	17,6	19,7	19,8	20,0	20,2	20,4	1,0	1,0	1,0
masło	4,7	4,4	4,2	4,3	4,3	4,2	2,4	0,0	-2,3
Cukier	40,5	37,6	40,1	33,4	33,4	34,0	-16,7	0,0	1,8
Przetwory zbożowe	120	119	119	117	114	113	-1,7	-2,6	-0,9
Ziemniaki	130	129	126	121	121	120	-4,0	0,0	-0,8
Warzywa	110	111	110	109	112	110	-0,9	2,8	-1,8
Owoce	54,5	55,0	54,1	54,4	52,0	54,0	0,6	-4,4	3,8

^a szacunek własny, ^b prognoza własna, ^c w wadze żywej, dane MIR

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, MIR i obliczeń własnych.

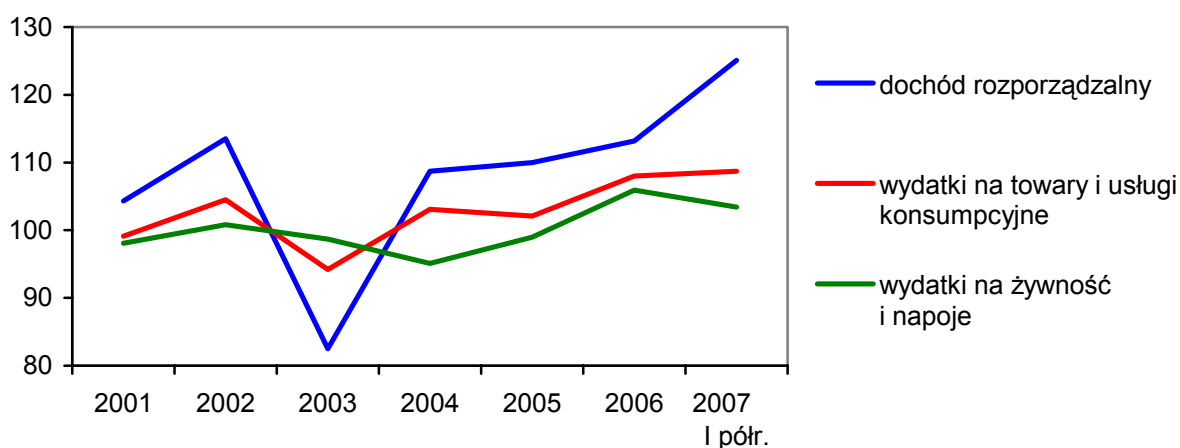
Z badań budżetów rodzinnych wynika, iż w I półroczu 2007 roku sytuacja materialna gospodarstw domowych była dobra i podobna jak przed rokiem. Mimo wyższej inflacji (2,2%, przy 0,7% w I półroczu 2006 r.), w gospodarstwach domowych ogółem znacząco wzrosła realna wartość dochodów (o 8,2%), jak i wydatków (o 5,9%) (rys. II.2 i II.3). Największy wzrost realnej wartości dochodu rozporządzalnego, jak i wydatków na towary i usługi konsumpcyjne wystąpił, tak jak w latach 2005-2006, w gospodarstwach rolników (odpowiednio o 25,1 i 8,7%). Wyraźne polepszenie sytuacji dochodowej tej grupy gospodarstw wynikało z utrzymania się korzystnych relacji cen produktów rolnych do cen towarów i usług nabywanych przez rolników. Wskaźnik „nożyc cen” w I półroczu 2007 roku wyniósł 102,6, przy 102,9 w 2006 roku. Duże znaczenie miały też rosnące dopłaty z unijnych i krajowych środków pomocowych. Mimo polepszenia sytuacji materialnej, dochody w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach rolników w dalszym ciągu były istotnie niższe od przeciętnych dla całej zbiorowości gospodarstw domowych.

Rysunek II.2. Dynamika dochodów i wydatków gospodarstw domowych według badań budżetów rodzinnych (realne, rok poprzedni = 100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

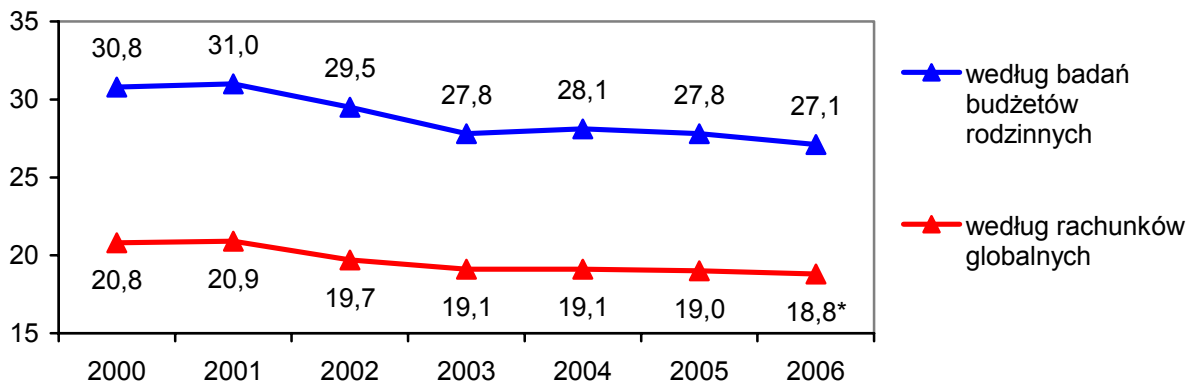
Rysunek II.3. Dynamika dochodów i wydatków gospodarstw rolników według badań budżetów rodzinnych (realne, rok poprzedni = 100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W I półroczu 2007 roku realne wydatki gospodarstw domowych na żywność i napoje bezalkoholowe, przy wzroście jej cen detalicznych (o 3,9% w relacji do I półrocza 2006 r.), były wyższe (o 2,9%), lecz ich udział w całkowitych wydatkach gospodarstw domowych po raz kolejny zmniejszył się. W I półroczu 2007 roku gospodarstwa domowe przeznaczały na żywność i napoje bezalkoholowe przeciętnie 27,1% swego miesięcznego budżetu, czyli o 0,2 p.p. (p.p. – punkt procentowy) mniej niż w I półroczu 2006 roku i o 1,4 p.p. mniej niż w I półroczu 2005 roku. Wydatki na żywność nadal najbardziej obciążały budżety gospodarstw rolników. Ich udział w wydatkach gospodarstw rolników w I półroczu 2007 roku wyniósł 34,8% i był o 1,3 p.p. mniejszy niż w I półroczu 2006 roku i o 2,1 p.p. mniejszy niż w I półroczu 2005 roku.

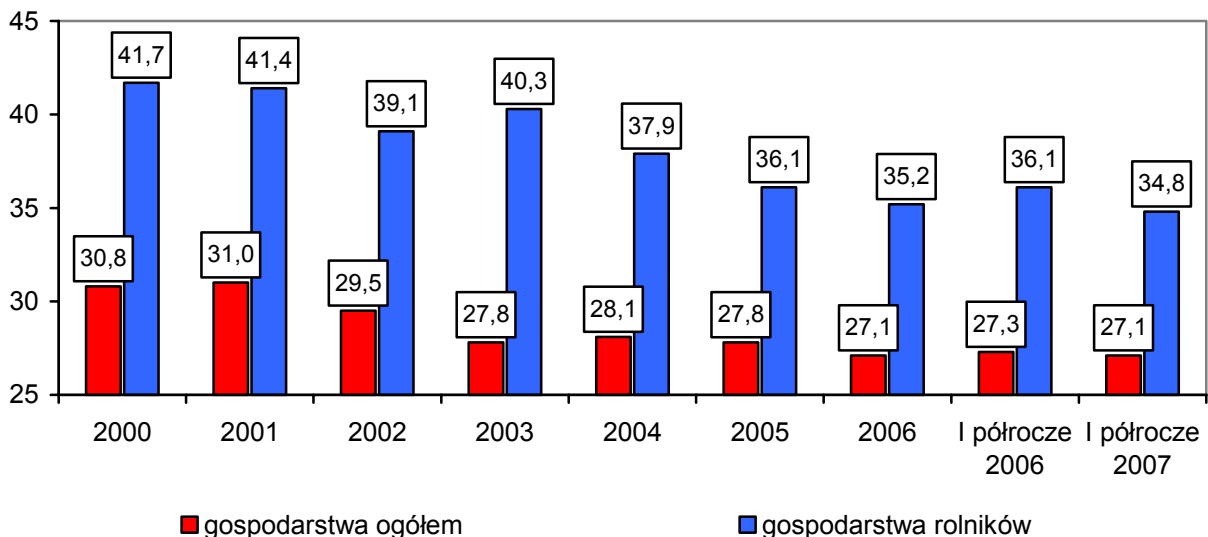
Rysunek II.4. Udział żywności i napojów bezalkoholowych w wydatkach ludności (w procentach, rok poprzedni = 100)

* szacunek własny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rysunek II.5. Udział żywności i napojów bezalkoholowych w wydatkach gospodarstw domowych (w procentach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W gospodarstwach domowych nastąpił w I półroczu 2007 roku, tak jak i w 2006 roku, mimo wyraźnej poprawy sytuacji dochodowej, spadek popytu na podstawowe artykuły żywnościowe, przy jednoczesnym wzroście popytu na żywność wysoko przetworzoną (artykuły wygodne w użyciu, ale jednocześnie droższe). W porównaniu z I półroczem 2006 roku (tab. II.2):

- zmalało spożycie przetworów zbożowych (w wyniku dalszego dużego spadku pieczywa, mąki oraz kasz i płatków), mleka płynnego, tłuszczów zwierzęcych surowych i topionych oraz roślinnych, ziemniaków, warzyw, jaj oraz mięsa surowego (w wyniku spadku spożycia wołowiny i drobiu),

- na niezmiennym poziomie pozostało spożycie masła,
- wzrosło spożycie owoców, produktów mleczarskich (z wyłączeniem mleka płynnego), ryb i mięsa wieprzowego.

Tabela II.2. Przeciętne miesięczne spożycie artykułów żywnościowych w gospodarstwach domowych (w kg/1 osobę, według badań budżetów rodzinnych)

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	I półr. 2006	I półr. 2007	I półr. 2007 I półr. 2006 w proc.
Gospodarstwa ogółem							
Mięso i przetwory	5,59	5,43	5,48	5,40	5,30	5,27	-0,6
w tym: wołowe	0,20	0,18	0,14	0,13	0,13	0,12	-7,7
wieprzowe	1,41	1,33	1,34	1,32	1,32	1,34	1,5
drób i węd. drobiowe	1,75	1,71	1,75	1,73	1,68	1,63	-3,0
Ryby i przetwory	0,41	0,41	0,42	0,42	0,38	0,39	2,6
Mleko płynne (w l)	4,89	4,60	4,43	4,12	4,13	3,87	-6,3
Sery	0,89	0,87	0,87	0,89	0,88	0,89	1,1
Jaja (w szt.)	15,16	14,89	15,16	14,02	14,31	13,73	-4,1
Tłuszcze jadalne	1,61	1,57	1,53	1,46	1,45	1,39	-4,1
roślinne	0,99	1,01	1,00	0,97	0,96	0,92	-4,2
masło	0,37	0,33	0,31	0,31	0,30	0,30	0,0
zw. tkankowe	0,24	0,22	0,21	0,19	0,19	0,17	-10,5
Cukier	1,69	1,62	1,53	1,51	1,39	1,33	-4,3
Przetwory zbożowe	8,82	8,68	8,44	8,05	8,05	7,68	-4,6
Ziemniaki	7,12	6,91	6,68	5,72	4,72	4,44	-5,9
Warzywa i przetwory ^a	5,41	5,27	5,59	5,19	4,00	3,95	-1,3
Owoce i przetwory	3,99	3,91	3,72	3,55	3,11	3,21	3,2
Gospodarstwa rolników							
Mięso i przetwory	7,17	6,79	6,83	6,88	6,59	6,66	1,1
w tym: wołowe	0,12	0,08	0,07	0,07	0,08	0,07	-12,5
wieprzowe	2,50	2,24	2,28	2,30	2,25	2,40	6,7
drób i węd. drobiowe	1,83	1,87	1,92	1,89	1,73	1,64	-5,2
Ryby i przetwory	0,36	0,34	0,37	0,36	0,33	0,35	6,1
Mleko płynne (w l)	8,22	7,39	6,66	6,41	6,36	5,76	-9,4
Sery	0,84	0,78	0,77	0,76	0,75	0,72	-4,0
Jaja (w szt.)	18,28	17,79	17,93	17,11	17,70	16,70	-5,6
Tłuszcze jadalne	1,87	1,73	1,64	1,57	1,54	1,51	-1,9
roślinne	1,05	1,04	0,98	0,97	0,93	0,94	1,1
masło	0,34	0,31	0,28	0,28	0,27	0,27	0,0
zw. tkankowe	0,49	0,39	0,38	0,32	0,33	0,30	-9,1
Cukier	2,32	2,29	2,18	2,14	1,91	1,85	-3,1
Przetwory zbożowe	10,84	10,56	10,13	9,65	9,55	9,23	-3,4
Ziemniaki	9,90	8,99	8,48	7,91	7,72	6,98	-9,6
Warzywa i przetwory ^a	6,61	6,37	6,48	6,22	4,37	4,19	-4,1
Owoce i przetwory	3,94	3,97	3,66	3,60	2,69	2,85	5,9

^a bez strączkowych, ziemniaków i ich przetworów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W I półroczu 2007 roku kontynuowane były przemiany strukturalne w konsumpcji żywności rozpoczęte w poprzedniej dekadzie. Nastąpił dalszy wzrost udziału owoców południowych w spożyciu owoców. Kontynuowany był też spadek udziału mleka płynnego w spożyciu produktów mleczarskich, a także pieczywa i mąki w spożyciu produktów zbożowych. Zahamowany natomiast został wzrost udziału drobiu i wędlin drobiowych w spożyciu mięsa i jego przetworów oraz wzrost udziału tłuszczów roślinnych w konsumpcji tłuszczów. Nie dotyczyło to gospodarstw rolników, w diecie których odnotowano wzrost udziału tłuszczów roślinnych.

Tabela II.3. Przeciętne miesięczne spożycie żywności wysoko przetworzonej w gospodarstwach domowych (w kg/1 osobę, według badań budżetów rodzinnych)

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	I półr. 2006	I półr. 2007	<u>I półr. 2007</u> I półr. 2006 w proc.
Gospodarstwa ogółem							
Wędliny wysokogatunkowe i kielbasy trwałe	0,44	0,49	0,54	0,57	0,55	0,57	33,3
Makaron	0,37	0,38	0,36	0,37	0,37	0,38	2,7
Wyroby ciastkarskie	0,59	0,59	0,59	0,62	0,61	0,63	3,3
Jogurty	0,37	0,36	0,34	0,37	0,38	0,44	15,8
Napoje mleczne	0,27	0,27	0,25	0,27	0,26	0,27	3,8
Czekolada	0,08	0,09	0,08	0,09	0,09	0,09	0,0
Lody (w l)	0,18	0,17	0,17	0,19	0,17	0,20	17,6
Wody mineralne (w l)	1,97	1,89	2,13	2,62	2,37	2,76	16,5
Soki owocowe i warzywne (w l)	0,97	0,95	1,00	1,10	1,14	1,10	-3,5
Udział wyd. na gastronomię w wyd. na żywność (w proc.)	5,52	5,55	5,84	6,43	6,30	5,82	x
Gospodarstwa rolników							
Wędliny wysokogatunkowe i kielbasy trwałe	0,40	0,45	0,52	0,60	0,60	0,63	5,0
Makaron	0,33	0,35	0,32	0,34	0,33	0,34	3,0
Wyroby ciastkarskie	0,45	0,48	0,48	0,54	0,51	0,55	7,8
Jogurty	0,18	0,17	0,19	0,22	0,21	0,26	23,8
Napoje mleczne	0,09	0,08	0,08	0,09	0,09	0,09	0,0
Czekolada	0,06	0,07	0,06	0,07	0,06	0,06	0,0
Lody (w l)	0,16	0,14	0,17	0,19	0,16	0,20	25,0
Wody mineralne (w l)	0,72	0,78	0,91	1,29	1,00	1,30	30,0
Soki owocowe i warzywne (w l)	0,33	0,36	0,43	0,50	0,55	0,59	7,3
Udział wyd. na gastronomię w wyd. na żywność (w proc.)	1,17	1,55	1,78	1,71	1,88	2,86	x

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Nastąpiło też dalsze znaczące ożywienie popytu na wartość dodaną, a więc na produkty o wyższym stopniu przetworzenia. Konsumpcja takich artykułów jak: wysokogatunkowe wędliny i kielbasy trwałe, makarony, wyroby ciastkarskie, jogurty, napoje mleczne, lody oraz wody mineralne wzrosła przeciętnie w gospodarstwach domowych o 3-33%. Jeszcze szybciej wzrosła ona w gospodarstwach rolników. Wyjątkiem było spożycie napojów mlecznych, które w gospodarstwach rolników pozostało bez zmian. Mniejsza od przeciętnej była także dynamika wzrostu spożycia wysokogatunkowych wędlin i kielbas trwałych (tab. II.3).

Gospodarstwa domowe, mimo poprawy sytuacji dochodowej, nie zwiększyły spożycia w zakładach gastronomicznych. Wydatki gospodarstw domowych w zakładach żywienia zbiorowego zmalały przeciętnie o 4,9% (w ujęciu realnym), a ich udział w całkowitych wydatkach na żywność i napoje bezalkoholowe obniżył się w I półroczu 2007 roku do 5,8%, wobec 6,3% w I półroczu roku poprzedniego. Szczególnie niski pozostał w gospodarstwach rolników, mimo iż w tej grupie gospodarstw popyt na usługi gastronomiczne bardzo znacząco wzrósł (tab. II.3).

W gospodarstwach rolników kontynuowany był trend spadkowy spożycia naturalnego i w ślad za tym w tej grupie gospodarstw nastąpiło zwiększenie udziału zakupów rynkowych w spożyciu żywności (tab. II.4 i rys. II.6). Wartość samozaopatrzenia w gospodarstwach rolników w I półroczu 2007 roku stanowiła 33,4% spożycia żywności i była o 0,7 p.p. mniejsza niż w I półroczu 2006 roku i o 1,3 p.p. mniejsza niż w 2006 roku. Udział zakupów rynkowych w spożyciu żywności w gospodarstwach rolników wzrósł zatem do 66,6%, z 65,9% w I półroczu 2006 roku i 65,3% w 2006 roku.

Z samozaopatrzenia w gospodarstwach rolników w dalszym ciągu spożywano najwięcej (tab. II.4) ziemniaków (90%), jaj (78%), mleka płynnego (75%), mięsa wieprzowego (74%) oraz tłuszczów zwierzęcych surowych i topionych (67%). Samozaopatrzenie miało także duży udział w spożyciu śmietany (55%), warzyw (50%), serów twarogowych (43%) i drobiu (49%).

Z danych makroekonomicznych wynika, iż w II półroczu 2007 roku utrzymuje się nadal dobra koniunktura gospodarcza, której towarzyszy systematyczny przyrost miejsc pracy i spadek bezrobocia oraz wzrost realnych wynagrodzeń i świadczeń socjalnych, a także jest coraz wyższa dochodowość gospodarstw domowych działających na własny rachunek. Biorąc jednakże pod uwagę fakt, iż mimo wyższych tegorocznych zbiorów (głównie zbóż, okopowych i warzyw) następuje absolutne i relatywnie drożenie żywności, przewiduje się, iż

w 2007 roku wzrost krajowego popytu na tę grupę produktów będzie mniejszy niż przed rokiem (por. tab. II.1).

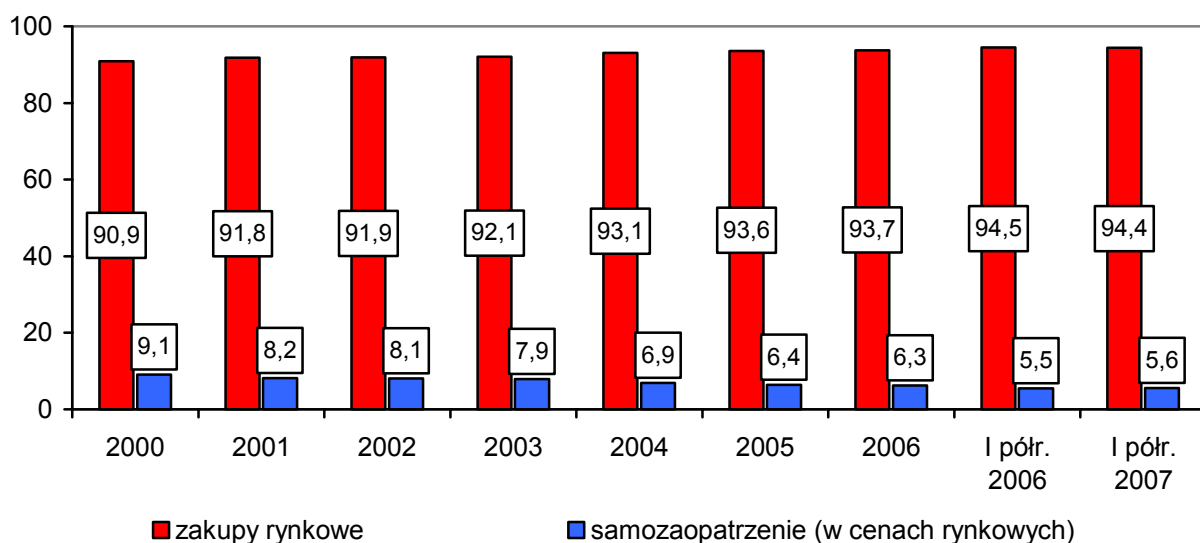
Tabela II.4. Udział samozaopatrzenia w spożyciu żywności
w gospodarstwach domowych
(w ujęciu ilościowym w procentach, według badań budżetów rodzinnych)

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	I półr. 2006	I półr. 2007	Zmiana I półr. 2007 – I półr. 2006 w p.p.
Gospodarstwa ogółem							
Mięso i przetwory	11,0	9,6	8,9	8,9	8,9	9,3	0,4
w tym: wołowe	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
wieprzowe	17,7	15,8	14,9	15,2	15,9	16,4	0,5
drób i węd. drobiowe	12,6	11,7	10,9	9,8	8,3	8,6	0,3
Mleko płynne	21,7	18,9	17,2	16,7	16,2	15,0	-1,2
Sery twarogowe	12,7	11,3	9,6	9,6	9,6	7,7	-1,9
Jaja	20,8	19,7	18,5	19,0	18,6	19,1	0,5
Śmietana i śmietanka	15,9	13,6	11,6	12,2	12,2	9,8	-2,4
Tłuszcze jadalne	3,1	2,5	2,6	2,1	2,8	2,2	-0,6
masło	2,7	3,0	3,2	3,2	3,3	3,3	0,0
tł. zw. tkankowe	16,7	13,6	14,3	10,5	15,8	11,8	-4,0
Przetwory zbożowe	1,7	1,3	1,2	1,1	1,1	0,9	-0,2
Ziemniaki	29,8	28,1	25,7	26,4	30,3	29,3	-1,0
Warzywa i przetwory ^a	27,7	25,6	21,5	20,6	12,8	12,9	0,2
Owoce i przetwory	18,3	18,4	14,2	15,8	5,1	7,2	2,0
Gospodarstwa rolników							
Mięso i przetwory	56,6	54,8	52,0	50,4	51,9	54,1	2,2
w tym: wołowe	25,0	12,5	28,6	28,6	12,5	14,3	1,8
wieprzowe	76,8	75,9	71,5	71,7	74,7	73,8	-0,9
drób i węd. drobiowe	61,7	61,0	58,3	50,8	47,4	48,8	1,4
Mleko płynne	85,4	84,7	80,6	79,1	77,7	75,0	-2,7
Sery twarogowe	57,8	58,6	52,7	53,7	52,8	42,9	-10,0
Jaja	79,6	79,3	76,6	77,1	77,6	78,3	0,8
Śmietana i śmietanka	77,0	71,4	64,8	62,7	65,3	55,3	-10,0
Tłuszcze jadalne	18,7	17,9	15,2	15,3	16,9	15,9	-1,0
masło	14,7	22,6	14,3	14,3	14,8	14,8	0,0
tł. zw. tkankowe	61,2	61,5	55,3	62,5	66,7	66,7	0,0
Przetwory zbożowe	7,5	6,8	5,9	4,5	4,8	3,8	-1,0
Ziemniaki	90,4	92,4	90,7	89,0	91,8	89,8	-2,0
Warzywa i przetwory ^a	69,1	65,3	63,3	61,3	54,5	49,9	-4,6
Owoce i przetwory	54,3	56,4	48,1	53,1	25,3	29,8	4,5

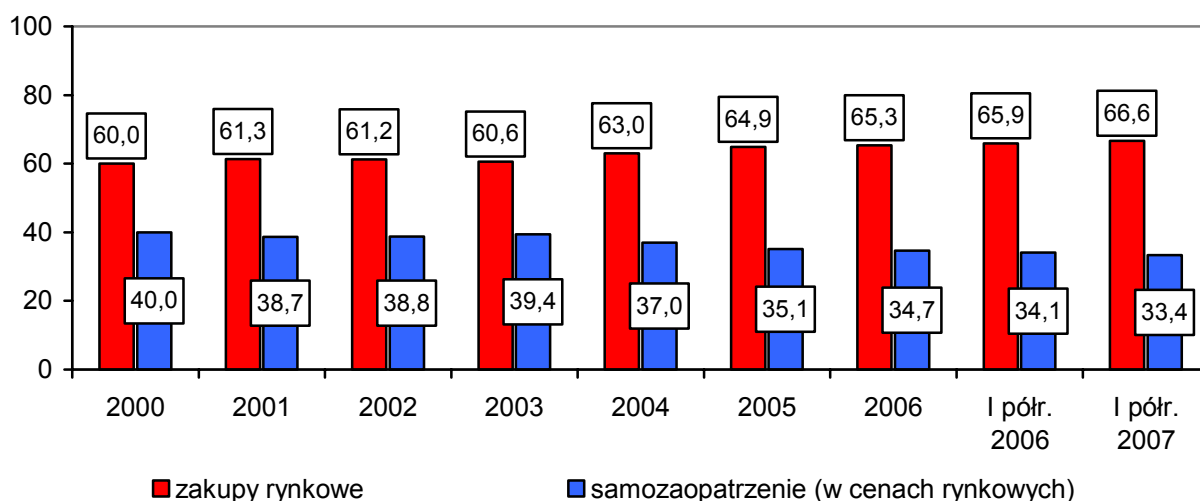
^a bez strączkowych, ziemniaków i ich przetworów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rysunek II.6. Udział zakupów rynkowych i samozaopatrzenie w spożyciu żywności (w ujęciu wartościowym) w gospodarstwach domowych ogółem

w gospodarstwach domowych rolników

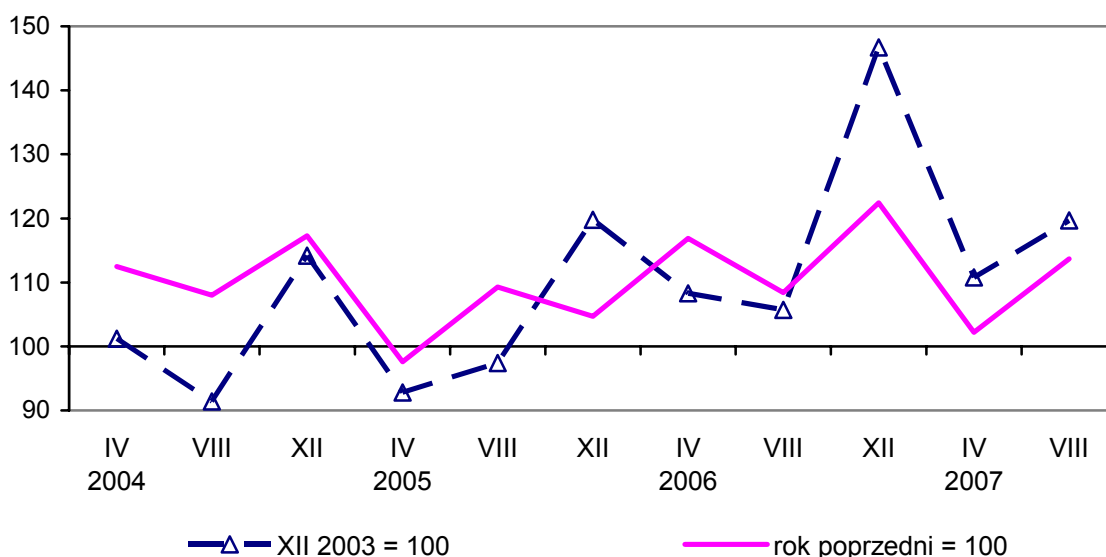
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dalsze osłabienie tempa wzrostu krajowego popytu na żywność, w tym głównie na produkty zwierzęce, przewiduje się też w 2008 roku. Oznacza to spowolnienie dynamiki wzrostu zapotrzebowania rynku krajowego na produkty rolnictwa. W najbliższych latach szansą na przyspieszenie tej dynamiki będzie dalszy rozwój eksportu żywności oraz rozwój produkcji biopaliw. W latach 2008-2013 oczekiwane zwiększenie produkcji biopaliw (zgodne z ustanowionymi Narodowymi Celami Wskaźnikowymi) oznacza dodatkowy (pozażywnościowy) wzrost krajowego popytu na ok. 0,8-2,0 mln ton rzepaku i na ok. 0,7-1,1 mln ton zbóż.

II.2. Sprzedaż detaliczna i dostawy rynkowe żywności, napojów i wyrobów tytoniowych

Od kilku lat notujemy wysokie tempo wzrostu sprzedaży detalicznej żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (rys. II.7). Szczególnie wysokie było ono w roku wejścia Polski do UE. W 2004 roku sprzedaż detaliczna tych produktów zwiększyła się bowiem aż o 11,8% (w cenach stałych w stosunku do roku poprzedniego). Dynamika tej sprzedaży osłabła w drugim roku po wejściu do UE, gdyż w 2005 roku wyniosła tylko 5,8%. Kolejne duże ożywienie w handlu żywnością i innymi wyrobami przemysłu spożywczego nastąpiło w 2006 roku, w którym sprzedaż tych produktów wzrosła aż o 11% (w cenach stałych). Obecnie, tj. w 2007 roku sprzedaż handlu detalicznego artykułów spożywczych jest o ok. 40% wyższa niż w 2003 roku, o 10,8% przekracza najwyższy poziom z grudnia 2003 roku i o 6,3% jest wyższa od średniego poziomu z 2006 roku. Tak wysokie przyrosty sprzedaży detalicznej żywności, napojów i wyrobów tytoniowych potwierdzają wcześniejsze oceny o dużym wzroście popytu krajowego na produkty sektora żywnościowego, wynikające ze wzrostu dochodów ludności, co skutkuje wyższym spożyciem droższych dóbr żywnościowych, produktów o wysokim stopniu przetworzenia z produkcji przemysłowej. Jest to także wynik malejącego samozaopatrzenia i coraz mniejszej wymiany (sprzedaży) bezpośredniej.

Rysunek II.7. Wskaźniki dynamiki sprzedaży detalicznej żywności i wyrobów tytoniowych według wartości w cenach stałych

Źródło: Na podstawie danych GUS publikowanych w Biuletynie Statystycznym 2005, nr 1; 2006, nr 7 i 9; 2007, nr 9.

Tabela II.5. Dostawy rynkowe podstawowych grup żywności i napojów

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07
Mięso zwierząt rzeźnych	tys. ton	854	1 119	1 195	1 232
Mięso drobiowe	tys. ton	699	852	943	970
Przetwory z mięsa czerwonego	tys. ton	787	826	917	934
w tym: wędliny	tys. ton	697	673	691	706
konserwy	tys. ton	25,0	19,0	18,1	18,7
Sery i twarogi	tys. ton	488	490	500	542
w tym: dojrzewające	tys. ton	170	173	180	201
twarogi	tys. ton	276	268	271	286
Masło	tys. ton	145	137	142	146
Margaryna	tys. ton	341	333	324	329
Mąki	tys. ton	1 777	1 757	1 788	1 818
Kasze i grysiki	tys. ton	66	78	65	73
Makaron	tys. ton	89	105	122	136
Dżemy owocowe	tys. ton	51	59	53	42
Cukierki	tys. ton	41	41	35	28
Czekolada i wyroby czekoladowe	tys. ton	111	153	155	182
Wódki	mln l	94	97	96	108
Wina	mln l	293	251	223	226
w tym: gronowe i wermuty	mln l	100	102	104	104
Piwo	mln l	2 772	3 063	3 132	3 493
Papierosy	mld szt.	72	74	76	78

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Biuletynie Statystycznym 2004-2007, nr 8.

Po wejściu do Unii Europejskiej dostawy większości podstawowych grup żywności i napojów zwiększały się z roku na rok. Największą dynamikę wzrostu w sezonach 2003/04-2006/07 miały dostawy mięsa zwierząt rzeźnych (44%) i drobiowego (39%), makaronu (52%), czekolady i wyrobów czekoladowych (64%), piwa (26%) oraz serów dojrzewających (18%). Wahaniami w kolejnych latach, a w całym okresie niewielkim wzrostem charakteryzowały się dostawy wędlin, serów twarogowych, papierosów, mąki, kasz i grysików oraz masła. W omawianym okresie obniżyły się dostawy cukierków (o ponad 30%), konserw (o ponad 25%), win, w tym głównie owocowych (o ponad 20%), dżemów owocowych (o ok. 18%) i margaryn (o 3%).

II.3. Popyt eksporterów

Wejście Polski do UE wywołało gwałtowne ożywienie w eksporcie rolno-spożywczym. W ciągu trzech lat (2004-2006) wartość eksportu tych produktów zwiększyła się ponad dwukrotnie, a jego przyrosty przekraczały miesięcznie

100 mln euro i 20% w skali rocznej. Osłabienie tempa wzrostu nastąpiło dopiero w pierwszych miesiącach 2007 roku, ale wyniki ostatnich kilku miesięcy wskazują, że może to być zjawisko przejściowe. W ciągu ośmiu miesięcy 2007 roku eksport rolno-spożywczy zwiększył się o ok. 14% (o ok. 850 mln euro), co pozwala szacować, że w całym bieżącym roku osiągnie on wartość ok. 9,5-9,8 mld euro i będzie o 1,2 mld euro większy niż w 2006 roku (tab. II.6).

Tabela II.6. Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi (w mln euro)

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007 ^a
Eksport rolno-spożywczy	4 003	5 242	7 145	8 577	9 700
w tym: produktami rolnictwa	733	992	1 365	1 597	1 850
produktami przemysłu spożywczego	3 270	4 250	5 780	6 980	7 850
Import rolno-spożywczy	3 557	4 406	5 478	6 486	7 500
w tym: produktami rolnictwa	1 217	1 536	1 828	2 316	2 750
produktami przemysłu spożywczego	2 340	2 870	3 650	4 170	4 750
Saldo wymiany	446	836	1 667	2 091	2 200
produktami rolnictwa	-484	-544	-463	-719	-900
produktami przemysłu spożywczego	930	1 380	2 130	2 810	3 100

^a szacunek własny na podstawie wyników ośmiu miesięcy

Źródło: MRiRW na podstawie zbiorczych zestawień przygotowanych przez A. Pachnickiego.

Stale wzrasta zarówno eksport produktów rolnictwa, jak i produktów przemysłu spożywczego. W 2006 roku eksport rolnictwa był prawie o 120% większy niż w 2003 roku, a przyrost wartości eksportu części przetwórczej był w tym czasie tylko o 5 punktów procentowych mniejszy niż rolnictwa. Po wejściu do UE nie zmieniła się relacja między tymi działami sektora rolno-spożywczego. Udział rolnictwa w eksporcie rolno-spożywczym utrzymuje się na poziomie ok. 20%, a produktów przetwórstwa przekracza 80%. Polska gospodarka żywnościowa jest więc głównie eksporterem żywności przetworzonej. W 2006 roku udział eksportu w wartości sprzedanej przemysłu spożywczego przekroczył 20%, a eksport angażował prawie 50% przyrostu tej produkcji.

Nieco wolniej rozwija się import produktów rolno-spożywczych. W latach 2003-2006 jego wartość zwiększyła się o 82%, a więc prawie o 1/3 wolniej niż eksportu. W tym czasie nieco szybszy był wzrost importu produktów rolnictwa (90%) niż produktów przemysłu spożywczego (o 78%). Przyspieszenie wzrostu importu nastąpiło w pierwszych miesiącach 2007 roku, choć również nie ma ono trwałego charakteru. Jednakże w całym 2007 roku import może osiągnąć 7,5 mld euro, co oznacza wzrost prawie o 20%.

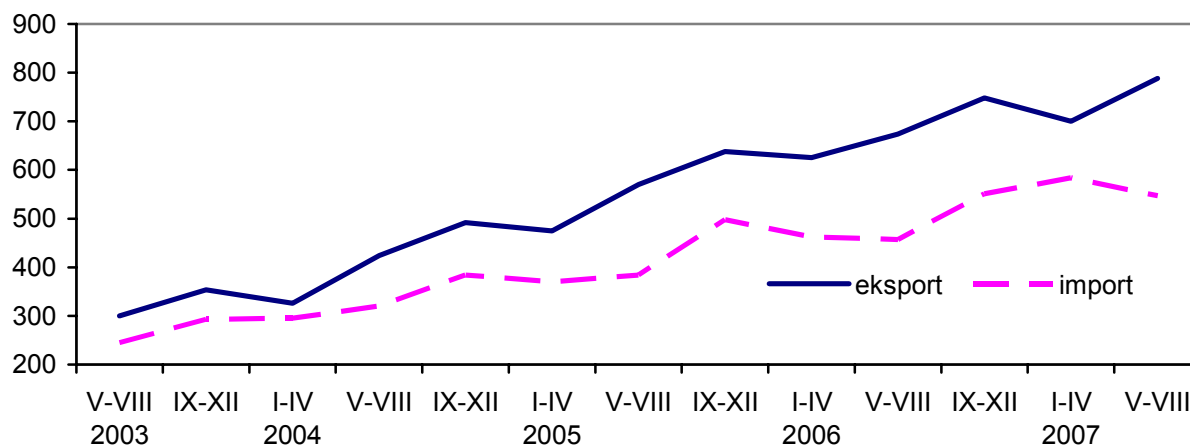
Udział rolnictwa w imporcie produktów rolno-spożywczych (36%) jest większy niż w eksporcie (19%). Jeżeli uwzględnimy to, że w imporcie przemysłu spożywczego duży udział mają półfabrykaty (tj. surowce do dalszego przetwórstwa), to import całego sektora rolnego ma głównie charakter materiałowo-surowcowy. Istotne jest także to, że 44% importu rolno-spożywczego stanowią produkty wytwarzane w innych strefach klimatycznych. Są to produkty uzupełniające ofertę polskiego rolnictwa i nie są dla niego konkurencyjne.

Po wejściu do UE nastąpiła znacząca poprawa salda handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi. Dodatkowo saldo wymiany poprawiło się ponad czterokrotnie z 446 mln euro w 2003 roku do prawie 2,1 mld euro w 2006 roku. W 2007 roku nastąpi prawdopodobnie niewielkie zwiększenie nadwyżki eksportu nad importem i powinno ono wynieść ok. 2,2 mld euro. W ostatnich latach trzykrotnie zwiększyła się nadwyżka w handlu produktami przemysłu spożywczego – do 3 mld euro, ale pogorszyło się saldo w handlu produktami rolnictwa (z -0,5 mld euro w 2003 roku do -0,9 mld euro w 2007 roku).

Analiza rozwoju eksportu i importu rolno-spożywczego w kolejnych miesiącach lat 2003-2007 (rys. II.8-II.10) pozwala na następujące oceny:

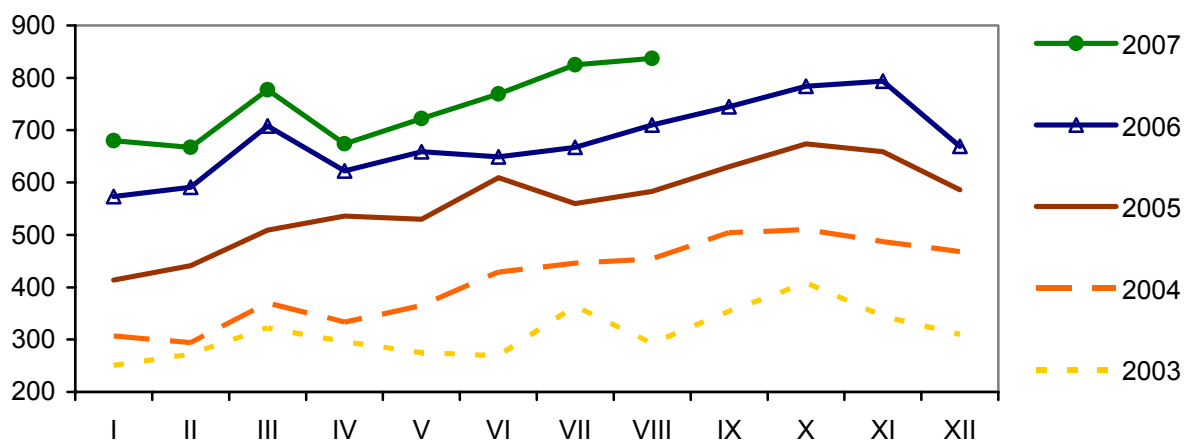
- wzrost eksportu i importu produktów rolno-spożywczych ma dotychczas stały charakter, a ich przyrosty są podobne w kolejnych odcinkach czasu,
- spadek produkcji roślinnej naszego rolnictwa w 2006 roku wywołał tylko przejściowe zmniejszenie przyrostu eksportu i nieznaczne przyspieszenie w imporcie,
- przebieg krzywej eksportu i importu wskazuje na stałe powiększanie dodatniego salda wymiany zagranicznej.

Rysunek II.8. Rozwój handlu zagranicznego produktami rolnictwa i przemysłu spożywczego (w mln euro miesięcznie)

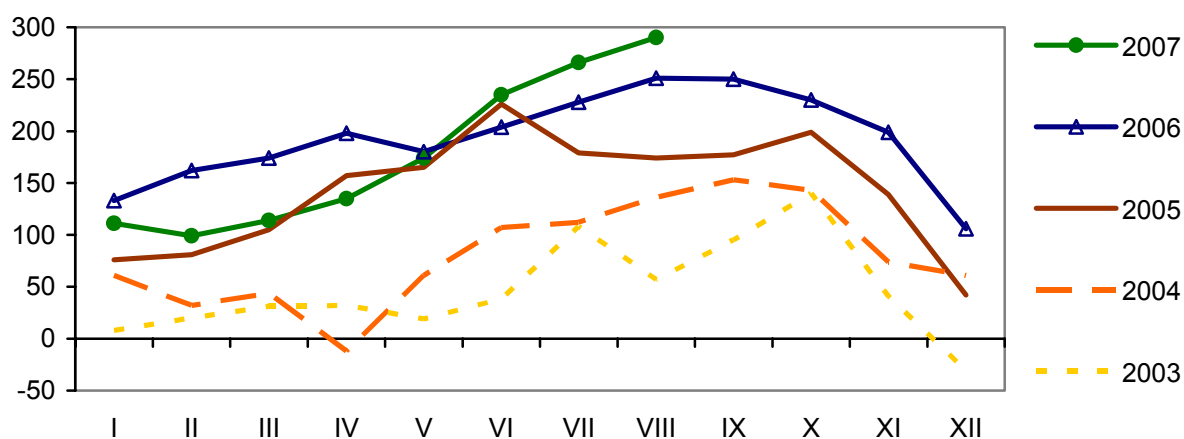
Źródło: Biuletyny Statystyczne GUS z lat 2004-2007, nr 1 i 8 oraz wyliczenia własne.

Rysunek II.9. Eksport produktów rolnictwa i przemysłu spożywczego
(w mln euro)

Źródło: Biuletyny Statystyczne GUS z lat 2004-2007, nr 1 i 8 oraz wyliczenia własne.

Rysunek II.10. Saldo handlu produktami rolno-spożywczymi (w mln euro)

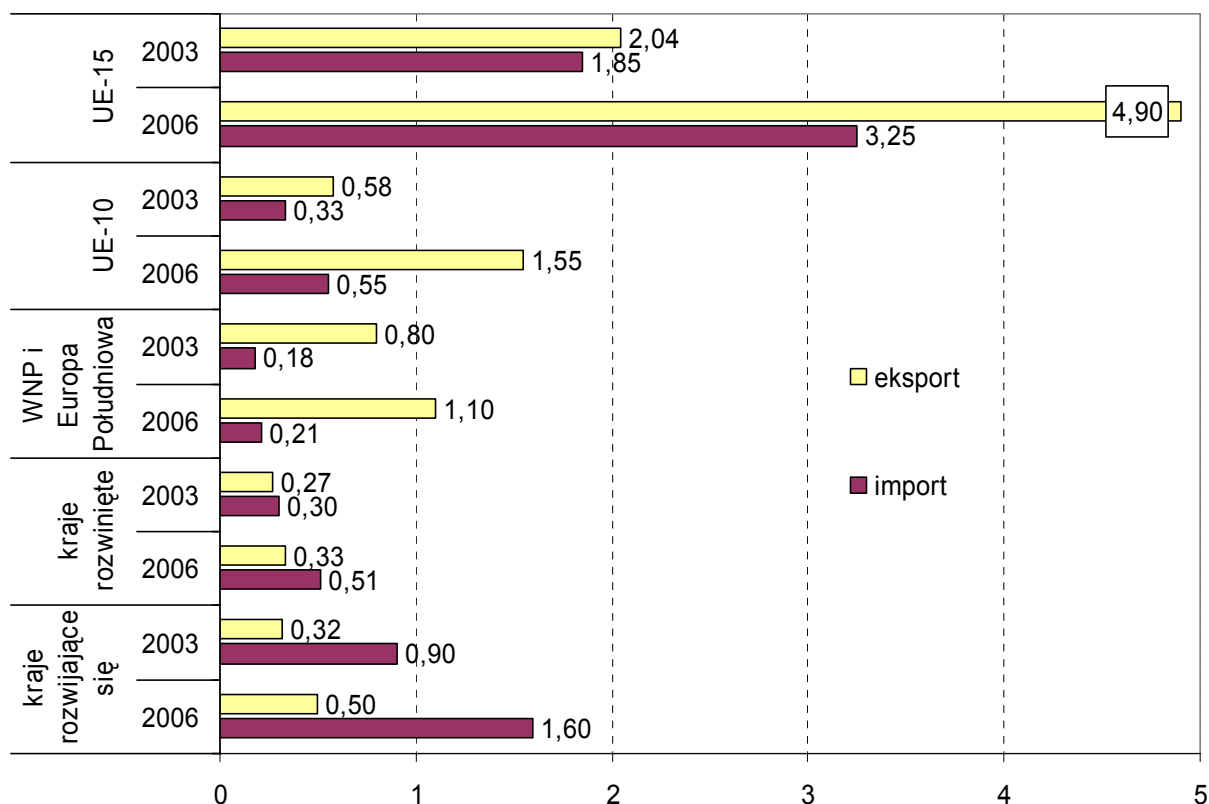

Źródło: Biuletyny Statystyczne GUS z lat 2004-2007, nr 1 i 8 oraz wyliczenia własne.

Po wejściu do UE nastąpiło przede wszystkim przyspieszenie handlu z innymi członkami UE (rys. II.11-II.12). W ostatnich latach najszybszy (prawie trzykrotny) był wzrost polskiego eksportu do innych nowych członków UE, a bardzo duży także (2,5 razy) do starych członków Unii (UE-15). W obrotach wewnątrz Unii rozwijał się głównie eksport do naszych najbliższych sąsiadów: dwukrotnie do Niemiec, trzykrotnie do naszych południowych sąsiadów (Czechy, Słowacja, Węgry) i ponad sześciokrotnie do krajów bałtyckich. Znacznie wolniejszy był wzrost eksportu poza Unię, gdyż wynosił:

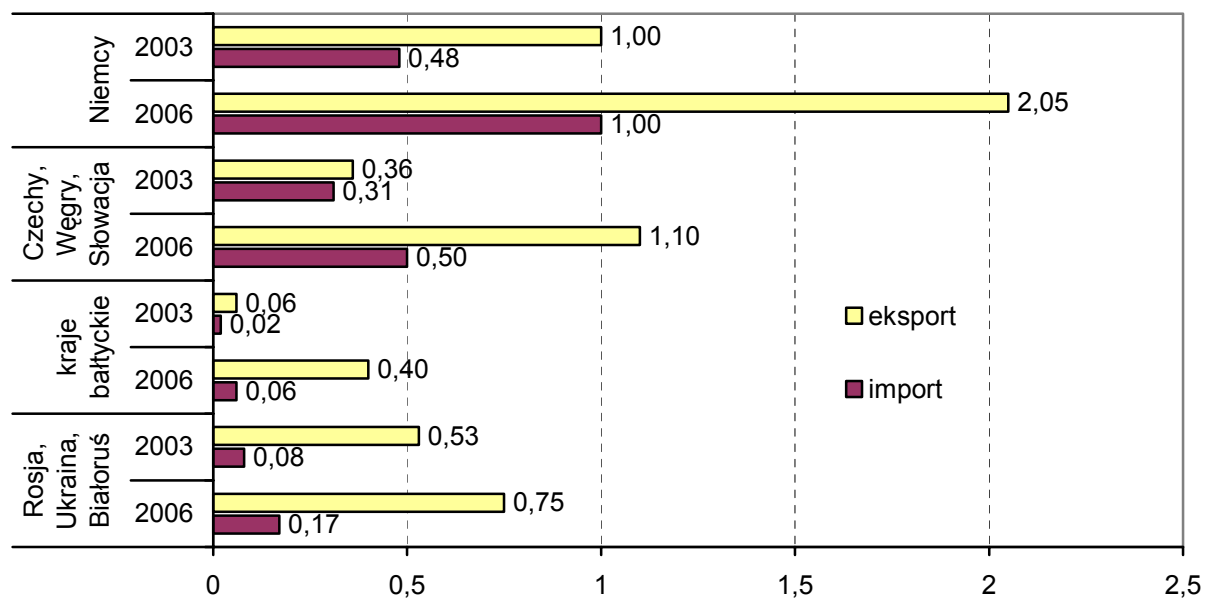
- do krajów WNP i południowej Europy – 37,5%,
- do innych krajów rozwiniętych – ok. 70%,
- do krajów rozwijających się – ok. 65%.

Rysunek II.11. Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi z grupami krajów (w mld euro)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi, nr 21 i 25, IERiGŻ-PIB, „Analizy Rynkowe” 2005, 2007.

Rysunek II.12. Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi z najbliższymi sąsiadami (w mld euro)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi, nr 21 i 25, IERiGŻ-PIB, „Analizy Rynkowe” 2005, 2007.

Natomiast po stronie importu podobny był wzrost obrotów ze wszystkimi głównymi naszymi dostawcami. Polska jest eksporterem netto do innych krajów UE, zarówno starych, jak i nowych, a także do pozostałych krajów europejskich. Natomiast w handlu z krajami rozwijającymi się i z innymi krajami rozwiniętymi jesteśmy importerem netto, przy czym duże i rosnące ujemne saldo mamy z krajami rozwijającymi się (1,1 mld euro), z których przywozimy głównie surowce pochodzenia rolniczego, które nie są wytwarzane w naszej strefie klimatycznej. Udział innych krajów UE w polskim eksporcie produktów rolno-spożywczych zwiększył się z 65,3% w 2003 roku do 76% w 2006 roku, a ich udział w imporcie utrzymuje się na poziomie ok. 61,5%. Istotne jest także to, że w eksporcie znaczący był spadek udziału innych krajów europejskich (z 20 do 13,6%), w tym głównie naszych wschodnich sąsiadów (z 13,3 do 9%).

Szybki rozwój polskiego eksportu i importu był zjawiskiem powszechnym, występującym we wszystkich głównych działach gospodarki żywnościowej (tab. II.7). Po wejściu do UE eksport najszybciej rozwijał się w działach, w których wcześniej był on niewielki i które są dużym importerem produktów rolnych. Dotyczy to przede wszystkim sektora olejarskiego i produkcji używek, w których eksport w ciągu trzech lat zwiększył się ponad trzykrotnie. W tym okresie 2,5 razy zwiększył się eksport sektora mleczarskiego, zbożowego, rybnego i mięsnego. Dwukrotny był wzrost eksportu sektora cukrowo-cukierniczego oraz pozostałej żywności, a najmniejszy był przyrost eksportu sektora owocowo-warzywnego (tylko o ok. 50%).

Wejście do struktur unijnych najbardziej ożywiło import działów, w których dotychczas był on relatywnie niski. Prawie trzykrotnie zwiększył się import produktów mleczarskich i mięsnych. Dwukrotnie wzrósł przywóz produktów w działach, których import był i jest znaczącym źródłem zaopatrzenia surowcowego polskiego przetwórstwa. Dotyczy to takich sektorów jak przetwórstwo zbóż i ryb oraz produkcja używek. Najwolniej rósł przywóz w działach, w których jest on jednym z głównych źródeł dostaw surowca. Takimi sektorami są przetwórstwo owocowo-warzywno, olejów i produkcja pasz, w których import w ciągu trzech lat zwiększył się o ok. 45-70%.

Największym eksporterem po prawie 2 mld euro rocznie jest sektor mięsny i owocowo-warzywny, które łącznie reprezentują 45% polskiego eksportu rolno-spożywczego. Istotne jest także to, że sektor mięsny po wejściu do UE wzmocnił swoją pozycję, a sektor owocowo-warzywny utracił pozycję lidera. W tym okresie swoją pozycję w eksporcie rolno-spożywczym znacząco poprawił sektor mleczarski i produkcja używek (po ok. 10%) oraz sektor zbożowy

i cukierniczy (po prawie 9%). W dalszym ciągu słabszą pozycję w polskim eksporcie rolno-spożywczym ma sektor olejarsko-paszowy i pozostałej żywności.

Tabela II.7. Handel zagraniczny w głównych działach polskiej gospodarki żywnościowej (w mln euro)

Wyszczególnienie	Eksport			Import		
	2003	2005	2006	2003	2005	2006
1. Mięso, przetwory i inne produkty uboju	830,5	1 549,4	1 942,3	244,1	662,4	678,0
w tym: drobiowe	220,6	392,6	445,8	41,3	100,9	101,2
zwierząt rzeźnych	408,8	865,9	1146,3	88,1	365,6	367,9
przetwory	96,0	137,7	183,0	8,5	22,3	22,0
2. Mleko i przetwory	326,7	883,2	848,9	49,1	98,9	141,8
w tym: mleko w proszku	144,7	279,5	213,8	10,0	15,4	14,2
sery	117,5	273,1	319,5	18,4	45,3	57,2
3. Ryby i przetwory	263,0	487,9	628,0	321,2	536,4	661,3
w tym: przetwory	88,4	134,2	166,6	36,4	48,2	53,9
4. Zboża i przetwory	326,0	663,6	753,2	292,4	417,8	562,7
w tym: zboża	64,8	153,6	153,1	106,4	111,7	192,8
produkty wtórnego przetwórstwa	206,2	451,0	536,8	93,8	188,1	233,5
5. Nasiona, oleje i śruty	111,2	313,2	411,7	678,2	857,8	934,0
w tym: oleje	16,9	96,5	166,5	212,2	255,8	272,4
śruty i pasze	91,2	172,8	201,2	408,2	529,3	559,1
6. Cukier i przetwory	371,0	620,7	761,6	320,9	418,4	535,5
w tym: przetwory	235,8	360,9	468,5	119,5	191,5	259,5
cukier i melasa	113,1	232,6	265,0	29,8	73,5	111,3
7. Ziemniaki, owoce, warzywa i ich przetwory	1 248,5	1 577,5	1 864,1	877,6	1 310,8	1 496,5
z tego: świeże warzywa, kwiaty i ziemniaki	250,2	373,1	405,4	189,5	307,5	364,5
owoce świeże	135,0	231,4	216,2	488,4	640,6	693,4
soki	244,9	304,4	395,9	56,0	106,0	108,9
mrożonki	392,6	372,2	446,3	27,0	49,0	69,9
przetwory inne	225,8	296,4	400,3	116,7	207,7	259,8
8. Inne produkty spożywcze	268,0	456,7	540,6	344,8	440,1	595,8
9. Napoje i wyroby tytoniowe	258,3	592,6	827,0	428,4	735,4	880,6
z tego: wody	24,8	129,7	141,2	19,5	51,7	64,3
kawa i herbata	99,3	122,1	159,4	235,4	307,6	349,8
alkohole	61,0	127,4	159,1	113,9	175,5	221,1
tytoń i wyroby tytoniowe	73,2	213,4	367,3	59,6	200,6	245,4
Razem	4 003,2	7 144,8	8 577,4	3 556,7	5 478,0	6 486,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów przygotowanych przez A. Pachnickiego z MRiRW.

Tabela II.8. Saldo handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi
(w mln euro)

Działy gospodarki żywnościowej	2003	2006
Mięsny	586,4	1 264,3
Mleczarski	277,6	707,1
Rybny	-58,2	-33,3
Zbożowy	33,6	190,5
Olejarsko-paszowy	-567,0	-522,3
Cukrowniczy i cukierniczy	50,1	226,1
Ziemniaczany i owocowo-warzywny	370,9	367,6
Inne produkty spożywcze	-76,8	-55,2
Napojów i wyrobów tytoniowych	-170,1	-53,6
Rolnictwo i przemysł spożywczy	446,5	2 091,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów przygotowanych przez A. Pachnickiego z MRiRW.

Eksporтером netto (tab. II.8) jest przede wszystkim sektor mięsny i mleczarski, których nadwyżka eksportu nad importem wynosi łącznie prawie 2 mld euro, a w ciągu trzech lat nadwyżka ta zwiększyła się 2,5 razy. Eksporтером netto jest także sektor owocowo-warzywny, cukrowo-cukierniczy i zbożowy. Natomiast importerem netto jest przede wszystkim sektor olejarsko-paszowy, w którym nadwyżka importu nad eksportem wynosi ponad 0,5 mld euro. Importerem netto jest także produkcja i przetwórstwo ryb, produkcja pozostałej żywności oraz produkcja używek. Jednakże w tych trzech działach ujemne saldo obrotów jest relatywnie niskie (wynosi od 5 do 10% importu). Istotne jest także to, że we wszystkich działach będących importerami netto stale się zmniejsza ujemne saldo wymiany.

III. Tendencje rozwojowe rolnictwa i przemysłu spożywczego

III.1. Produkcja i podaż rolnictwa

III.1.1. Tendencje i zmienność produkcji rolnictwa

Ocenę wpływu integracji na wyniki produkcyjne rolnictwa przeprowadzono przez porównanie poziomu produkcji po wejściu do Unii Europejskiej, tj. w latach 2004-2006 z odpowiednimi wielkościami osiągniętymi w latach 2001-2003 i 1998-2000. Kontynuacją dziewięcioletniego szeregu czasowego, tj. lat 1998-2006 jest rok 2007, którego wyniki produkcyjne będą porównywane z okresem bezpośrednio go poprzedzającym, tj. latami 2004-2006. Cechą wspólną wyodrębnionych okresów, tj. 1998-2000, 2001-2003 i 2003-2006 jest to, że w każdym z nich pierwszy rok charakteryzował się wysoką produkcją, szczególnie roślinną, a w ostatnim roku każdej trzylatki następował duży spadek zbiorów, głównie zbóż spowodowany niekorzystnymi warunkami klimatycznymi. Prawdopodobnie tę zdaje się potwierdzać rok 2007, w którym produkcja zbóż i rzepaku jest wyższa niż w 2006 roku.

W 2007 roku produkcja globalna rolnictwa liczona w cenach 2003 roku wyniosła 58,6 mld zł i była o 0,5% wyższa od średniej z lat 2004-2006 (tab. III.1). W tym czasie produkcja globalna roślinna obniżyła się o 2,3% a zwierzęca wzrosła o 3,2%. W pierwszych latach wejścia Polski do Unii Europejskiej globalna produkcja rolnictwa była średnio o 2,1% wyższa niż w latach 2001-2003. W tym okresie obniżyła się o 1,0% produkcja roślinna, ale w skali prawie pięciokrotnie mniejszej niż w latach 2001-2003 (w stosunku do lat 1998-2000). Równocześnie po wejściu do UE nastąpiło wyraźne przyspieszenie tempa wzrostu globalnej produkcji zwierzęcej, która rozwijała się w tempie ok. 2%, podczas gdy w latach 2001-2003 jej przyrost wynosił niespełna 1,0%. W tym okresie przyspieszenie rozwoju produkcji zwierzęcej można wiązać z poprawą jej opłacalności, wynikającą głównie ze spadku cen zbóż i pasz w wyniku objęcia polskiego rolnictwa Wspólną Polityką Rolną.

Cechą rozwoju produkcji rolnej jest szybsze tempo wzrostu produkcji końcowej i towarowej niż globalnej. Zjawisko to wystąpiło zarówno przed wejściem Polski do UE jak i po przystąpieniu do Unii. W 2007 roku produkcja końcowa rolnictwa wzrosła o blisko 4% w porównaniu do średniej z lat 2004-2006.

Wolniejsze było tempo wzrostu produkcji końcowej roślinnej, bo 3,3%, a nieco wyższe produkcji zwierzęcej – 4,4%. Wzrost ten jest nieco większy od tego, jaki nastąpił wcześniej. Końcowa i towarowa produkcja roślinna w porównywanych okresach, tj. w latach 2001-2003 i 2004-2006 rozwijała się w tempie ok. 1,5-3,0% rocznie (4,8-9,5% w ciągu trzech lat). Zjawisko to w mniejszym stopniu wystąpiło także w produkcji zwierzęcej, której przyrost produkcji końcowej i towarowej był o ok. 0,5% rocznie wyższy od przyrostu produkcji globalnej.

W 2007 roku produkcja towarowa rolnictwa była o 7% wyższa w porównaniu z latami 2004-2006. Jeszcze bardziej, bo o blisko 9%, wzrosła produkcja towarowa roślinna. Było to tempo o 3 p.p. wyższe od wzrostu produkcji towarowej zwierzęcej. Oznacza to, że stale obniża się zużycie wewnętrzne, zarówno produkcyjne, jak i konsumpcyjne, a coraz większa część produkcji kierowana jest na rynek. Duży przyrost towarowej produkcji roślinnej w tym roku wynika m.in. ze znacznego wzrostu zbiorów zbóż i rzepaku, a produkcji zwierzęcej – z wysokiej podaży żywca wieprzowego i drobiowego.

Po wejściu Polski do UE zwiększyła się zmienność globalnej produkcji rolniczej, szczególnie roślinnej. Zmienność tej produkcji zwiększyła się z $\pm 7,0\%$ rocznie w latach 2001-2003 do $\pm 11,4\%$ w ostatnich trzech latach. Prawie dwukrotnie zwiększyła się zmienność produkcji końcowej (z $\pm 8,5$ do $\pm 14,4\%$) i trzykrotnie towarowej (z $\pm 3,2$ do $\pm 9,5\%$). Na tak duże zmiany produkcji roślinnej istotny wpływ mają warunki klimatyczne. Mniejsza jest zmienność produkcji zwierzęcej ($\pm 4\%$ rocznie).

Przebieg krzywej wartości produkcji rolniczej w Polsce wskazuje, że integracja Polski z Unią Europejską i objęcie polskiego rolnictwa Wspólną Polityką Rolną nie wpłynęło na większą stabilizację produkcji tego sektora (rys. III.1), gdyż:

- produkcja roślinna podlega silnym wahaniom o cyklicznym charakterze,
- podobne cykliczne wahania występują produkcji zwierzęcej, ale amplituda ich wahań jest mniejsza przy wyraźnie zarysowanym trendzie wzrostowym,
- przebieg krzywej wartości całkowitej (globalnej) produkcji rolnictwa jest pod silnym wpływem wahań produkcji roślinnej.

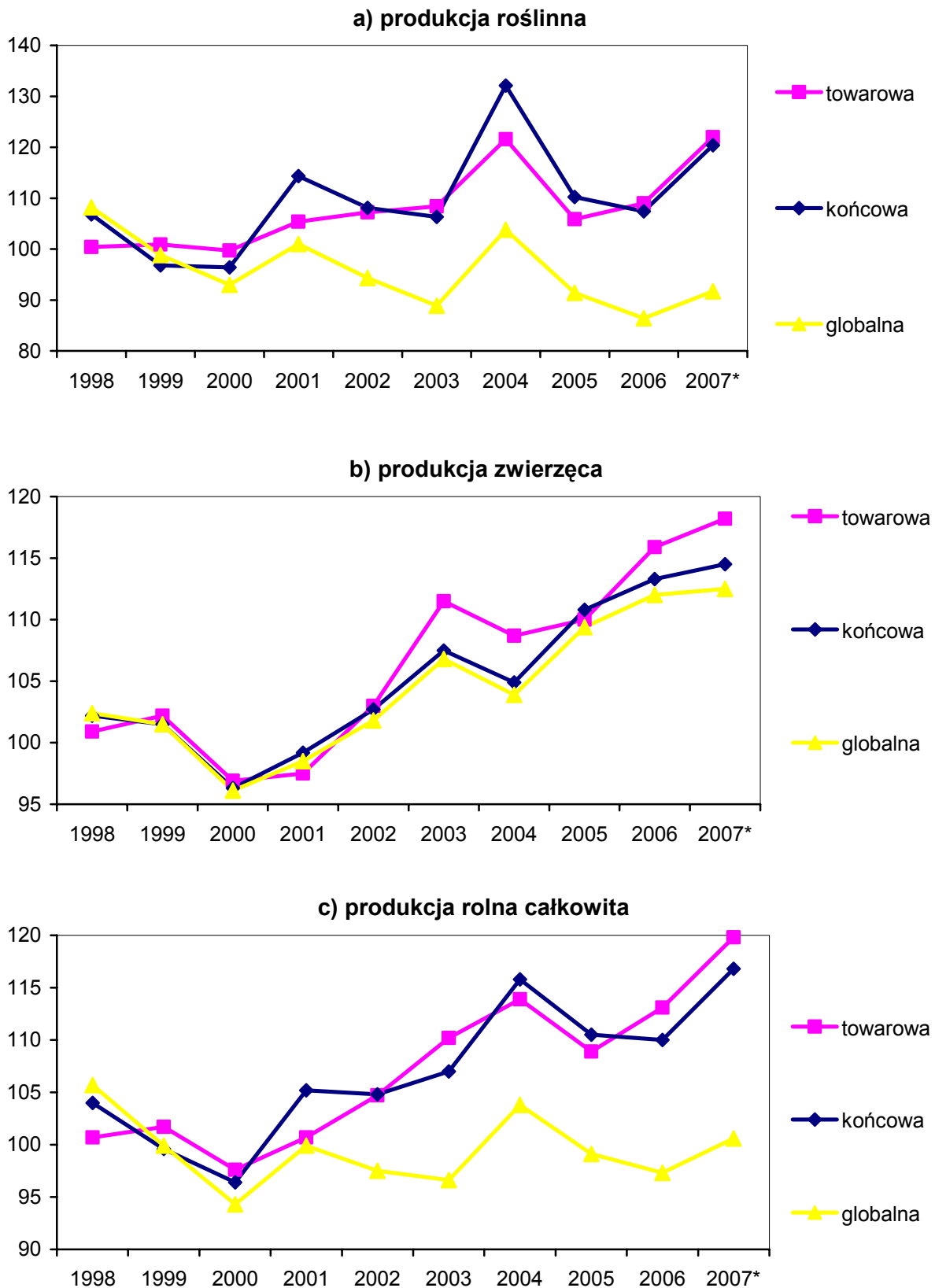
Tabela III.1. Porównanie poziomu i zmienności wartości produkcji rolniczej^a w latach 2001-2007

Wyszczególnienie	Średnia wartość produkcji w latach			Zmiana poziomu produkcji w latach			Zmienność produkcji średnie zmiany w latach		
	1998-2000	2001-2003	2004-2006	2007	2001-2003 w stosunku do lat 1998-2000	2004-2006 w stosunku do lat 2001-2003	2007 w stosunku do lat 2004-2006	2001-2003	2004-2006
	w mld zł			w procentach					
Produkcja globalna	58,27	57,12	58,31	58,60	-2,0	2,1	0,5	2,83	4,40
w tym: roślinna	33,40	31,65	31,35	30,63	-5,2	-1,0	-2,3	7,00	11,37
zwierzęca	24,87	25,47	26,93	27,97	2,4	5,7	3,2	3,87	3,47
Produkcja końcowa	38,70	40,79	43,51	45,21	5,4	6,7	3,9	3,73	4,30
w tym: roślinna	15,45	16,92	18,01	18,60	9,5	6,4	3,3	8,53	14,47
zwierzęca	23,25	23,87	25,50	26,61	2,7	6,8	4,4	3,90	3,43
Produkcja towarowa	33,15	34,93	37,11	39,70	5,4	6,2	7,0	4,10	3,90
w tym: roślinna	13,48	14,42	15,11	16,45	7,0	4,8	8,9	3,20	9,40
zwierzęca	19,67	20,51	22,00	23,25	4,3	7,3	5,7	4,67	3,00

^a w cenach 2003 roku

Źródło: Dane GUS i obliczenia własne.

Rysunek III.1. Dynamika wartości produkcji rolniczej
(w cenach stałych, średnia z lat 1998-2000 = 100)

* wstępny szacunek własny

Źródło: Dane GUS.

Rok 2007, podobnie jak lata wcześniejsze, nie przyniósł istotnych zmian w poziomie produkcji głównych działów polskiego rolnictwa, jakimi są: produkcja zbóż, mleka i mięsa wieprzowego. Produkcja zbóż była o 5% wyższa od średniej z lat 2004-2006, ale o 1/4 wyższa od zbiorów zbóż w 2006 roku (tab. III.2). Produkcja mleka ustabilizowała się w ostatnich latach na poziomie ok. 11,5 mld litrów rocznie, aczkolwiek w 2007 roku możliwy jest niewielki jej wzrost. Produkcja mięsa wieprzowego utrzymała się na poziomie roku poprzedniego, tj. ok. 2,2 mln ton, ale jest wyższa od średniej z ostatnich trzech lat o ok. 6%. W porównywanych okresach nastąpił silny spadek produkcji okopowych, bo o ponad 1/5, w tym szczególnie ziemniaków (prawie o 30%). Produkcja ziemniaków przekroczy w 2007 roku 11 mln ton i zrówna się ze średnią produkcją z lat 2004-2006, będzie ona o ok. 1/4 wyższa niż w 2006 roku. Tegoroczna produkcja buraków cukrowych wyniesie ok. 11,1 mln ton, co wskazuje na kontynuację tendencji spadkowej, tym bardziej że dyskutowana reforma rynku cukru w UE zakłada ograniczenie produkcji w następnych latach. W 2007 roku silny był spadek produkcji owoców, których będzie o połowę mniej niż w latach 2004-2006. Wpłynęły na to niekorzystne warunki klimatyczne w okresie kwitnienia sadów. Przewiduje się także, że produkcja warzyw w tym roku będzie o ok. 2,4% wyższa od średniej z poprzednich trzech lat.

Działami rolnictwa, które po wejściu Polski do Unii Europejskiej wykazują wzrost, są:

- produkcja rzepaku, która pod wpływem rosnącego popytu na biopaliwa przekroczyła 2 mln ton i będzie o 1/3 wyższa niż w latach 2004-2006 i dwa razy wyższa niż w latach 2001-2003,
- sektor drobiarski, który pod wpływem rosnącego popytu krajowego i eksportu wykazuje tendencje wzrostowe zarówno produkcji mięsa, jak i jaj.

Po wejściu Polski do UE wyraźnie zwiększyły się wahania zbiorów rzepaku ($\pm 41\%$ rocznie) i zbóż ($\pm 18\%$), a obniżyły owoców ($\pm 11\%$), warzyw ($\pm 8\%$), buraków cukrowych ($\pm 11\%$). Wciąż wysoka jest zmienność produkcji trzody chlewnej ($\pm 7\%$) wynikająca z tzw. cykli świńskich, a wyraźnie obniżyła się produkcja drobiarskiej (do ok. $\pm 7\%$) oraz wołowiny (do ok. $\pm 3\%$). Na stabilnym poziomie była i jest produkcja mleka.

Produkcja roślinna ściśle powiązana jest z zasobami ziemi rolniczej. Powierzchnia użytków rolnych w ciągu ostatnich 10 lat zmniejszyła się z 18,4 mln ha w 1998 roku do ok. 16 mln ha w 2007 roku, tj. o 13%. W tym samym okresie powierzchnia gruntów ornych zmalała o 1,6 mln ha, tj. o ok. 11% i w 2007 roku wynosiła 12,5 mln ha (rys. III.2).

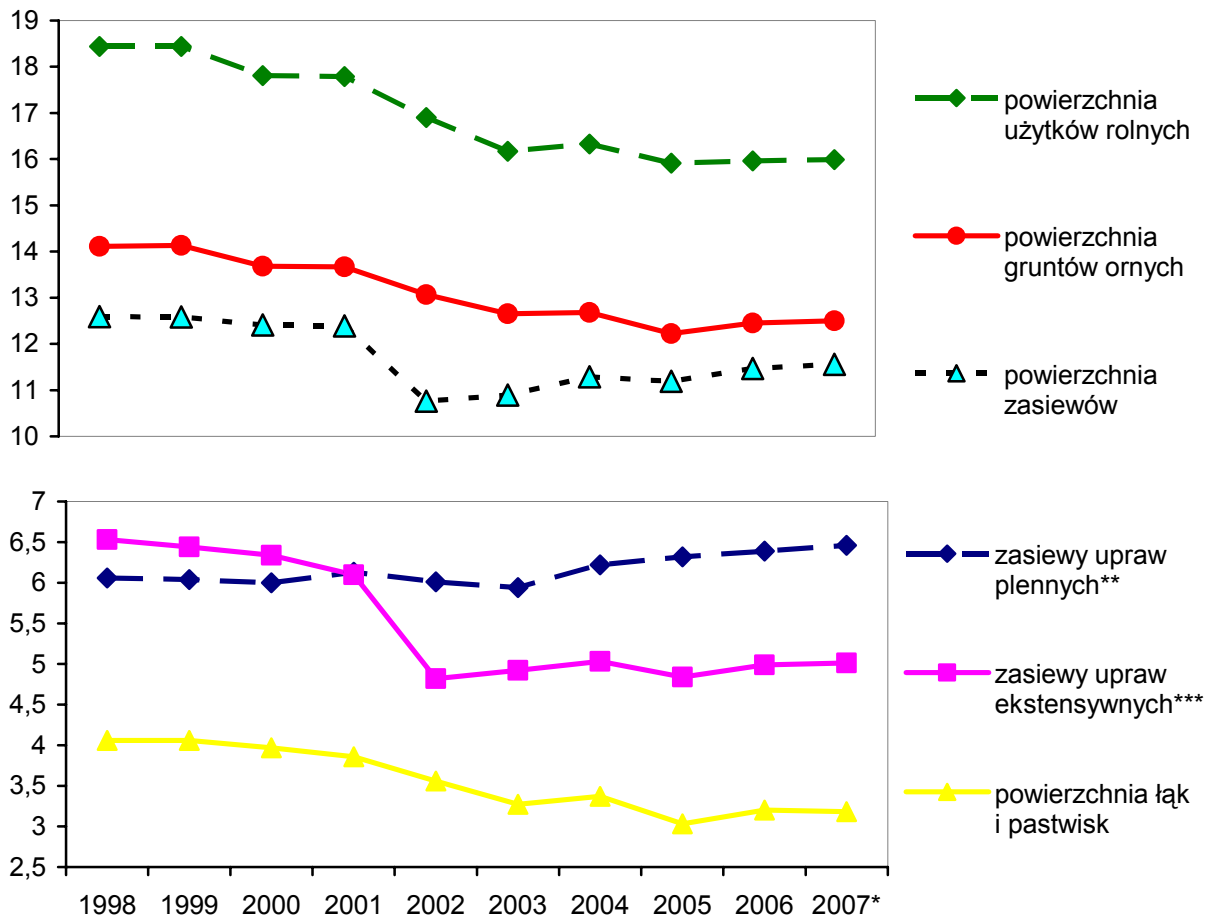
Tabela III.2. Porównanie poziomu i zmienności produkcji rolniczej w latach 2001-2007

Wyszczególnienie	Średnia produkcja w tys. ton w latach			Zmiana poziomu produkcji w procentach w latach		Zmienność produkcji – średnie zmiany w latach w procentach rocznie	
	2001-2003	2004-2006	2007 ^a	2004-2006 w stosunku do lat 2001-2003	2007 ^a w stosunku do lat 2004-2006	2001-2003	2004-2006
Zboża	25 743	26 188	27 420	1,7	4,7	13,3	18,1
Oleiste	959	1 575	2 100	64,2	33,3	12,1	40,8
Okopowe	30 705	24 105	25 400 ^a	-21,5	5,4	16,4	14,7
w tym: buraki cukrowe	12 179	11 387	11 100	-6,5	-2,5	14,8	11,2
ziemniaki	15 548	11 123	11 200	-28,5	0,7	21,4	19,5
Owoce	3 247	3 218	1 673	-1,0	-48,0	24,4	11,0
Warzywa	4 897 ^b	5 389	5 521	10,0	2,4	9,8	8,1
Mięso	3 200	3 441	3 700	7,5	7,5	5,4	5,3
w tym: wołowina i cielęcina	339	362	404	6,8	11,6	9,4	3,3
wieprzowina	2 041	2 047	2 170	0,3	6,0	6,6	6,8
drob	783	994	1 090	27,0	9,7	13,8	6,9
Mleko (w mln l)	11 537	11 551	11 750	0,1	1,7	0,1	0,6
Jaja (w mln szt.)	8 724	9 537	9 976	9,3	4,6	6,4	2,0

^a na podstawie prognoz IERiGŻ-PIB oraz przedwynikowych szacunków zbiorów głównych ziemiopłodów rolnych i ogrodnictwych GUS; ^b średnia z lat 2002-2003, gdyż szacunki z lat wcześniejszych są nieporównywalne

Źródło: Dane GUS i obliczenia własne.

Rysunek III.2. Użytkowanie gruntów rolnych (w mln ha)

* dane wstępne;

** pszenica, pszenżyto, jęczmień, kukurydza, rzepak, buraki cukrowe, strączkowe, sady i uprawy warzyw;

*** żyto, owies, mieszanki, ziemniaki i okopowe pastewne i inne pastewne

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS z lat 2000-2005 i statystyka rolnictwa GUS.

Od wejścia Polski do UE malejąca powierzchnia użytków rolnych jest coraz intensywniej wykorzystywana, gdyż w latach 2003-2007 powierzchnia gruntów roślin o większych wymaganiach glebowych wzrosła o ok. 9%, a utrzymuje się na podobnym poziomie upraw roślin ekstensywnych, na co wpływ może mieć jakość gleb oraz obszarowy system dopłat bezpośrednich do produkcji rolniczej.

Powierzchnia trwałych użytków zielonych zmniejszyła się z 4,1 mln ha w 1998 roku do ok. 3,2 mln ha w 2007 roku, tj. o ponad 1/5, a po wejściu do UE o ok. 5%. Zmniejszenie dynamiki wyłączania łąk i pastwisk z użytkowania po 2004 roku wynika z objęcia tych użytków systemem dopłat bezpośrednich oraz z zahamowania trwającego od wielu lat regresu w chowie bydła.

III.1.2. Produkcja głównych produktów rolnictwa

Zbiory zbóż

Produkcja zbóż jest pochodną dwóch wielkości, tj. powierzchni uprawy oraz uzyskiwanych plonów. Po wejściu Polski do UE areał uprawy zbóż jest stabilny i wynosi ok. 8,4 mln ha. W latach 2004-2007 powierzchnia zasiewów zmieniała się następująco:

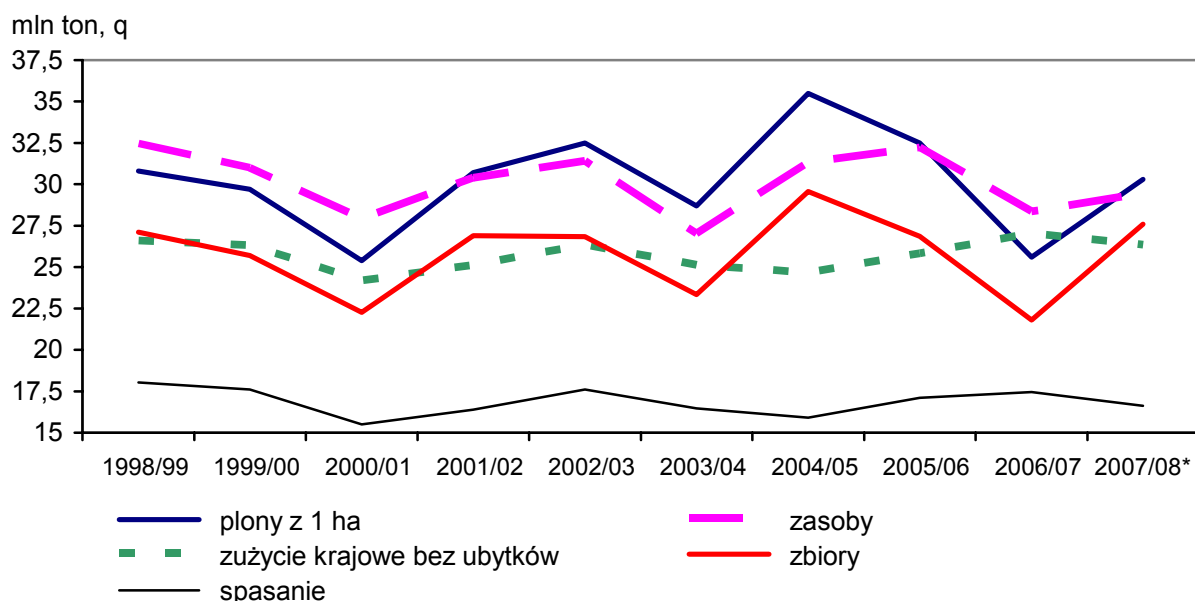
- pszenica – niewielki spadek o ok. 4% do ok. 2,2 mln ha,
- jęczmień – wzrosła o ok. 20% do 1,2 mln ha,
- pszenżyto – wzrosła o ok. 11% do 1,2 mln ha,
- żyto – zmalała o ok. 13% do 1,35 mln ha,
- owies – wzrost o ok. 4% do 0,54 mln ha,
- mieszanki zbożowe – wzrost o ok. 8% do 1,57 mln ha,
- kukurydza na ziarno – zmalała o blisko 32% do 0,28 mln ha.

W latach 2004-2007 zbiory zbóż wahały się od 21,8 mln ton w 2006 roku do blisko 30 mln ton w 2004 roku, przy średnich plonach zbóż wynoszących odpowiednio 2,6 i 3,5 t/ha.

Bardziej stabilne jest zużycie zbóż, którego wahania zależą głównie od zmienności produkcji trzody. Zużycie krajowe zbóż wynosi od 24,5 do 26 mln ton i jest nieco niższe (o ok. 0,6 mln ton) od produkcji. W latach niskich zbiorów nieodzowny jest import zbóż do Polski. W zużyciu krajowym zbóż dominuje spasanie (ok. 2/3) (rys. III.3). Stabilną pozycję w rozchodach zbóż ma także spożycie, które wynosi ok. 5,6 mln ton rocznie. Po stronie zużycia tendencję wzrostową wykazuje tylko zużycie przemysłowe, które w latach 1998-2007 zwiększyło się o 60% (z ok. 0,8 mln ton do 1,3 mln ton).

O dużej zmienności produkcji zbóż decydują wahania plonów, które zależą głównie od warunków pogodowych. Plony zbóż w kolejnych trzyletnich okresach (1998-2001, 2001-2003 i 2004-2006) wykazują lekką tendencją wzrostową. Plony najbardziej plennych czterech gatunków zbóż w 2007 roku wyniosły 39,4 dt/ha i były wyższe od średnich plonów zbóż z lat 2004-2006 o niespełna 10%. Także plony pozostałych gatunków zbóż są wyższe. W tymże roku zebrano w Polsce ok. 27,4 mln ton zbóż, tj. o 1/4 więcej niż w 2006 roku.

Rysunek III.3. Produkcja i zużycie zbóż w Polsce

* prognoza

Źródło: Rynek zbóż. Stan i perspektywy, nr 33, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2007.

Udział pszenicy w strukturze produkcji zbóż zmalał do ok. 31%. Malał on także we wcześniejszych 3-letnich okresach w tempie ok. 1,7 p.p. (rocznie o 0,5 p.p.). Tendencję wzrostową zachował udział pszenżyta i jęczmienia, których udział w produkcji zbóż wynosi po ok. 15%. Stale spada udział żyta do ok. 12%, a ustabilizowany jest (ok. 21%) owsa i mieszanek zbożowych (tab. III.3).

Tabela III.3. Plony i struktura produkcji zbóż w Polsce

Gatunki zbóż	Plony w dt z 1 ha				Struktura produkcji zbóż w procentach			
	1998- -2000	2001- -2003	2004- -2006	2007 ^a	1998- -2000	2001- -2003	2004- -2006	2007 ^a
Pszenica	34,5	35,9	38,4	41,6	36,0	34,3	32,8	30,8
Pszenżyto	30,5	31,0	31,7	32,8	8,0	11,1	13,8	15,3
Jęczmień	29,3	30,4	31,2	32,3	13,0	12,7	13,2	15,0
Kukurydza	58,8	58,4	52,1	56,0	3,7	5,5	7,1	6,1
Średnio 4 gatunki	33,1	35,1	36,1	39,4	60,7	63,6	66,9	67,2
Żyto	22,2	23,4	23,9	26,0	19,7	15,4	13,1	11,7
Owies i mieszanki	25,4	26,0	25,6	25,9	19,6	21,0	20,0	21,1
Średnio 2 gatunki	23,7	24,9	25,0	25,9	39,3	36,4	33,1	32,8
Zboża	28,6	30,7	31,5	33,8	100,0	100,0	100,0	100,0

^a szacunek przedwzrostowy GUS

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: Rynek zbóż. Stan i perspektywy, nr 33, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2007 oraz Przedwzrostowy szacunek zbiorów głównych ziemiopłodów rolnych i ogrodnictwa, GUS 2007.

W strukturze produkcji zbóż w ostatnim dziesięcioleciu najbardziej obniżył się udział żyta z 19,7% w latach 1998-2001 do 11,7% w 2007 roku, a zwiększył się udział zbóż bardziej wartościowych, tj. pszenżyta z 8,0 do 15,3% i kukurydzy z 3,7 do 6,1%. W tym czasie o 5 p.p. obniżył się udział pszenicy.

Produkcja roślin przemysłowych i okopowych

Rok 2007 był kontynuacją wcześniejszych tendencji w produkcji rzepaku, buraków cukrowych i ziemniaków. Po wejściu Polski do UE znacząco zwiększyła się powierzchnia uprawy rzepaku. Areal uprawy tej rośliny przemysłowej wzrósł z 436 tys. ha w latach 2001-2003 do prawie 800 tys. ha w 2007 roku, tj. o 80%. Zbiory rzepaku osiągnęły w tym roku rekordowy poziom ok. 2,1 mln ton, przy nieco niższych plonach (ok. 2,5%) od średniej z lat 2004-2006. W latach 2003-2007 produkcja rzepaku wzrosła 2,5-krotnie (rys. III.4). Jest to efekt rosnącego popytu ze strony sektora biopaliw i poprawy relacji cen rzepaku do cen pszenicy.

Uprawę buraków cechuje stałe zmniejszanie powierzchni zasiewów i zbiorów. W 2007 roku areal uprawy tej rośliny wyniósł 249 tys. ha i był on o 11% mniejszy niż w 2004-2006 i o 17,5% mniejszy niż w latach 2001-2003 (tab. III.4). Towarzyszył temu wzrost plonów, które w latach 2001-2006 ustabilizowały się na poziomie ok. 40 ton/ha i były o ok. 9% wyższe od średniej z lat 1998-2000. W 2007 roku plony buraków cukrowych w wyniku korzystnych warunków pogodowych będą o ok. 11% wyższe od średnich plonów w lat 2003-2006 i wyniosą ok. 45 ton/ha, a produkcja buraków wyniesie ok. 11,1 mln ton, tj. o 0,4 mln ton mniej niż w 2006 roku. Stałe zmniejsza się także liczba plantatorów buraka cukrowego. W 2006 roku było ich 63,2 tys., a przeciętna powierzchnia uprawy buraka cukrowego wzrosła do 4,2 ha. Rynek cukru jest rynkiem regulowanym. Przyznana Polsce kwota produkcji cukru w 2007 roku została obniżona do 1533 tys. ton.

Tabela III.4. Powierzchnia uprawy i plony głównych roślin przemysłowych i okopowych

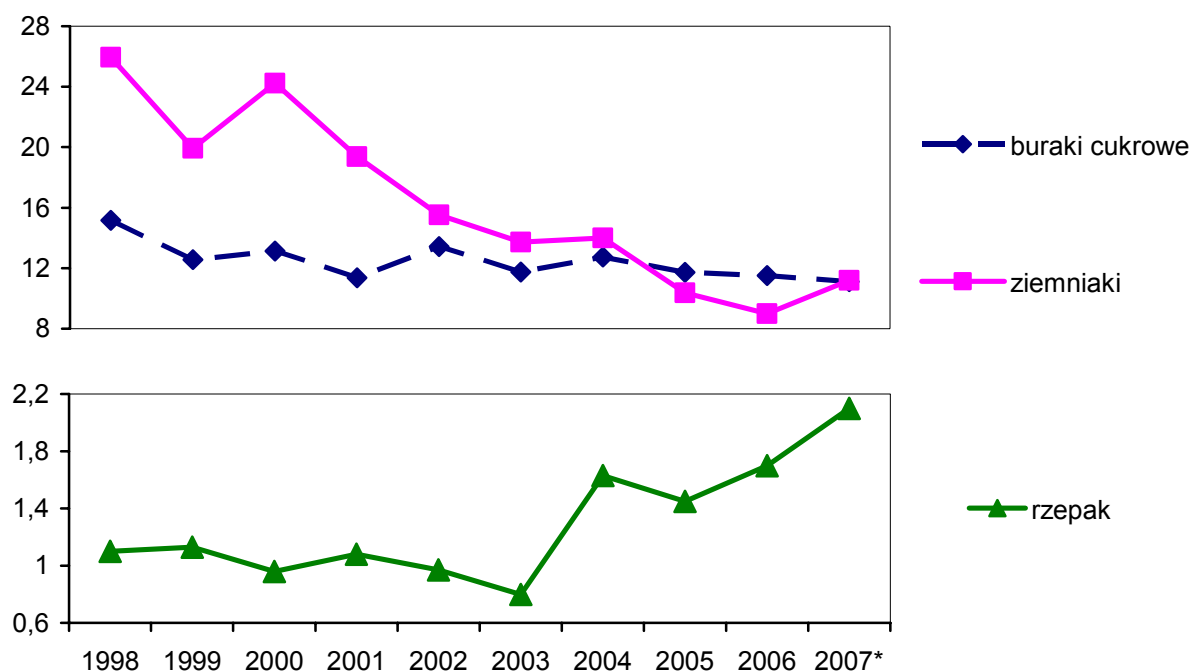
Wyszczególnienie	Powierzchnia uprawy w tys. ha				Plony w tonach z 1 ha			
	1998- -2000	2001- -2003	2004- -2006	2007	1998- -2000	2001- -2003	2004- -2006	2007 ^a
Rzepak	482	436	571	786	2,21	2,14	2,73	2,66
Buraki cukrowe	368	302	280	249	37,0	40,4	40,2	44,6
Ziemniaki	1 271	921	633	597	18,4	17,8	17,2	19,7

^a szacunek przedwynikowy

Źródło: Dane GUS.

Produkcja ziemniaków wykazuje od lat tendencję spadkową, której nie powstrzymało wejście Polski do UE. W latach 1998-2006 areał uprawy ziemniaków zmniejszył się o połowę z 1,3 do 0,6 mln ha przy niewielkim spadku plonów (do ok. 17 ton/ha). W 2007 roku produkcja ziemniaków wyniosła ok. 11,2 mln ton i jest wyższa o 1/4 niż w 2006 roku, przy plonach ok. 20 ton/ha (tab. III.4, rys. III.4).

Rysunek III.4. Zbiory roślin przemysłowych i okopowych (w mln ton)

* szacunek przedwiniowy GUS

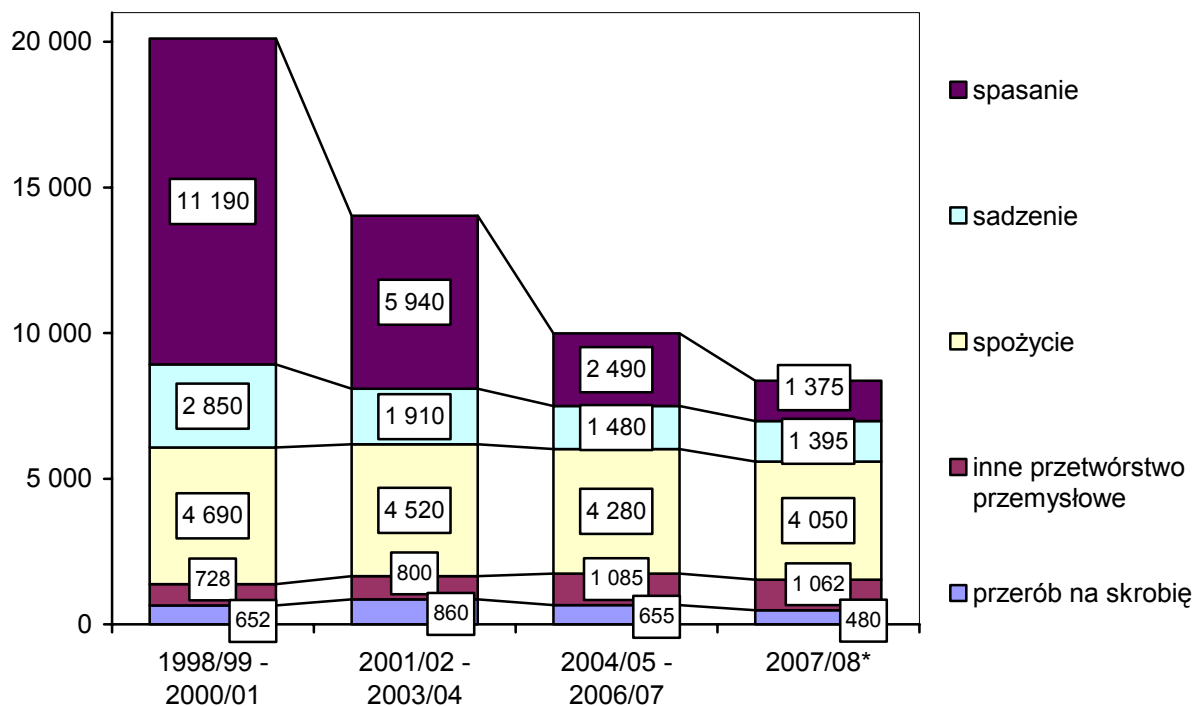
Źródło: Dane GUS.

Wpływ na zmniejszenie produkcji ziemniaków, których byliśmy czołowym producentem na świecie, miało ograniczenie ich stosowania w żywieniu zwierząt gospodarskich i zastąpienie ich paszami treściwymi (głównie zbożami). Prawie całkowicie zrezygnowano również ze stosowania ziemniaków w produkcji spirytusu. Doprowadziło to do radykalnego zmniejszenia powierzchni uprawy ziemniaków (z 1,3 mln ha w 1998 roku do niespełna 0,6 mln ha w 2007 roku). Ograniczono także powierzchnię upraw okopowych pastewnych (odpowiednio ze 120 tys. ha do 50 tys. ha).

Zmieniła się zasadniczo struktura wykorzystania ziemniaków. W sezonach 1998/99-2000/01 ponad połowa (ok. 11,2 mln ton) zebranych ziemniaków skarmiana była zwierzętami gospodarskimi. W sezonie 2006/07 w ten sposób zagospodarowano już tylko ok. 15% zbiorów, tj. ok. 1,4 mln ton ziemniaków. Słabą tendencją spadkową wykazała w tym czasie konsumpcja ziemniaków

świeżych, jednak jej udział w zużyciu ziemniaków wynosi obecnie prawie 40%, tj. o 13 p.p. więcej niż średnio w sezonach 1998/99-2000/01. Nieco ponad 1 mln ton ziemniaków jest przeznaczane na cele spożywcze w formie przetworzonej np.: chipsów, frytek (rys. III.5).

Rysunek III.5. Struktura krajowego zużycia ziemniaków (w tys. ton)

* szacunek

Źródło: Rynek ziemniaka. Stan i perspektywy, nr 26 i 32, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2004 i 2007.

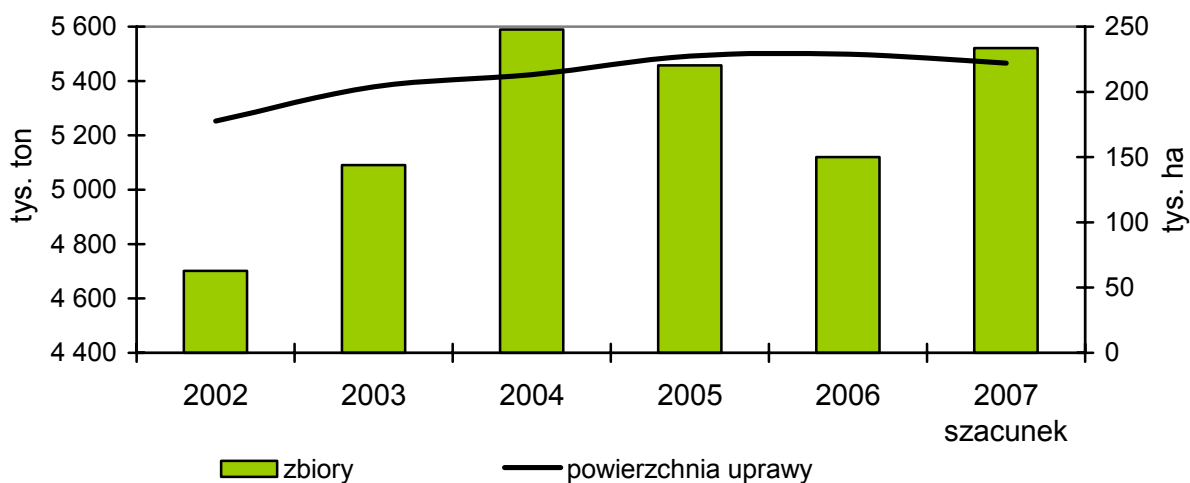
Kwotowaniem objęta jest produkcja ziemniaków skrobiowych oraz przetwórstwo skrobi. W sezonie 2006/07 płatność kompensacyjna dla producentów ziemniaków skrobiowych wynosiła 236,7 zł/t skrobi, zaś do tony wyprodukowanej skrobi ziemniaczanej – 22,25 euro.

Produkcja owoców i warzyw

W 2007 roku przerwana została, trwająca od początku obecnej dekady tendencja wzrostowa powierzchni uprawy warzyw gruntowych. Według danych GUS wyniosła ona 216 tys. ha i była niższa w porównaniu z 2006 rokiem o 3,2%, a w relacji do średniej z lat 2004-2006 o 0,8%. Wyższy od średniej z lat 2004-2006 był tylko areal upraw kalafiorów, pomidorów, a także większości warzyw mniej istotnych w strukturze upraw – głównie papryki, brokułów, warzyw strączkowych i kukurydzy cukrowej. Wyższy od średniego z lat 2004-2006 był też areal

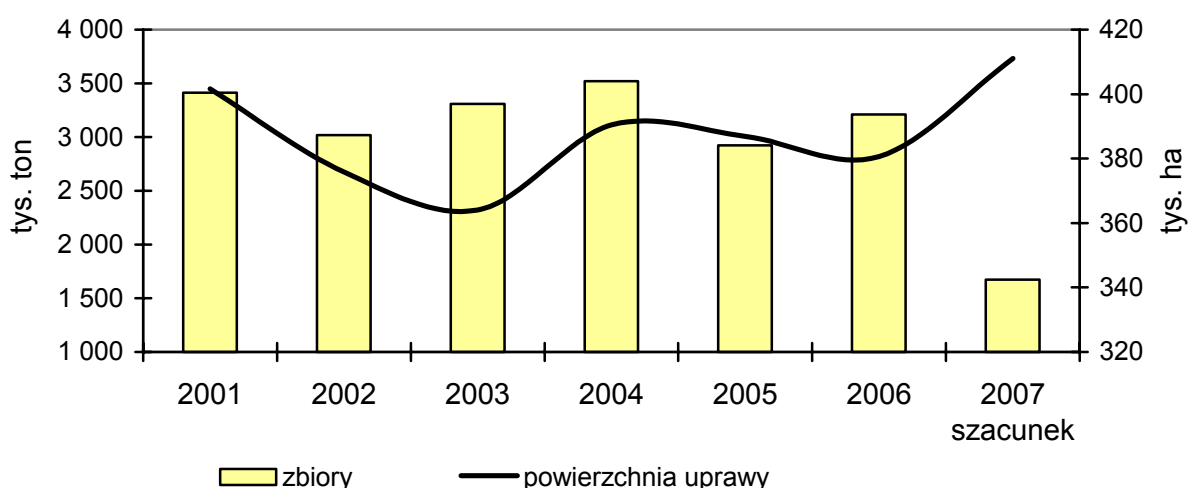
uprawy warzyw uprawianych pod osłonami – głównie pomidorów. W 2007 roku utrzymała się tendencja wzrostowa powierzchni sadów jabłoniowych, plantacji malin, porzeczek czarnych oraz aronii i borówki wysokiej. Wyższa niż w 2006 roku, a także od średniej z lat 2004-2006 była powierzchnia sadów wiśniowych, a także włoskich orzechów. Utrzymała się tendencja spadkowa powierzchni uprawy śliw. Niższa niż w 2006 roku i od średniej z lat 2004-2006 była powierzchnia uprawy truskawek, a nie zmieniła się znacznie – brzoskwiń, moreli, orzechów laskowych, czereśni i grusz.

Rysunek III.6. Powierzchnia uprawy i zbiory warzyw w Polsce

Źródło: Na podstawie danych GUS.

Rysunek III.7. Powierzchnia uprawy i zbiory owoców w Polsce

Źródło: Na podstawie danych GUS.

Systematyczny wzrost powierzchni uprawy większości gatunków owoców miękkich i jabłek spowodowany jest przede wszystkim rosnącym zapotrzebo-

waniem na zagranicznych rynkach zbytu, a borówek, pomidorów spod osłon czy warzyw spoza grupy „warzyw podstawowych” – zwiększającym się popytem na rynku wewnętrznym. Bardzo istotny wpływ na wzrost powierzchni orzechów włoskich oraz warzyw uprawianych pod osłonami miało wsparcie tych upraw z funduszy unijnych (w odniesieniu do upraw pod osłonami są to fundusze strukturalne, a orzechów – środki zagwarantowane w ramach wspólnej organizacji rynku ogrodniczego).

W obecnej dekadzie tendencji wzrostowych nie wykazują plony większości upraw ogrodnich. W 2007 roku, z powodu korzystnych warunków meteorologicznych, plony niemal wszystkich warzyw gruntowych były wyższe niż w roku poprzednim, jednakże większa od średniej z lat 2004-2006 była tylko wydajność z hektara: kapusty, marchwi, buraków i pomidorów. W porównaniu ze średnimi z lat 2002-2003 wzrosły w 2007 roku jedynie plony marchwi i kalafiorów. Spośród warzyw uprawianych pod osłonami stale zwiększają się, z powodu stosowania nowoczesnych technologii produkcji, plony pomidorów. W 2007 roku, z powodu majowych przymrozków, plony wszystkich owoców z drzew były najniższe od dwudziestu lat. Plony jabłek, wiśni, czereśni, grusz, śliw i orzechów stanowiły 40-50% wielkości z 2006 roku. Najniższe w obecnej dekadzie były też plony owoców jagodowych. W relacji do 2006 roku plony porzeczek obniżyły się o 30%, malin o 25%, a truskawek o 8%. W latach 2004-2006 plony większości gatunków owoców i warzyw stanowiły 40-70% przeciętnych plonów w „starej” UE.

Zbiory warzyw gruntowych charakteryzują się tendencją wzrostową. W latach 2004-2006 były one wyższe od przeciętnych w trzech poprzednich latach o 12% i wyniosły 4,7 mln ton. W 2007 roku zbiory warzyw gruntowych przekraczały poziom z roku poprzedniego o 9%, a w relacji do średniej z lat 2004-2006 były wyższe o 2%. Produkcja warzyw spod osłon wzrosła odpowiednio o 3 i 6%. Zbiory owoców wyniosły w 2007 roku zaledwie 1,7 mln ton i były niższe w stosunku do roku poprzedniego i średniej z lat 2004-2006 o 48%. W latach 2004-2006 w stosunku do poprzednich trzech lat zwiększyły się zbiory wszystkich gatunków owoców jagodowych, a niższe były zbiory wszystkich gatunków owoców z drzew.

W sezonie 2007/08 podaż owoców strefy umiarkowanej na rynek krajowy, tj. produkcja towarowa skorygowana o saldo handlu zagranicznego, obniżyła się w porównaniu z sezonem poprzednim mniej niż zbiory (o 41%) i wyniosła ok. 1 mln ton. Mniej niż zbiory, w wyniku spodziewanego zwiększenia dodatniego salda obrotów handlu zagranicznego, wzrosła podaż warzyw (z 2,9 do 3,1 mln ton), która w obecnej dekadzie stale się zwiększa. Maleje natomiast podaż owoców strefy umiarkowanej.

Tabela III.5. Zbiory owoców i warzyw w Polsce (w tys. ton)

Wyszczególnienie	2001-2003 średnia	2004-2006 średnia	2006	2007 szacunek	2004-2006	2007
					2001-2003 w proc.	2006 w proc.
Owoce	3 246,7	3 217,8	3 210,8	1 672,5	99,1	52,1
jabłka	2 343,3	2 300,5	2 304,9	1 039,1	98,2	45,1
wiśnie	181,4	178,8	194,9	106,7	98,6	54,7
śliwki	114,8	105,9	93,6	53,4	92,2	57,1
pozostałe owoce z drzew	151,8	132,8	114,6	62,1	87,5	54,2
truskawki	175,5	188,0	193,7	168,2	107,1	63,7
maliny	44,2	58,3	52,5	47,0	131,9	89,5
porzeczki	175,1	191,9	194,5	140,0	109,6	72,0
pozostałe owoce jagodowe	60,6	61,6	62,1	56,0	101,7	90,2
Warzywa gruntowe	4 183,3^a	4 703,2	4 408,0	4 790,7	112,4^b	108,7
kapusta	1 212,6	1 293,5	1 189,4	1 314,2	106,7	110,5
marchew	763,4	896,7	833,2	902,1	117,5	108,3
cebula	631,6	723,3	590,2	653,3	114,5	110,7
buraki	322,4	351,2	340,6	347,0	108,9	101,9
kalafior	182,6	207,3	211,8	218,0	113,5	102,9
pomidory i ogórki	502,5	492,4	518,6	531,8	98,0	102,5
pozostałe	568,2	738,8	724,2	824,3	130,0	113,8
Warzywa spod osłon	712,7^a	686,3	712,0	730,0	96,3^b	102,5
pomidory i ogórki	593,6	594,2	625,0	640,0	100,1	102,4
pozostałe	119,1	92,1	87,0	90,0	77,3	103,4

^a Średnia z lat 2002-2003; ^b średnią z lat 2004-2006 porównano ze średnią z lat 2002-2003. Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego GUS z 2002 r. bardzo istotnie zmieniły powierzchnię uprawy i zbiory warzyw, stąd zrezygnowano z przedstawiania danych z 2001 r.

Źródło: Dane GUS.

Tabela III.6. Produkcja towarowa i podaż rynkowa owoców i warzyw (w tys. ton)

Wyszczególnienie	Owoce strefy umiarkowanej				Warzywa			
	2001/02- -2003/04 średnia	2004/05- -2006/07 średnia	2006/07	2007/08 prognoza	2002/03- -2003/04 średnia	2004/05- -2006/07 średnia	2006/07	2007/08 prognoza
Produkcja towarowa	2 366	2 285	2 280	1 205	2 276	3 126	2 970	3 200
Saldo obrotów handlu zagranicznego	445	461	571	205	150	168	34	150
Podaż na rynku krajowym	1 921	1 824	1 709	1 000	2 126	2 958	2 936	3 050

Źródło: Dane GUS, Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego, Ministerstwa Finansów i Centrum Analitycznego Administracji Celnej.

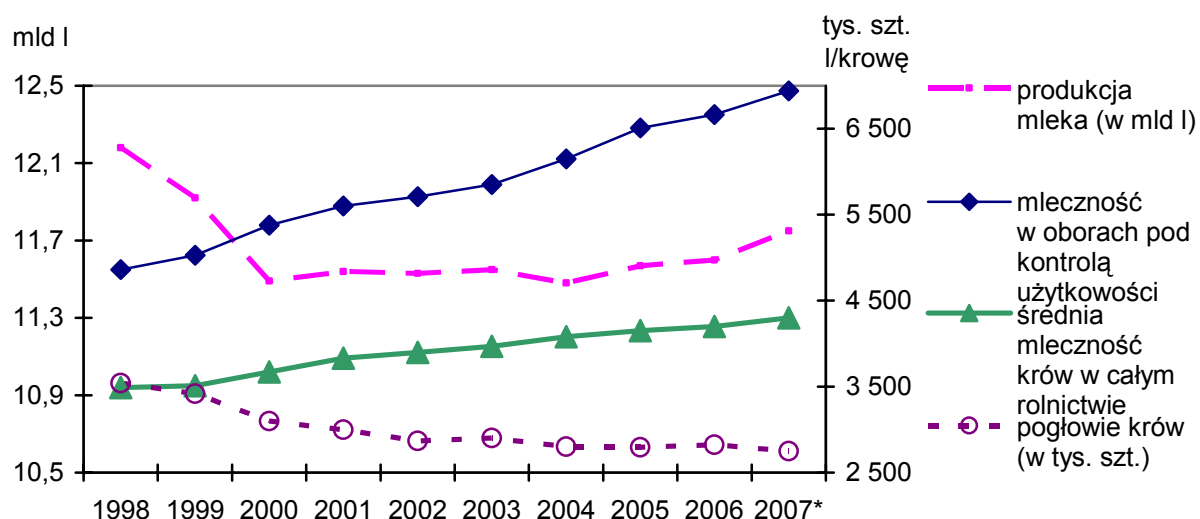
Akcesja do UE nie miała większego wpływu na kształtowanie się powierzchni większości upraw ogrodniczych. Nie zwiększył się znacznie popyt na polskie owoce i warzywa na rynku rozszerzonej Wspólnoty, a równocześnie nie wzrósł import produktów bezpośrednio konkurencyjnych dla produktów rodzimych. Małe wykorzystanie unijnych mechanizmów wsparcia jest jednym z powodów stabilizacji na niskim poziomie plonów owoców i warzyw.

Produkcja mleka

W 2007 roku produkcja mleka wyniesie ok. 11,7 mld litrów mleka i będzie o ok. 2% wyższa niż w 2006 roku. Od 2000 roku produkcja mleka ustabilizowała się na poziomie ok. 11,5 mld litrów. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej spowodowało objęcie naszego mleczarstwa systemem kwotowania sprzedaży mleka. W roku kwotowym 2006/07 krajowa ilość referencyjna dla Polski (łącznie z rezerwą restrukturyzacyjną) wynosi ok. 9380 tys. ton, z czego ok. 9142 tys. ton stanowią dostawy hurtowe, a ok. 238 tys. ton sprzedaż bezpośrednia. W 2007 roku łączny skup mleka, przeliczonego na mleko o referencyjnej zawartości tłuszczu, wyniesie ok. 9370 tys. ton, co oznacza, że krajowa ilość referencyjna dostaw nie zostanie przekroczona.

Stabilizacji produkcji mleka w ostatnich latach towarzyszył powolny spadek pogłowia krów, które w latach 2000-2007 obniżyło się z 3,1 do 2,75 mln sztuk, tj. o 10%. Równocześnie wzrosła mleczność krów do 4300 litrów mleka, tj. o ok. 650 litrów. Wyższy poziom mleczności krów o 61% osiągają obory objęte kontrolą użytkowości mlecznej. W 2007 roku gospodarstw takich było ok. 17 tys. (tj. o 1000 mniej niż w 2004 roku), a pogłowiu krów wzrosło do 527 tys. i było wyższe o 47 tys. sztuk niż w 2004 roku. W latach 2000-2007 wzrost mleczności krów w tych gospodarstwach wyniósł 25% i był o 6,5 p.p. wyższy od średniej krajowej.

Rysunek III.8. Pogłowiu krów, produkcja mleka i mleczność krów

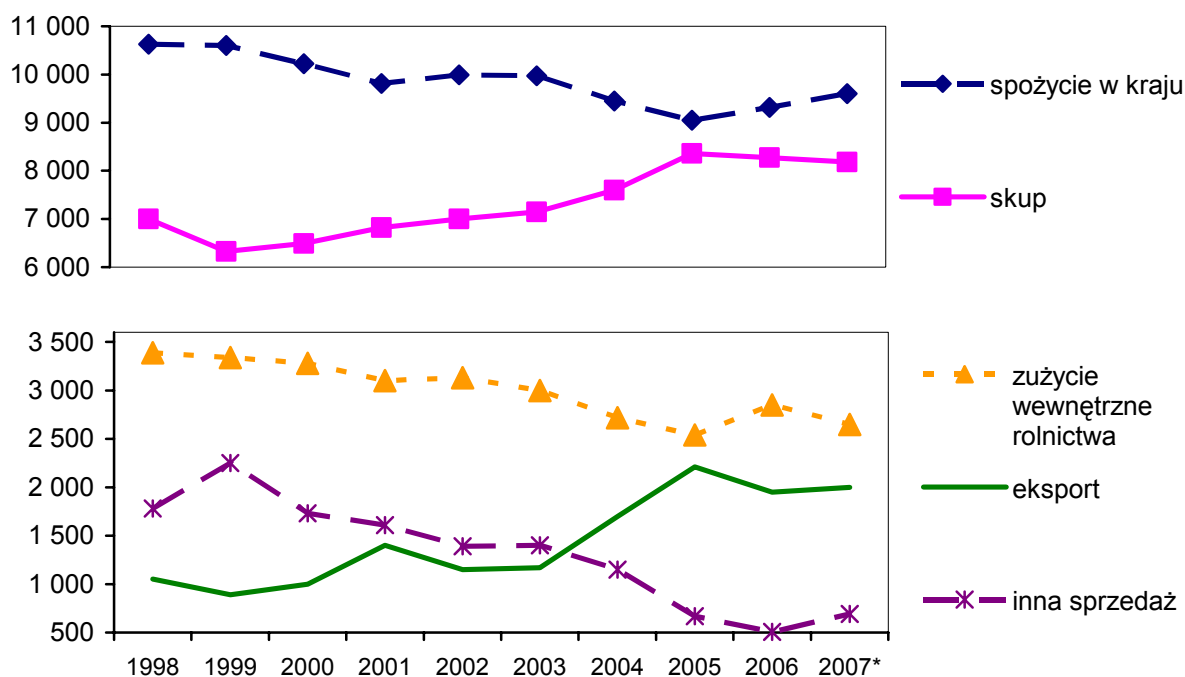

* szacunek IERiGŻ-PIB

Źródło: Rynek mleka. Stan i perspektywy, nr 21 i 33, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2001 i 2007.

W produkcji mleka w Polsce większe były zmiany jakościowe, co wymusiła gospodarka rynkowa oraz wejście naszego kraju do UE. Prawie 100% skupowanego obecnie mleka jest w klasie Ekstra, podczas gdy w 2000 roku było to ok. 50%.

Rysunek III.9. Zmiany w rozdysponowaniu krajowej produkcji mleka (w mln l)

* szacunek IERiGŻ-PIB

Źródło: Rynek mleka. Stan i perspektywy, nr 21 i 33, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2001 i 2007.

W ostatnim dziesięcioleciu nastąpiły istotne zmiany w rozdysponowaniu krajowej produkcji mleka. Po wejściu Polski do UE zahamowana została spadkowa tendencja spożycia mleka w kraju. W 2007 roku spożycie to wyniesie ok. 9600 mln litrów mleka i będzie podobne jak w 2006 roku, ale ok. 5% wyższe niż w 2005 roku. Jednocześnie skup mleka ustabilizował się na poziomie ok. 8,2 mld litrów rocznie. W latach 1999-2007 skup mleka wzrósł z 6324 do 8184 mln litrów mleka, tj. prawie o 1/3, zmalała zaś inna sprzedaż mleka (bezpośrednia, małym przetwórcom) o ok. 1300 mln litrów i zużycie wewnętrzne w rolnictwie o ok. 700 mln litrów. Wejście Polski do UE spowodowało gwałtowny wzrost eksportu produktów mleczarskich z 1,2 mld litrów w 2003 roku do 2,2 mld litrów w 2005 roku i 2,0 mld litrów w 2007 roku.

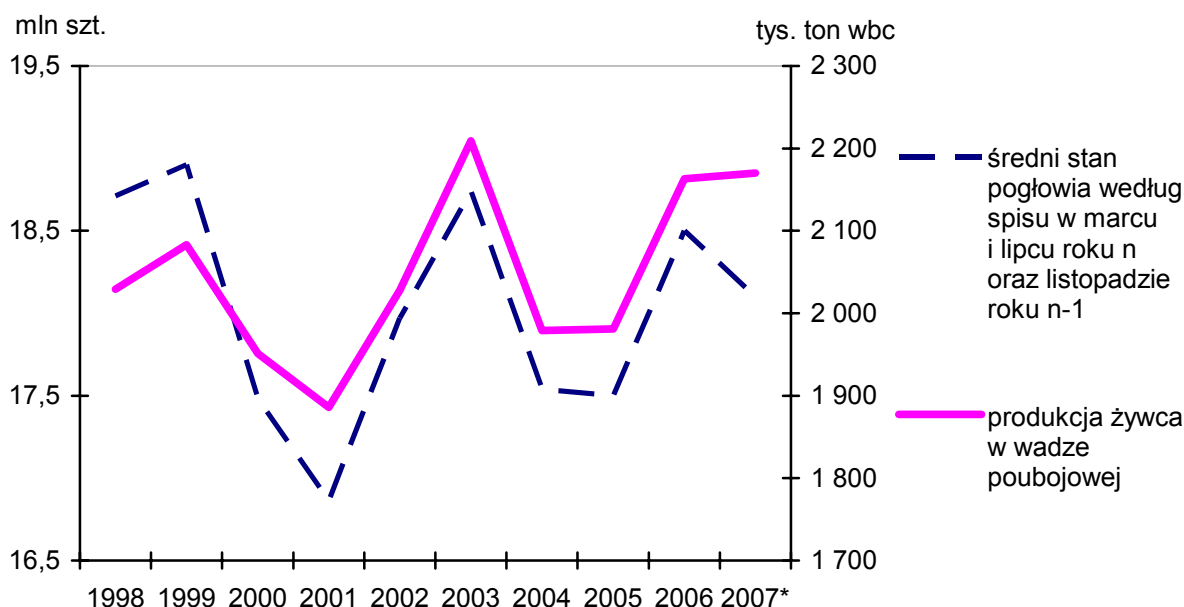
Produkcja mięsa

W strukturze produkcji mięsa w Polsce dominuje wieprzowina, której udział wynosi ok. 60%, następnie mięso drobiowe (ok. 30%) oraz wołowina z cieleciną (ok. 10%).

Produkcję żywca wieprzowego charakteryzuje cykliczność produkcji wywołanej przez mechanizm cyklu świńskiego, którego długość wynosi 3-4 lata (rys. III.10). Wejście Polski do UE nie spowodowało wyeliminowania wahań w produkcji trzody chlewnej. W 2007 roku produkcja mięsa wieprzowego wyniesie ok. 2,2 mln ton i będzie na podobnym poziomie co w roku poprzednim. W tymże roku pojawiły się, na skutek niskiej opłacalności produkcji żywca wieprzowego, oznaki świadczące o rozpoczęciu spadkowej fazy cyklu świńskiego. O wejściu w spadkową fazę cyklu świńskiego świadczy mniejsze pogłowie loch, które w 2007 roku obniżyło się o 4,8% (tab. III.7). Oznacza to o 5% mniejszą produkcję trzody chlewnej w roku przyszłym i wzrost cen żywca wieprzowego.

Wskaźniki produktywności chowu trzody chlewnej w 2007 roku są nieco wyższe od średniej z lat 2004-2006, np. produkcja mięsa z jednostki pogłowia jest wyższa o 4,5%, rotacja stada trzody o 5 p.p., a uboje trzody w stosunku do pogłowia loch o ok. 7%.

Rysunek III.10. Pogłowie trzody i produkcja mięsa wieprzowego

* szacunek wstępny

Źródło: GUS i Rynek mięsa. Stan i perspektywy, nr 31 i 33. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2006 i 2007.

Tabela III.7. Pogłowie trzody i bydła oraz wydajność chowu tych zwierząt

Wyszczególnienie	1998-2000	2001-2003	2004-2006	2007 ^a
Pogłowie trzody (w mln szt.)	18,4	17,9	17,9	18,1
w tym: loch (w tys. szt.)	1 781	1 751	1 793	1 754
Uboje trzody (w mln szt.)	23,54	23,43	23,66	24,8
Pogłowie bydła (w mln szt.)	6,52	5,56	5,39	5,70
w tym: krów	3,39	2,96	2,81	2,79
pozostałego	3,13	2,60	2,58	2,91
Uboje bydła (w tys. szt.)	1 731	1 303	1 228	1 336
cieląt (w tys. szt.)	1 088	990	830	811
Produkcja mięsa z jednostki pogłowia (w kg)				
▪ trzody	109,8	114,0	114,5	119,7
▪ bydła	65,2	61,0	67,2	68,6
Rotacja stada trzody	1,28	1,31	1,32	1,37
Rotacja stada bydła	0,43	0,41	0,38	0,38
Uboje trzody/pogłowie loch	13,2	13,4	13,2	14,1
Uboje bydła i cieląt/pogłowie krów	0,830	0,775	0,732	0,770

^a szacunek IERiGŻ-PIB

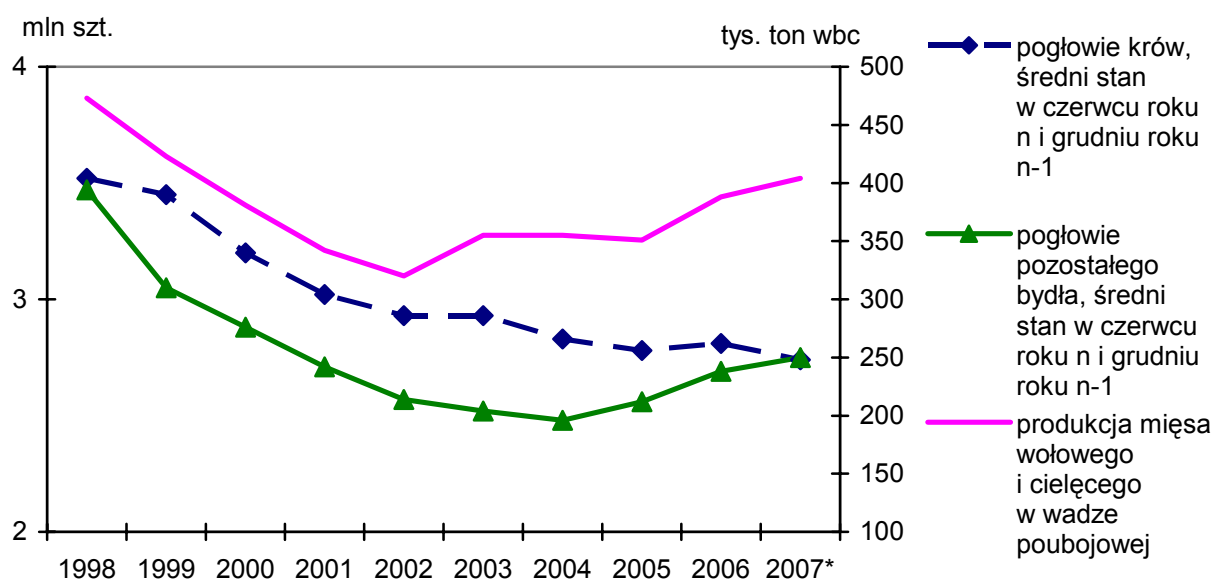
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS. Rynek mięsa. Stan i perspektywy, nr 33, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2007.

Po wejściu Polski do UE wyhamowana została spadkowa tendencja w chowie bydła. W latach 2004-2007 pogłowie bydła wzrosło z 5,3 do 5,7 mln sztuk, tj. o ok. 8%. W tym czasie pogłowie krów zmalało o ok. 100 tys. sztuk, a jego spadek zrekompensował wzrost pogłowia w pozostałych grupach wiekowych, na co wpływ miała znacząca poprawa opłacalności produkcji wołowiny.

Korzystnym zjawiskiem w chowie bydła jest to, że ubija się mniej cieląt niż kilka lat wcześniej. W 2006 roku ubito ich ok. 800 tys. sztuk, podczas gdy w 2003 roku prawie 1 mln sztuk. Liczba ubijanego bydła powyżej pierwszego roku wzrosła z ok. do 1,3 mln sztuk w 2007 roku. Jednocześnie zwiększył się przeciętny ciężar ubijanego bydła z 440 kg w 2003 roku do ok. 520 kg w 2007 roku. Produkcja żywca wołowego wraz z cielęcym wzrosła z ok. 360 tys. ton wbc w 2004 roku do ok. 404 tys. ton wbc w 2007 roku, tj. o 12,2% (rys. III.11).

Produkcja drobiu od końca lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku wykazuje tendencję wzrostową, której tempo po przystąpieniu Polski do UE zostało nieco spowolnione. W latach 1998-2007 produkcja mięsa drobiowego wzrosła z 519 do 1090 tys. ton, tj. ponad 2-krotnie.

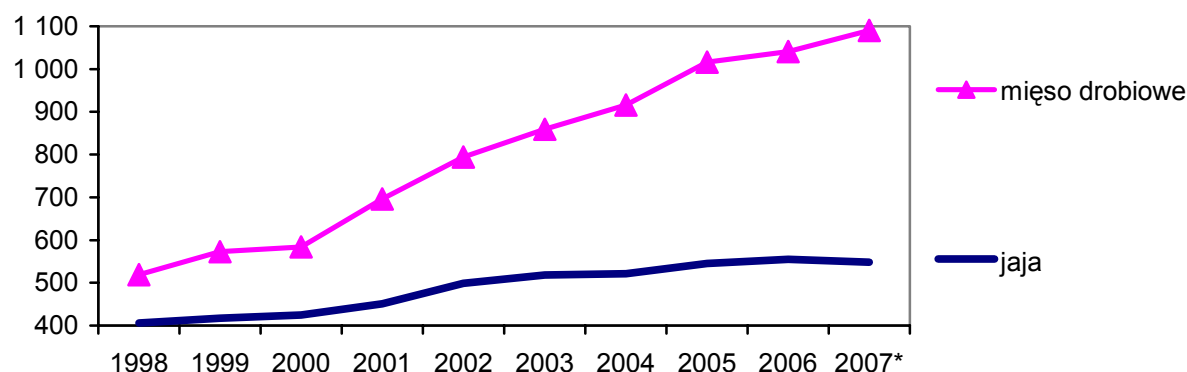
Rysunek III.11. Pogłowie bydła i produkcja mięsa wołowego, łącznie z cielęciną

* szacunek IERiGŻ-PIB

Źródło: GUS i Rynek mięsa. Stan i perspektywy, nr 31 i 33, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2006 i 2007.

Rysunek III.12. Produkcja drobiarska w Polsce (w tys. ton)

* szacunek IERiGŻ-PIB

Źródło: GUS oraz Rynek drobiu i jaj. Stan i perspektywy, nr 30, 32, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2006, 2007.

Produkcja żywca wieprzowego, drobiowego oraz wołowego jest zróżnicowana terytorialnie (tab. III.8):

- Wiodącą rolę w produkcji żywca wieprzowego odgrywają woj. wielkopolskie (27%), mazowieckie (11%) oraz kujawsko-pomorskie i łódzkie (po ok. 10%). Nie było znaczących zmian produkcji tego żywca w województwie wielkopolskim i mazowieckim. W połowie województw produkcja żywca wieprzowego spadła, a najbardziej w woj. warmińsko-mazurskim o ok. 20%. Największy wzrost nastąpił w woj. świętokrzyskim o 41%.

Tabela III.8. Produkcja żywca wieprzowego, drobiowego i wołowego w wadze poubojowej ciepłej

Województwa	Żywiec wieprzowy			Żywiec drobiowy			Żywiec wołowy (bez cieląt)			
	2000	2005	Wskaźnik dynamiki w proc. 2005/2000	2000	2005	Wskaźnik dynamiki w proc. 2005/2000	2000	2005	Wskaźnik dynamiki w proc. 2005/2000	
	tys. ton wbc	rozkład w proc. w 2005 roku		tys. ton wbc	rozkład w proc. w 2005 roku		tys. ton wbc	rozkład w proc. w 2005 roku		
POLSKA	1 950,6	1 981,2	101,6	583,9	1 016,4	174,1	333,4	314,3	100,0	94,3
Dolnośląskie	53,9	48,4	90,6	25,6	50,5	197,0	10,3	7,2	2,3	69,9
Kujawsko-pomorskie	217,8	207,8	95,4	46,4	64,1	138,2	23,3	26,5	8,4	113,7
Lubelskie	101,2	130,7	129,1	26,4	43,3	163,9	25,8	20,2	6,4	78,3
Lubuskie	28,5	31,6	111,0	237,4	52,6	140,8	4,7	3,3	1,1	70,0
Łódzkie	172,9	204,6	118,3	41,9	97,7	233,1	27,2	32,6	10,4	119,9
Małopolskie	68,9	64,0	92,9	24,6	39,6	160,5	22,3	18,5	5,9	83,3
Mazowieckie	215,2	221,0	102,7	85,3	148,5	174,0	41,0	46,8	14,9	114,1
Opolskie	767,1	61,9	92,3	22,9	26,5	115,6	9,6	7,1	2,3	73,8
Podkarpackie	42,7	45,9	107,7	22,6	33,5	148,3	14,0	9,5	3,0	67,8
Podlaskie	106,4	90,3	84,9	28,6	43,5	152,1	26,9	29,4	9,4	109,2
Pomorskie	78,4	75,7	96,6	5,7	12,3	213,4	9,2	5,1	1,6	55,7
Śląskie	60,1	60,6	100,8	19,0	36,4	191,2	12,4	9,5	3,0	75,9
Świętokrzyskie	39,9	56,1	140,7	11,5	20,9	181,7	10,5	11,0	3,5	105,0
Warmińsko-mazurskie	112,2	88,5	78,8	81,6	106,4	130,5	29,2	16,5	5,3	56,6
Wielkopolskie	518,2	527,7	01,8	67,6	179,2	265,3	56,0	62,2	19,8	111,2
Zachodniopomorskie	67,2	66,1	98,3	36,7	61,5	167,7	10,8	8,8	2,8	81,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Rocznika Statystycznego Rolnictwa, GUS 2001, 2006.

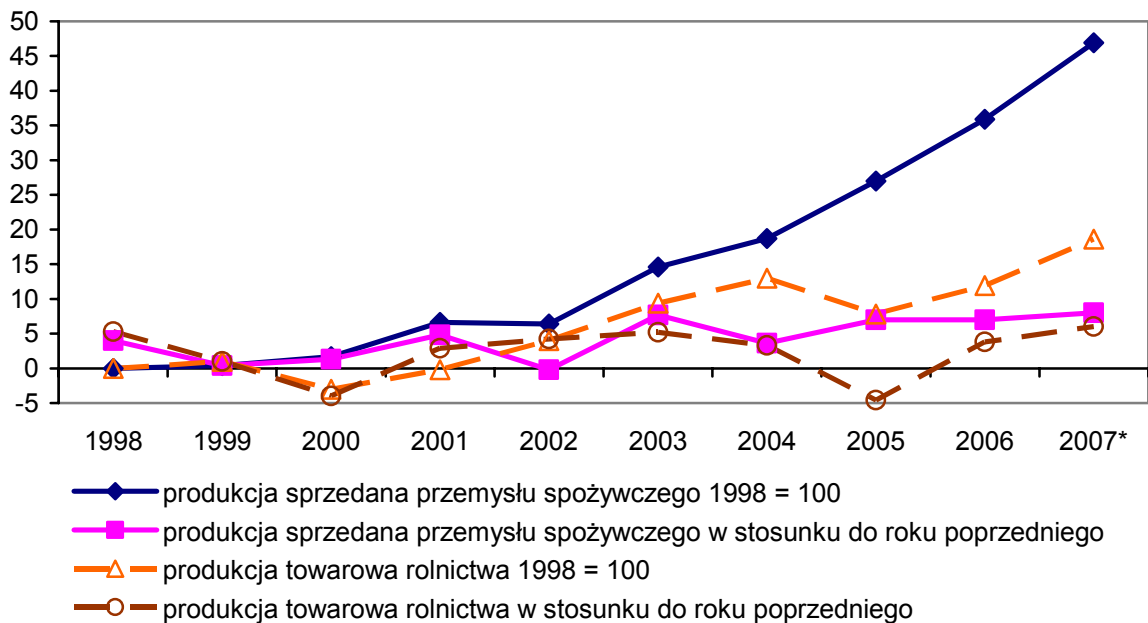
- W produkcji żywca drobiowego największy udział mają trzy województwa: wielkopolskie (ok. 18%), mazowieckie (ok. 15%) i warmińsko-mazurskie (ok. 11%). W latach 2000-2005 we wszystkich województwach wzrosła produkcja tego żywca, przy czym był on najwyższy w woj. wielkopolskim (2,5-krotny) oraz w łódzkim, pomorskim i śląskim (2-krotny).
- Głównym producentem wołowiny z udziałem 1/5 w rynku jest woj. wielkopolskie, a następnie województwa mazowieckie (15%), łódzkie (10%), podlaskie i kujawsko-pomorskie (po ok. 9%). W tych województwach produkcja żywca wołowego wzrosła w ostatnich latach, przez co ich pozycja w tej dziedzinie produkcji umocniła się.

Niekwestionowanym liderem w produkcji mięsa w Polsce było i jest woj. wielkopolskie, z którego w 2005 roku pochodziła ok. 1/4 wyprodukowanego w kraju mięsa.

III.2. Rozwój przemysłu spożywczego

Wejście Polski do UE było jednym z głównych czynników przezwyciężenia zastoju, który miał miejsce w polskim przemyśle spożywczym w latach 1998-2002. Był to okres spowolnienia rozwoju gospodarczego Polski, wywołanego w dużym stopniu przez kryzys rosyjski. W tym okresie tempo wzrostu produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego wynosiło zaledwie ok. 1,5% rocznie, podczas gdy w latach 1993-1998 wynosiło ono prawie 10% rocznie. Powtórne ożywienie w tym sektorze rozpoczęło się już w roku poprzedzającym wejście Polski do UE. W 2003 roku produkcja sprzedana przemysłu spożywczego (w cenach stałych) zwiększyła się o 7,7%, a w pierwszych miesiącach 2004 roku tempo wzrostu przekraczało 10%. To gwałtowne ożywienie zostało zakłócone w pierwszym roku po wejściu do Unii, a jego przyczyną były spełnione oczekiwania inflacyjne, które zahamowały wzrost realnych dochodów ludności i popytu rynku krajowego. Wtedy gwałtowny wzrost eksportu spowodował, że – mimo stagnacji popytu krajowego – sprzedaż przemysłu spożywczego zwiększyła się w całym 2005 roku o 3,6%. To spowolnienie rozwoju sektora miało jednak przejściowy charakter i trwało tylko do połowy 2005 roku. Od tego momentu notujemy kolejne duże ożywienie, trwające już 2,5 roku, przy tempie wzrostu sprzedaży przekraczającym 7% rocznie (rys. III.13 i III.14). Jest to efekt zarówno systematycznie rosnącego eksportu, jak i dużego wzrostu popytu krajowego, wywołanego przez rosnące realne dochody ludności.

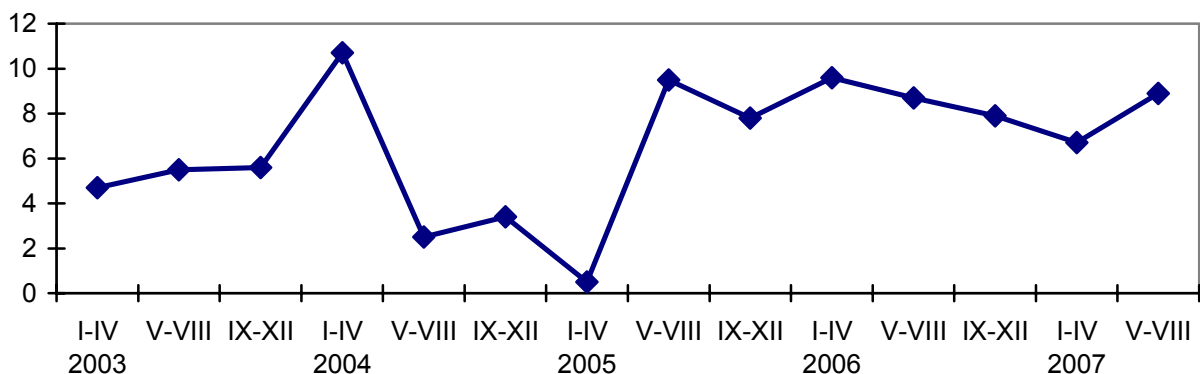
Rysunek III.13. Porównanie stopy wzrostu produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego z rozwojem produkcji towarowej rolnictwa (w stosunku do roku poprzedniego i do stanu w 1998 roku)

* szacunek własny

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Rysunek III.14. Tempo wzrostu produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego (w cenach stałych) w stosunku do tego samego okresu roku poprzedniego (w firmach średnich i dużych)

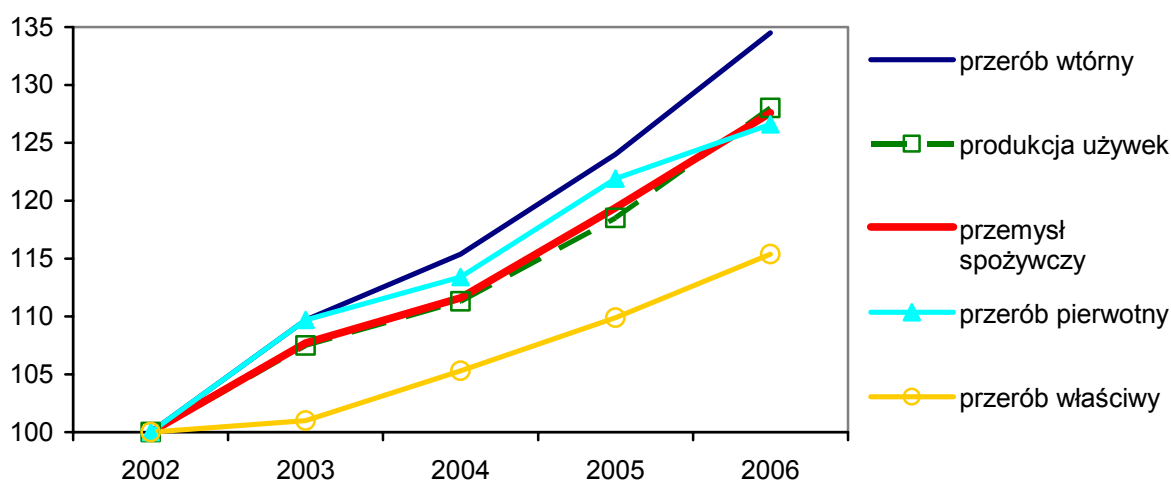
Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 2003, nr 1-12; 2004, nr 1-12; 2005, nr 1-12; 2006, nr 1-12; 2007, nr 1-8.

Po wejściu do UE mamy do czynienia z kolejnym przyspieszeniem rozwoju przemysłowej produkcji żywności i to w tempie tylko nieznacznie mniejszym niż w latach transformacji systemowej. Obecne ożywienie ma trwałe podstawy, gdyż jest wynikiem rosnącego eksportu i popytu krajowego, a także procesów uprzemysławiania przetwórstwa, skutkującego zwiększeniem udziału przemysłu

spożywczego w zagospodarowaniu towarowej produkcji rolnictwa. Wyrazem tego jest ponad dwukrotnie szybszy wzrost przetwórstwa przemysłowego niż podaży produktów rolnych. Obecnie, tj. w 2007 roku, produkcja przemysłu spożywczego jest o 37,5% wyższa niż w 2002 roku, podczas gdy w tym samym okresie produkcja towarowa rolnictwa zwiększyła się tylko o ok. 14%.

Po wejściu do UE najszybciej rozwijało się wtórne przetwórstwo, tj. produkcja żywności wieloskładnikowej i głęboko przetworzonej. Była to kontynuacja tendencji rozwojowych z lat poprzednich. Nowym zjawiskiem było natomiast przyspieszenie tempa wzrostu pierwotnego przetwórstwa produktów rolnictwa, a w mniejszym stopniu także produkcji używek. Podobnie jak w całym okresie transformacji najwolniej rozwija się produkcja artykułów standardowych (rys. III.15).

Rysunek III.15. Rozwój produkcji przemysłu spożywczego (2002 = 100, w cenach stałych)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

W latach 2003-2006 najszybciej rozwijała się produkcja (tab. III.9-III.11):

- komponentów dla sektora biopaliw, tj. oleju rzepakowego i spirytusu odwodnionego,
- żywności i napojów o wysokiej elastyczności popytu i o dużym udziale wartości dodanej, tj. napojów bezalkoholowych, pieczywa cukierniczego, czekolady i wyrobów czekoladowych, koncentratów spożywczych, makaronu, przetworów ziemniaczanych, serów, napojów mlecznych, piwa, zup i bulionów itp.,
- wyrobów działów ukierunkowanych na eksport, tj. produkcja przetworów rybnych, wyrobów cukierniczych, mrożonych owoców i warzyw, papierosów licencyjnych, przetworów skrobiowych itp.,

- działów objętych przyspieszonym procesem uprzemysławiania przetwórstwa, szczególnie ubojów zwierząt rzeźnych, produkcji mleka przerobowego, pasz przemysłowych, śmietany itp.,
- działów o szczególnie wysokiej dynamice rozwoju, tj. produkcja i przetwórstwo mięsa drobiowego, karmy dla zwierząt domowych, różnych typów żywności wygodnej (sosów, serów topionych itp.).

Tabela III.9. Przemysłowa^a produkcja żywności pochodzenia zwierzęcego

Grupy produktów	j.m.	2003	2005	2006	Firmy duże i średnie (I-VIII)	
					2006	2007
Uboje przemysłowe	tys. ton	1 996,2	2 119,6	2 250,5	1 347,0	1 360,0
w tym: trzody	tys. ton	1 032,9	1 025,5	1 185,5	705,8	709,0
bydła	tys. ton	171,7	175,2	222,3	107,1	113,0
drobiu (skup)	tys. ton	786,0	916,5	888,5	533,0	536,5
Przerób mięsa drobiowego	tys. ton	964,9	1 237,1	1 304,6	820,6	828,0
Wędliny	tys. ton	801,5	825,0	863,0	541,7	572,0
w tym: wędzonki	tys. ton	83,3	108,6	130,5	50,1	52,0
kielbasy	tys. ton	456,5	512,6	451,5	201,0	255,3
Wędliny drobiowe	tys. ton	119,6	126,2	96,3	55,9	63,6
Wyroby drobiowe	tys. ton	28,0	25,1	30,0	20,5	20,5
Konserwy drobiowe	tys. ton	33,4	34,0	33,4	22,6	23,7
Konserwy mięsne	tys. ton	49,7	47,6	52,6	30,4	31,2
w tym: szynki i łopatki	tys. ton	13,9	15,3	20,6	10,0	11,6
Tłuszcze topione	tys. ton	55,2	63,5	62,4	34,7	41,2
Łądowe przetwórstwo ryb	tys. ton	274,0	348,2	400,0	127,0	123,3
Filety i mięso z ryb	tys. ton	77,6	106,5	115,8	50,7	50,1
Ryby solone i suszone	tys. ton	15,0	23,0	22,0	8,1	7,2
Przetwory rybne	tys. ton	146,4	194,7	230,5	68,2	66,0
w tym: ryby wędzone	tys. ton	23,6	52,1	64,3	27,8	27,0
konserwy i prezerwy	tys. ton	55,4	57,1	64,5	24,6	25,0
marynaty	tys. ton	54,0	67,7	80,5	15,8	14,0
Przerób mleka	tys. ton	7 150	8 381	8 215	5 576	5 599
Mleko płynne	mln l	1 992,3	2 290,9	2 293,5	1 629,2	1 721,4
w tym: spożywcze	mln l	1 332,8	1 309,1	1 304,5	.	.
Śmietana	mln l	233,7	313,6	349,5	215,1	226,1
Mleko w proszku	tys. ton	175,5	193,4	163,6	122,1	128,0
w tym: chude	tys. ton	149,0	142,3	127,2	85,2	91,2
Masło	tys. ton	167,0	179,5	173,3	123,7	131,0
Sery	tys. ton	548,2	605,5	645,7	410,8	437,3
w tym: podpuszczkowe	tys. ton	195,2	239,0	257,3	186,7	185,0
topione	tys. ton	61,9	65,9	79,4	47,9	57,5
świeże	tys. ton	286,5	295,2	302,4	218,9	243,0
Mleko zagęszczone	tys. ton	44,4	47,4	49,6	29,2	33,5
Napoje mleczne	mln l	449,0	510,6	558,0	386,7	424,5
Lody	mln l	181,1	211,6	194,0	.	.

^a w firmach przemysłowych, tj. zatrudniających więcej niż 9 osób

Źródło: Niepublikowane dane GUS i szacunki własne.

Tabela III.10. Przemysłowe^a przetwórstwo produktów pochodzenia roślinnego
(w tys. ton)

Grupy produktów	2003	2005	2006	Firmy duże i średnie (I-VIII)	
				2006	2007
Przerób zbóż	3 935,0	4 053,0	4 153,2	1 844,2	1 723,9
Mąki	2 680,2	2 734,8	2 796,1	1 234,3	1 138,4
Kasze i płatki	77,9	92,0	112,6	31,0	36,0
Zboża preparowane	73,3	96,1	101,1	62,5	66,8
Mieszanki	16,7	43,4	50,2	.	.
Izoglukoza 42%	60,4	23,8	25,2	16,9	21,2
Glukoza i syrop	132,8	264,4	295,3	157,1	177,0
Skrobia ziemniaczana	150,5	111,7	73,7	1,9	3,6
Pasze dla zwierząt hodowlanych	5 600,7	5 278,2	6 341,2	3 441,4	4 010,0
Karma dla zwierząt domowych	181,2	225,2	254,3	156,0	160,3
Pieczywo świeże	1 556,4	1 547,9	1 551,5	467,9	491,5
Makaron	123,2	142,1	146,2	77,2	85,1
Olej rzepakowy surowy	317,6	520,1	600,4	374,6	379,7
Oleje rafinowane	542,4	559,0	636,9	369,0	389,0
Margaryny	351,3	347,8	362,7	353,0	255,0
Słód	307,3	314,7	329,7	.	.
Cukier	1 906,0	2 032,0	1 579,0	22,1	182,0
Owoce mrożone	309,7	328,7	377,8	262,1	241,0
Warzywa mrożone	371,0	445,3	472,5	214,2	239,8
Soki skoncentrowane	246,5	258,1	262,4	54,2	52,7
Konserwy i marynaty warzywne	243,3	276,5	285,7	79,8	99,3
Dżemy	64,3	71,4	62,1	34,8	33,8
Wyroby ciastkarskie	191,7	188,5	185,4	.	.
Pieczywo cukiernicze trwałe	224,1	329,8	362,5	.	.
w tym: biszkopty, wafle, herbatniki	171,0	234,0	289,2	25,6	27,5
wyroby niesłodzone	28,4	52,1	72,6	.	.
Wyroby cukiernicze	394,4	427,0	425,6	210,7	267,5
w tym: czekolada i wyroby czekoladowe	154,5	183,2	191,2	142,2	186,9
draże i cukierki czekoladowane	50,7	40,4	39,0	20,6	25,8
cukierki	64,0	53,0	56,1	34,7	33,8
guma do żucia	26,1	35,5	.	.	.
tabletki, pasty, wyroby żelowe	68,4	86,9	92,7	13,2	21,0
Keczip i sosy pomidorowe	63,9	73,9	93,5	.	.
Majonez i musztardy	86,0	77,6	95,7	.	.
Sosy	72,1	100,6	125,3	.	.
Przyprawy suszone	17,1	17,8	12,0	.	.
Odżywki i wyroby homogenizowane	29,1	17,6	27,4	16,8	17,1
Zupy i buliony	41,7	49,5	54,0	30,9	38,9
Drożdże	78,2	74,2	74,9	47,5	48,2
Przetwory z jaj	8,7	14,1	10,9	.	.
Chipsy, frytki, susze ziemniaczane	182,0	231,8	236,0	.	.

^a w firmach przemysłowych, tj. zatrudniających więcej niż 9 osób

Źródło: Niepublikowane dane GUS i szacunki własne.

Tabela III.11. Produkcja napojów i wyrobów tytoniowych

Grupy produktów	j.m.	2003 ^a	2005 ^a	2006 ^a	Firmy duże i średnie (I-VIII)	
					2006	2007
Kawa palona	tys. ton	85,6	82,8	80,6	50,3	47,5
Herbata paczkowana	tys. ton	24,0	25,1	26,0	17,0	14,9
Ekstrakty i esencje kawy	tys. ton	7,6	6,7	6,6	4,1	5,1
Soki, nektary i napoje owocowo-warzywne	mln l	1 226,5	1 291,4	1 549,9	894,7	1 058,7
w tym: soki pitne	mln l	707,9	672,3	595,4	333,2	338,1
nektary	mln l	126,9	223,9	344,9	205,7	220,7
Wody	mln l	1 967,1	2 272,3	2 788,0	1 691,9	1 866,7
Napoje orzeźwiające	mln l	2 396,8	2 482,6	2 761,1	1 753,6	1 724,1
Piwo	mln l	2 862,2	3 157,2	3 526,2	2 618,0	2 919,8
Wina gronowe i wermuty	mln l	42,2	27,7	23,0	7,3	6,9
Wina pozostałe	mln l	367,9	273,1	254,6	81,9	85,9
Wódki (100° alkoholu)	mln l	93,2	94,6	99,2	67,7	76,6
w tym: czyste	mln l	79,6	79,0	83,3	58,2	65,7
Spirytus surowy 100°	mln l	92,0	137,1	166,5	41,7	48,3
Spirytus rektyfikowany 100°	mln l	127,8	152,8	144,7	87,9	84,7
Spirytus odwodniony 100°	mln l	53,4	106,0	101,7	102,1	29,9
Spirytus skażony 100°	mln l	23,8	36,7	51,9	32,2	33,8
Ocet 6%	mln l	74,2	70,8	68,6	22,8	23,9
Papierosy krajowe	mld szt.	62,1	63,1	62,5	34,2	} 71,9
Papierosy licencyjne	mld szt.	20,1	39,4	48,5	25,7	

^a w firmach przemysłowych, tj. zatrudniających więcej niż 9 osób

Źródło: Niepublikowane dane GUS i szacunki własne.

W tym okresie nieznacznie wzrosła produkcja podstawowych wyrobów żywnościowych, takich jak wędliny, sery, masło, wódki, kasze i płatki, konserwy i marynaty warzywne, a bardzo stabilna była produkcja pieczywa, margaryn, wyrobów ciastkarskich, drożdży, octu, kawy palonej, herbaty paczkowanej, papierosów krajowych, konserw mięsnych, tłuszczów topionych, mleka płynnego spożywczego, lodów, serów twarogowych, soków skoncentrowanych. Po wejściu do UE obniżyła się natomiast produkcja części wyrobów objętych kwotowaniem, szczególnie cukru, izoglukozy i mączki ziemniaczanej, a ponadto win owocowych, cukierków, pitnych soków owocowo-warzwywnych, chudego mleka w proszku, przypraw suszonych.

W 2007 roku, tj. w czwartym roku po przystąpieniu do Wspólnoty nowym zjawiskiem jest:

- spowolnienie tempa wzrostu ubojów przemysłowych, przetwórstwa ryb i produkcji oleju rzepakowego,

- zmniejszenie produkcji spirytusu odwodnionego, przetworów owocowych oraz pierwotnego przetwórstwa zbóż.

Są to zmiany kształtowane przez duży spadek zbiorów owoców, koniunkturalne wahania na rynku trzody i zbóż, a także przez niestabilność systemu wspierania sektora biopaliw. Do nowych zjawisk należy również zaliczyć przyspieszenie tempa rozwoju produkcji pasz przemysłowych, wyrobów czekoladowych, mocnych napojów alkoholowych, przetworów drobiowych. Wystąpiły także pierwsze symptomy odwrócenia tendencji spadkowej produkcji w sektorze winiarskim czy też cukrowniczym. Zmiany produkcji w pozostałych działach przemysłu spożywczego są kontynuacją tendencji rozwojowych z lat poprzednich.

Tabela III.12. Dynamika rozwoju i struktura wartości sprzedaży^a według branż w latach 2003-2007

Branże	Dynamika 2003 = 100	Struktura (w procentach)	
		2003	2007 ^b
Mięsna	151,9	25,05	26,15
Rybna	212,8	2,30	3,37
Mleczarska	153,0	13,36	14,04
Zbożowa	131,4	4,28	3,87
Piekarska	155,9	5,85	6,23
Paszowa	138,7	6,89	6,55
Ciastkarska	138,3	1,70	1,50
Cukiernicza	189,2	3,76	4,87
Cukrownicza	106,4	3,55	2,58
Olejarska	164,2	2,30	2,58
Ziemniaczana	185,7	1,25	1,58
Owocowo-warzywna	140,0	5,85	5,59
Sokownicza	167,8	2,50	2,86
Napojów bezalkoholowych	145,7	3,34	3,37
Innej żywności	113,7	5,27	4,30
Spirytusowa	153,0	2,09	2,22
Piwna	110,5	6,37	4,84
Winiarska	109,7	0,84	0,64
Tytoniowa	122,3	3,45	2,86
Przemysł spożywczy	145,7	100,00	100,00

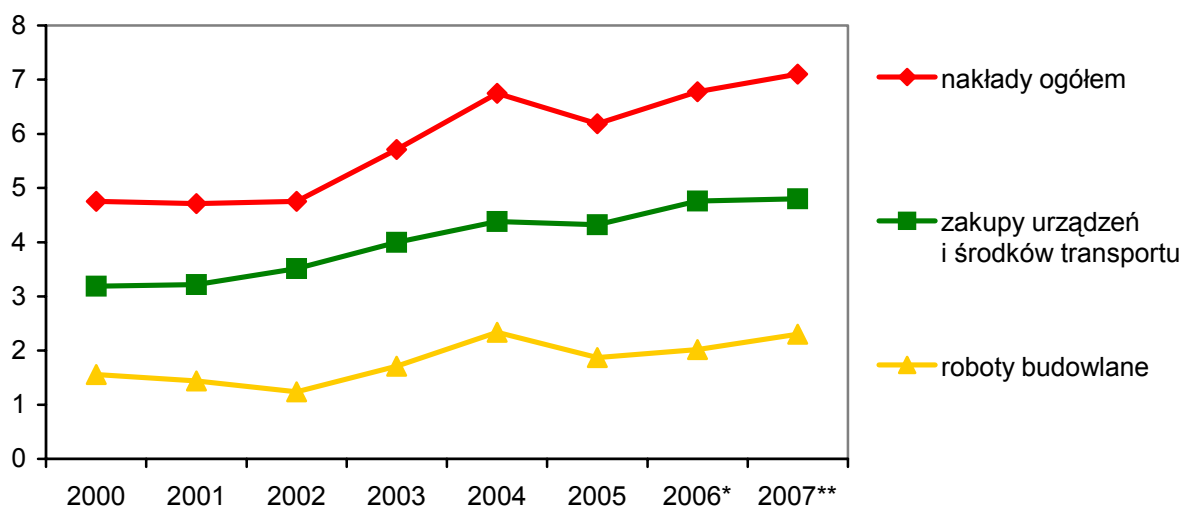
^a w cenach bieżących, w firmach przemysłowych (ponad 9 pracowników); ^b wielkości w 2007 roku oszacowano na podstawie nawiązań łańcuchowych wskaźników dynamiki w latach 2003-2005, 2006 i w I półroczu 2007 roku

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Zróznicowanie dynamiki rozwoju produkcji przy równocześnie różnej dynamice cen producenta żywności (por. rozdz. I.2.4) spowodowało, że wszystkie branże odnotowały po wejściu do UE wzrost wartości obrotów (sprzedaży w cenach bieżących). Wartość obrotów zwiększyła się w każdej branży (średnio o 45%), ale największy wzrost miał miejsce w sektorze rybnym (o 110%), cukierniczym (o 89%), ziemniaczanym (o 85%), sokowniczym i olejarskim (o ok. 65%), a następnie w piekarskim, mleczarskim, spirytusowym i mięsnym (o ok. 52-56%). Natomiast najwolniej (o ok. 5-15%) zwiększała się wartość produkcji sprzedanej przemysłu cukrowniczego, winiarskiego, piwnego oraz producentów innej żywności. W ślad za tym nastąpiły zmiany struktury branżowej przemysłu spożywczego, w produkcji którego zwiększyły swój udział wszystkie działy przetwórstwa produktów zwierzęcych oraz przemysł cukierniczy, piekarski, olejarski i ziemniaczany, głównie kosztem sektora cukrowniczego, piwnego, winiarskiego, tytoniowego, koncentratów spożywczych i zbożowo-młynarskiego (tab. III.12).

O trwałych podstawach dalszego rozwoju przemysłu spożywczego świadczy duża aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw tego sektora. Wskazuje to, że przedsiębiorcy optymistycznie oceniają możliwości wzrostu popytu (krajowego i eksportowego) oraz potencjał konkurencyjny polskich producentów żywności i napojów.

Rysunek III.16. Poziom inwestowania przemysłu spożywczego w bierną i aktywną część majątku trwałego (w mld zł, ceny bieżące)

* wstępny szacunek na podstawie danych z przedsiębiorstw składających do GUS sprawozdania o wysokości nakładów inwestycyjnych,

** prognoza na podstawie danych za I półrocze

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 2002, 2004, i 2006.

Wejście do UE wymusiło wzrost inwestycji w przemyśle spożywczym. Początkowo wynikało ono z konieczności dostosowania zakładów przetwórczych do standardów unijnych. Świadczy o tym gwałtowny wzrost nakładów inwestycyjnych w tym sektorze bezpośrednio przed i w pierwszym roku po wejściu do UE. W ciągu dwóch lat zwiększyły się one o ok. 50%, przy czym ponad dwukrotnie w sektorach wrażliwych (tj. w przetwórstwie produktów zwierzęcych). W tym okresie duży był wzrost wydatków na roboty budowlane, dostosowujące obiekty do wymaganych standardów. W latach 2003-2004 mniejszy był wzrost inwestycji w przetwórstwie wtórnym i w produkcji używek. Są to działy, które gruntownie modernizowane były w latach dziewięćdziesiątych.

Tabela III.13. Nakłady inwestycyjne w przemyśle spożywczym
(w mld zł, w cenach bieżących)

Wyszczególnienie	Średnio 2000- -2002	2003	2004	2005	2006	I półrocze	
						2006	2007
Produkcja żywności, napojów i wyrobów tytoniowych ^a	4,0	4,9	6,7	5,9	6,50	2,59	2,71
z tego:							
przetwórstwo produktów zwierzęcych	1,25	1,81	2,96	2,14	2,33	0,96	1,12
przetwórstwo produktów roślinnych	0,65	0,90	1,38	1,28	1,36	0,55	0,52
przetwórstwo wtórne	1,08	1,22	1,42	1,55	1,62	0,57	0,68
produkcja używek	1,02	1,01	0,93	0,95	1,20	0,52	0,38

^a dotyczy przedsiębiorstw objętych sprawozdawczością finansową (ok. 3000).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Wysoki poziom inwestowania utrzymał się także w ostatnich trzech latach. Wprawdzie w 2005 roku nastąpiło niewielkie obniżenie wartości inwestycji, głównie w sektorach wrażliwych, ale od dwóch lat nakłady inwestycyjne w przemyśle spożywczym utrzymują się na poziomie zbliżonym do rekordowego z 2004 roku, a w 2007 roku przekroczą prawdopodobnie 7 mld zł. To powtórne ożywienie inwestycyjne występuje przede wszystkim we wtórnym przetwórstwie żywności i w sektorach wrażliwych, a nie obejmuje produkcji używek i przetwórstwa głównych produktów roślinnych.

Wzrost aktywności inwestycyjnej związany z wejściem do UE jest zjawiskiem powszechnym, obejmującym większość branż przemysłu spożywczego. Wyjątkiem są sektory: tytoniowy, piwny i napojów bezalkoholowych, w których średnia wartość inwestycji w latach 2004-2006 jest podobna jak w latach 2000-2002. W tych porównywanych okresach średnio dwukrotnie był wzrost

inwestycji w przemyśle: mięsny, mleczarskim, rybnym, owocowo-warzywnym i spirytusowym, a stale i systematycznie zwiększały się inwestycje w przemyśle paszowym, piekarskim i cukierniczym. Natomiast mało stabilny, ale z tendencją wzrostową, był poziom inwestowania w pierwotnym przetwórstwie zbóż, w sektorze cukrowniczym i olejarskim.

Tabela III.14. Inwestycje w głównych działach produkcji żywności^a (w mln zł)

Wyszczególnienie	Średnio 2000-2002	2003	2004	2005	2006	I półrocze	
						2006	2007
Mięsny i drobiarski	665	1 089	1 810	1 171	1 288	527	597
Mleczarski	496	663	982	823	875	376	427
Rybny	72	61	164	145	167	58	92
Młynarski i makaronowy	145	206	216	168	264	114	111
Owocowo-warzywny i ziemniaczany	291	462	840	647	661	269	323
Cukrowniczy i olejarski	203	228	328	466	441	155	84
Piekarski	171	145	183	254	250	81	99
Paszowy	178	181	208	248	324	101	151
Cukierniczy i koncentratów	456	535	676	770	787	292	304
Napojów bezalkoholowych	278	357	350	278	257	92	130
Spirytusowy	47	80	85	73	106	39	64
Piwny	643	650	614	561	639	287	146
Tytoniowy	297	259	190	283	429	183	152

^a dotyczy przedsiębiorstw objętych statystyką GUS

Źródło: Niepublikowane dane GUS.

Wynikiem wysokiego poziomu inwestowania jest dalsza poprawa stanu sanitarnego, technicznego i technologicznego zakładów przetwórczych. Po wejściu do UE gwałtownie zwiększyła się liczba zakładów uprawnionych do handlu na wspólnym rynku europejskim w sektorach wrażliwych:

- piętnastokrotnie w przemyśle mięsny (do ok. 900),
- sześciokrotnie w przemyśle drobiarskim i mleczarskim (odpowiednio do 211 i 235),
- prawie czterokrotnie w przetwórstwie ryb (do 226 zakładów).

Polski przemysł spożywczy jest już uznawany za najnowocześniejszy w całej UE. Został on zrestrukturyzowany i zmodernizowany zarówno w okresie dostosowań do gospodarki rynkowej (w latach dziewięćdziesiątych), jak i w czasie dostosowań do standardów unijnych.

Po wejściu do UE nie było gwałtownych zmian struktur podmiotowych przemysłu spożywczego. Nie spełniły się obawy, że pod wpływem konkurencji producentów żywności rozwiniętych krajów europejskich, wystąpi zjawisko masowej upadłości polskich firm spożywczych, ani też przejęć naszych firm

przez koncerny o zasięgu globalnym. W ostatnich latach kontynuowane są zmiany struktur podmiotowych, które rozpoczęły się w końcu lat dziewięćdziesiątych, polegające na powrocie tendencji do koncentracji produkcji. Zmniejsza się liczba czynnych przedsiębiorstw, głównie małych i mikro (tab. III.15). Nowym zjawiskiem jest odwrócenie wcześniejszej tendencji do zmniejszania udziału dużych firm przemysłowych w produkcji i sprzedaży całego przetwórstwa żywności. Po wejściu do UE udział tych firm zbliżył się do 50% i jest o ok. 5 punktów procentowych większy niż w 2003 roku. Struktura podmiotowa polskiego przemysłu spożywczego zbliża się do struktury firm tego sektora w UE (rys. III.17).

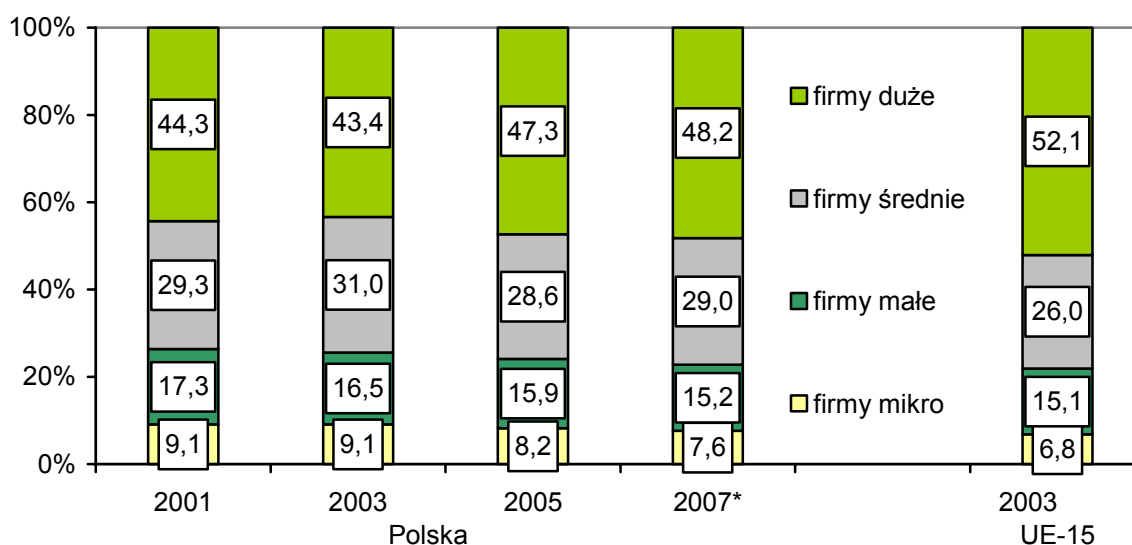
Tabela III.15. Czynne przedsiębiorstwa produkcji żywności i napojów

Wyszczególnienie	Rok	Przetwórstwo przemysłowe i lokalne	W tym:			
			duże	średnie	małe	mikro
Liczba firm	2001	21 222	312	1 283	6 163	13 464
	2003	19 516	270	1 255	5 353	12 638
	2005	18 354	275	1 195	5 201	11 683
	2007 ^a	17 800	290	1 210	5 100	11 200
Liczba pracujących w tys.	2001	478,0	164,5	135,2	104,3	74,0
	2003	459,2	154,4	137,0	98,4	69,3
	2005	458,2	160,6	129,8	96,3	71,5
	2007 ^a	460,0	165,0	130,0	92,0	73,0

^a szacunek własny

Źródło: Roczniki Statystyczne Przemysłu 2002-2006 oraz szacunki własne.

Rysunek III.17. Struktura sprzedaży producentów żywności i napojów

* szacunek własny

Źródło: Roczniki Statystyczne Przemysłu 2002, 2004 i 2005, szacunki własne, dane CIAA.

Tabela III.16. Liczba firm i stan zatrudnienia w firmach przemysłu spożywczego

Przemysł	Firmy ^a (w sztukach)						Zatrudnienie ^b (w tys. osób)					
	przemysłowe wszystkie			objęte sprawozdawczością finansową			w całym przemyśle			w firmach objętych sprawozdawczością finansową		
	2003	2005	2005	2005	2006	2007	2003	2005	2006	2005	2006	2007
Mięsny	1 568	1 501	954	958	925	929	107,2	109,3	105,0	101,3	104,2	105,1
w tym: drobiarski	189	195	140	142	137	141	17,6	20,3	19,9	19,4	19,5	20,1
Rybny	144	143	95	105	97	108	10,8	13,0	12,6	11,3	12,2	13,4
Mleczarski	346	300	267	262	258	254	47,0	43,6	42,2	43,0	42,8	41,8
w tym: lodziarski	51	47	25	24	23	26	.	3,9	3,6	2,7	3,6	4,1
Młynarsko-skrobiowy	192	178	145	128	128	121	9,7	9,7	8,5	9,3	8,4	8,2
w tym: młynarski	184	167	134	117	117	110	.	8,4	7,2	8,0	7,2	7,1
Makaronowy	157	132	40	47	43	44	4,8	4,3	3,1	2,9	3,0	2,8
Piekarski	2 969	3 021	391	408	379	384	68,2	71,3	28,5	28,7	27,0	28,0
Paszowy	193	173	125	117	117	120	9,2	9,4	9,2	9,3	9,4	9,2
Ciastkarski	138	127	58	54	51	60	10,5	9,5	8,4	8,3	8,2	9,6
Ziemniaczany	18	13	11	11	9	8	.	4,5	2,7	4,4	3,9	3,5
Owocowo-warzywny	341	341	229	227	224	218	36,2 ^c	26,4	24,8	24,8	23,4	24,7
Sokowniczy	50	52	35	36	35	35	.	6,7	6,7	6,4	6,6	7,4
Napojów bezaalkoholowych	148	136	83	78	72	68	14,2	12,4	10,6	11,0	10,6	11,0
Cukrowniczy	44	30	27	25	25	18	15,2	10,1	8,4	10,9	8,1	7,0
Cukierniczy	146	135	84	80	79	76	17,6	18,0	17,1	17,4	16,5	17,4
Olejarski	22	28	16	18	15	18	2,8	3,0	3,3	3,0	3,0	3,3
Innej żywności	210	199	133	121	116	123	16,6	16,6	15,5	15,6	15,4	15,8
Spirytusowy	74	78	51	58	54	53	5,8	5,4	5,0	4,9	4,8	5,0
Piwny	56	45	44	40	32	27	10,4	8,7	9,1	9,0	8,7	7,8
Winiarski	62	47	36	34	38	33	2,9	2,1	1,7	1,3	2,4	1,6
Wyrobów tytoniowych	14	15	11	12	11	11	6,3	6,3	6,6	6,8	6,5	6,5
Przemysł spożywczy	6 892	6 694	2 835	2 819	2 708	2 708	395,4	390,3	329,0	329,6	325,0	329,0

^a bez mikrofirm, ^b w przeliczeniu na pełne etaty, ^c łącznie z sokowniczym i ziemniaczanym

Źródło: Niepublikowane dane GUS.

Przemysł spożywczy w Polsce i UE cechuje duże rozdrobnienie. Jest ono zróżnicowane w poszczególnych branżach i różne jest w nich nasilenie procesów koncentracji. W Polsce – podobnie jak w UE – najbardziej rozproszona jest produkcja pieczywa oraz przetwórstwo mięsne i owocowo-warzywne, a następnie przetwórstwo mleka, produkcja napojów bezalkoholowych, pasz i pozostałej żywności. Po wejściu do UE zwiększa się tylko liczba firm piekarskich, rybnych, drobiarskich, spirytusowych i olejarskich. Natomiast procesy koncentracji najszybciej postępują w przemyśle cukrowniczym, piwnym, młynarskim i ziemniaczanym. Są one widoczne także w przemyśle mleczarskim, paszowym, cukierniczym, napojów bezalkoholowych, owocowo-warzywnym i pozostałej żywności (koncentratów).

Analiza wyników produkcyjnych, poziomu inwestowania i struktur przemysłu spożywczego jednoznacznie wskazuje, że wejście do UE przyspieszyło rozwój tego sektora, stworzyło dobre podstawy dla utrzymania jego konkurencyjności na rynku krajowym i zagranicznym. Równocześnie kontynuowane są przemiany strukturalne zbliżające ten sektor do standardów i struktur w krajach UE, mających rozwinięty przemysł spożywczy. Wskazuje to także, że sektor ten został dobrze przygotowany do integracji z UE, że wykorzystuje on szanse, jakie stworzyło otwarcie dla naszych producentów dużego europejskiego rynku zbytu oraz że nie spełniły się obawy i zagrożenia ze strony konkurencji sprawnych firm starej Unii. Jeżeli równocześnie uwzględni się poprawę i stabilizację wyników ekonomiczno-finansowych większości producentów żywności (por. rozdz. IV.4), to można wnioskować o dobrych perspektywach rozwoju całej polskiej gospodarki żywnościowej, zwłaszcza w okresie najbliższych lat.

IV. Wyniki i sytuacja ekonomiczno-finansowa rolnictwa i przemysłu spożywczego

IV.1. Przychody rolnictwa ze sprzedaży głównych produktów rolnictwa

IV.1.1. Ocena ogólna

W 2007 roku towarowa produkcja rolnicza wyrażona w cenach bieżących, bez płatności uzupełniających, wyniesie około 47,9 mld zł i będzie wyższa o 11% niż w 2006 roku i o 12% niż w 2004 roku. Wartość tej produkcji będzie o ponad 11 mld zł większa niż przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. W odniesieniu do 2003 roku i do średniej z lat 2000-2002 wzrost wartości towarowej produkcji rolniczej wyniesie odpowiednio 31 i 38%. W 2007 roku stopa wzrostu wartości towarowej produkcji roślinnej będzie dwukrotnie większa niż zwierzęcej.

Towarowa produkcja roślinna może osiągnąć w 2007 roku 18,6 mld zł, a bez produktów ogrodnictwa około 10,9 mld zł. Będzie ona odpowiednio o 13 i 22% wyższa niż przed rokiem. W najwyższym stopniu wzrośnie wartość towarowej produkcji zbóż i rzepaku. W stosunku do 2006 roku będzie to odpowiednio 49 i 33%. Stanie się tak dlatego, że wzrostowi zbiorów towarzyszy zwyżka cen. Relatywnie wysokie przychody ze sprzedaży zbóż będą tylko o 5% wyższe niż w 2004 roku i o 17% wyższe niż przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Z kolei przychody z produkcji ziemniaków w 2007 roku będą podobne do ubiegłorocznych, ale nadal dwukrotnie wyższe niż w latach poprzedzających przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. Przychody z produkcji buraków cukrowych będą w 2007 roku niższe o około 6% niż w 2006 roku i jedynie zbliżone do wartości, jakie osiągały w 2003 roku i średnio w latach 2000-2002.

Towarowa produkcja zwierzęca wyniesie około 29,3 mld zł. Będzie ona o około 10% wyższa niż w poprzednim roku i o około 35%, wyższa niż okresach poprzedzających przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, a więc w 2003 roku i średnio w latach 2000-2002.

W 2007 roku o wartości produkcji towarowej tak roślinnej, jak i zwierzęcej decydowały ceny. Ich zmiany wyznaczały skalę i kierunki zmian wartości produkcji towarowej. Zmiany produkcji pełniły tym razem rolę wzmacniającą zmiany cen, a nie jak to zazwyczaj bywa niwelującą te zmiany (poza produkcją ziemniaków). W przypadku produkcji roślinnej, a szczególnie owoców był to czynnik niebagatelny.

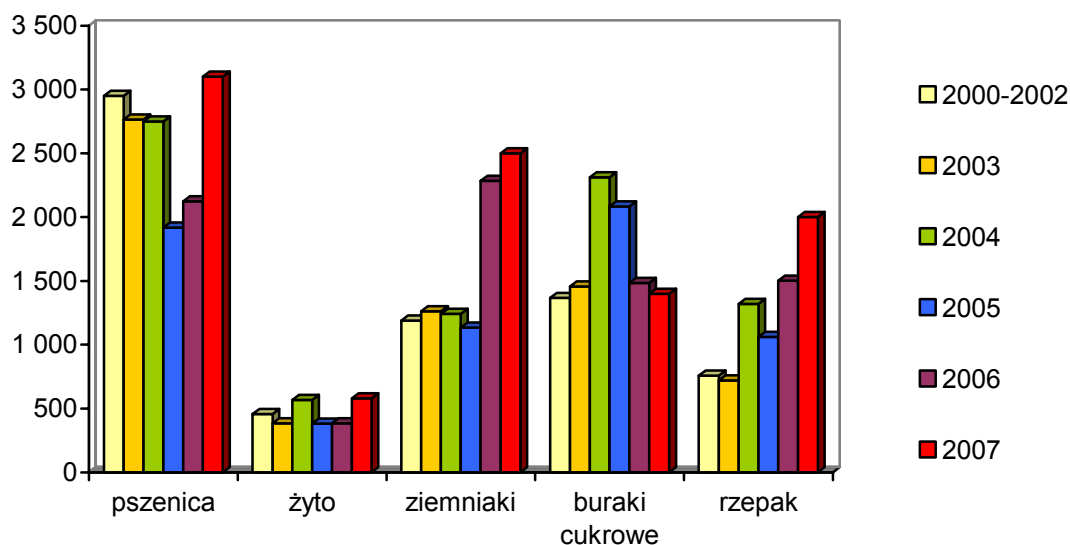
Tabela IV.1. Wartość produkcji towarowej głównych produktów rolnictwa (w mln zł bieżących)

Wyszczególnienie	Średnia z lat 2000-2002	2003	2004 ^a	2005 ^a	2006 ^{a, b}	2007 ^{a, c}	Wskaźniki zmian			
							2007 2006	2007 2004	2007 2003	2007 2002
Ogółem	34 722	36 543	42 815	40 740	43 081	47 900	111	112	131	138
Produkcja roślinna	13 078	14 609	16 904	14 439	16 458	18 600	113	110	127	142
Produkcja roślinna podstawowa (bez warzyw i owoców)	7 641	7 744	9 684	7 849	8 910	10 900	122	113	141	143
Zboża ogółem	4 098	4 094	4 592	3 248	3 221	4 800	149	105	117	117
w tym: pszenica	2 950	2 764	2 750	1 918	2 124	3 100	146	113	112	105
żyto	456	384	568	381	385	580	151	102	151	127
Ziemiaki	1 189	1 262	1 242	1 133	2 284	2 300	101	185	182	193
Przemysłowe	2 354	2 388	3 850	3 468	3 405	3 800	112	99	159	161
w tym: buraki cukrowe	1 366	1 458	2 312	2 084	1 485	1 400	94	61	96	102
rzepak	757	720	1 330	1 060	1 502	2 000	133	150	278	254
Produkty ogrodnictwa	5 434	6 862	7 220	6 590	7 548	7 700	102	107	112	142
w tym: owoce	2 312	3 242	2 680	2 430	3 003	2 966	99	111	91	128
warzywa	2 433	2 724	3 187	2 665	3 090	3 276	106	104	120	135
Produkcja zwierzęca	21 643	21 934	25 911	26 301	26 623	29 300	110	113	134	135
Bydło	1 504	1 375	1 902	2 186	2 630	2 600	99	137	189	173
Cielęta	325	304	304	373	436	400	92	132	132	123
Trzoda	8 329	7 866	9 087	8 340	8 581	8 600	100	95	109	103
Drób	2 933	3 526	4 178	4 473	4 063	5 500	135	132	156	188
Mleko krowie	6 593	6 562	7 864	8 475	8 304	9 300	112	118	142	141
Jaja kurze	1 514	1 823	2 042	1 987	2 176	2 300	106	113	126	152

^a bez środków wypłaconych z tytułu płatności uzupełniających do powierzchni upraw; ^b szacunek IERiGŻ-PIB; ^c prognoza IERiGŻ-PIB

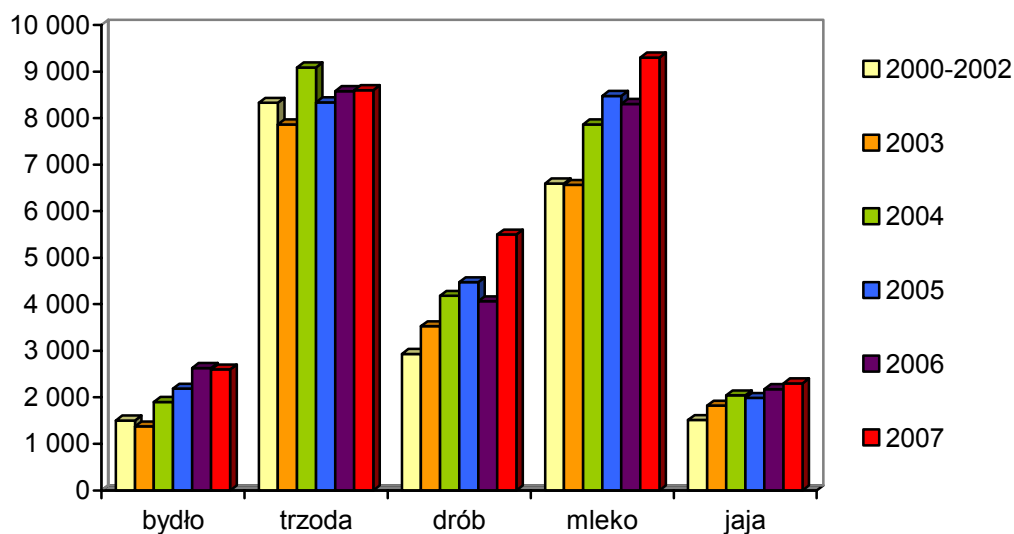
Źródło: GUS i przeliczenia własne.

Rysunek IV.1. Wartość produkcji towarowej podstawowych produktów roślinnych (w mln zł)

Źródło: Według tab. IV.1.

Rysunek IV.2. Wartość produkcji towarowej podstawowych produktów zwierzęcych (w mln zł)

Źródło: Według tab. IV.1.

W ostatnich kilku latach towarowość rolnictwa jest względnie stała. Wprawdzie w 2006 roku wartość towarowej produkcji rolniczej w cenach bieżących wyniosła 70,4% produkcji globalnej i była o 4 punkty procentowe większa niż w 2004 roku i o 11 punktów procentowych większa niż w 2000 roku, ale jej udział w wartości produkcji końcowej w latach 2000-2006 zawierał się na względnie stałym poziomie, tj. w przedziale 86-88%.

Tabela IV.2. Wartość skupu głównych produktów rolnictwa (w mln zł bieżących)

Wyszczególnienie	Średnia z lat 2000-2002	2003	2004	2005	2006 ^a	2007 ^b	Wskaźniki zmian			
							<u>2007</u> 2006	<u>2007</u> 2004	<u>2007</u> 2003	<u>2007</u> 2002
Ogółem	22 214	25 331	30 334	30 921	31 296	35 100	114	116	139	152
Produkcja roślinna	7 336	8 334	9 298	8 535	9 003	10 800	126	117	131	149
Produkcja roślinna podstawowa (bez warzyw i owoców)	5 762	5 937	7 122	6 174	6 379	8 300	130	117	140	144
Zboża ogółem	3 346	3 396	3 158	2 783	3 089	4 600	149	146	135	137
w tym: pszenica	2 511	2 313	2 003	1 789	2 014	2 900	144	145	125	115
żyto	280	306	306	243	295	450	153	147	147	161
Ziemiaki	287	350	323	275	303	300	99	93	86	105
Buraki cukrowe	1 366	1 458	2 311	2 056	1 485	1 400	94	61	96	102
Oleiste	763	733	1 330	1 060	1 502	2 000	133	150	273	262
Produkcja zwierzęca	15 878	16 997	21 036	22 386	22 293	24 300	109	116	143	153
Bydło	1 146	1 245	1 578	1 984	2 452	2 400	98	152	193	209
Cięła	108	119	150	158	172	160	93	107	134	148
Trzoda	5 968	6 395	7 867	7 429	7 747	7 700	99	98	120	129
Drób	2 807	3 367	3 955	4 110	3 505	4 600	131	116	137	164
Mleko krowie	5 285	5 256	6 787	7 976	7 820	8 800	113	130	167	167
Jaja kurze konsumpcyjne	118	123	116	224	157	165	105	142	134	140

^a szacunek IERiGŻ-PIB; ^b prognoza IERiGŻ-PIB

Źródło: GUS i przeliczenia własne.

Towarowa produkcja roślinna stanowiła w 2006 roku około 90% produkcji końcowej i 59% produkcji globalnej, a bez środków wypłaconych z tytułu płatności uzupełniających odpowiednio 78 i 50%. Towarowa produkcja roślinna w porównaniu z globalną jest relatywnie mała z uwagi na duże zużycie wewnętrzne tej produkcji (pasze, materiał siewny itd.). Towarowością niższą od przeciętnej charakteryzuje się produkcja ziemniaków, zaś wyższą roślin przemysłowych. W ostatnich latach towarowość ziemniaków znacznie się zwiększyła, a roślin przemysłowych nieco zmniejszyła. W latach 2000-2006 udział produkcji towarowej w wartości produkcji globalnej ziemniaków wzrósł bowiem z 22 do 51%, a roślin przemysłowych obniżył się ze 100 do 96%.

Towarowa produkcja zwierzęca stanowiła w 2006 roku 86% produkcji końcowej i 82% produkcji globalnej. Mniejsza od przeciętnej jest towarowa produkcja mleka. W 2006 roku towarowa produkcja mleka stanowiła 76% produkcji globalnej. Udział towarowej produkcji mleka w produkcji globalnej jest względnie stabilny od kilku lat.

IV.1.2. Przychody ze sprzedaży podstawowych produktów roślinnych

Zboża. W 2007 roku wartość towarowej produkcji zbóż, bez środków wypłaconych z tytułu płatności uzupełniających do powierzchni upraw, może wynieść 4800 mln zł. Jest to wartość prawie o około 50% wyższa niż w 2006 roku. O tak dużym wzroście wartości tej produkcji w 2007 roku decydują głównie ceny, choć nie bez znaczenia pozostają także większe tegoroczne zbiory.

Wzrost cen miał miejsce zarówno w I półroczu, po słabych ubiegłorocznych zbiorach, jak i w II półroczu, po udanych tegorocznych zbiorach. W I półroczu 2007 roku przeciętna cena skupu pszenicy wyniosła 62,08 zł/dt, a żyta 59,31 zł/dt. Ceny te były wyższe niż w I półroczu 2006 roku odpowiednio o 57 i 71%. Wysokie ceny w tym okresie kompensowały utratę wartości produkcji zbóż powodowaną niższą ich podażą. Po tegorocznych zbiorach zbóż, które GUS szacuje na około 27,4 mln ton, tj. o 25,7% większych niż w ubiegłym roku¹, spodziewano się spadku cen. Spadek ten jednak nie nastąpił, a wręcz przeciwnie mamy do czynienia z dalszym wzrostem cen zbóż. Jego skala nie odbiega od tej, z jaką mieliśmy do czynienia na przednówku. W III kwartale ceny skupu pszenicy wynosiła 68,94 zł/dt, a żyta 57,41 zł/dt. Ceny te były wyższe niż rok wcześniej odpowiednio o 55 i 56%.

¹ *Przedwinykowy szacunek głównych ziemiopłodów rolnych i ogrodnich, Informacja sygnalna GUS, wrzesień 2007.*

Ziemniaki. W 2007 roku wartość produkcji towarowej ziemniaków wynieść może około 2300 mln zł, a więc byłaby zbliżona do poziomu ubiegłorocznego. Taka sytuacja jest wynikiem na tyle dużego wzrostu cen w I półroczu, który niwelował spadek produkcji wynikający z gorszych ubiegłorocznych zbiorów oraz na tyle dużego (o 25%) wzrostu produkcji w II półroczu, który z kolei pokrył utratę wartości tej produkcji związaną ze spadkiem cen w tym okresie. We wrześniu cena skupu ziemniaków wyniosła 19,92 zł/dt, a targowiskowa 60,96 zł/dt. Ceny te były niższe niż we wrześniu 2006 roku odpowiednio o 20 i 40%. Przychody ze sprzedaży ziemniaków pozostają nadal prawie dwukrotnie wyższe niż przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

Rośliny przemysłowe. W 2007 roku, wartość produkcji roślin przemysłowych wyniesie około 3800 mln zł, a więc będzie o około 12% wyższa niż rok wcześniej. Jednakże wartość produkcji buraków cukrowych będzie niższa niż w 2006 roku o około 5%, a rzepaku – wyższa o ponad 30%. Wartość produkcji towarowej buraków cukrowych wzrosła skokowo w 2004 roku na skutek około 50% wzrostu cen. Wynikał on z przejścia przez Polskę unijnego systemu płatności za buraki cukrowe. Od tego czasu system unijny uległ modyfikacji, polegającej na sukcesywnym obniżaniu minimalnych cen skupu buraków. Na przykład w 2006 roku średnia cena buraków cukrowych wyniosła 128,88 zł/t i była o ok. 25% niższa od ceny z 2005 roku, która wynosiła 175,3 zł/t. Niezależnie więc od wahań zbiorów jest to ważny powód sukcesywnego zmniejszania się, od 2004 roku, wartości towarowej produkcji buraków cukrowych.

W 2007 roku wartość produkcji buraków cukrowych może wynieść 1400 mln zł. W 2007 roku niższe są zarówno ceny buraków, jak i ich zbiory. Przeciętna cena skupu buraków wyniesie 120-125 zł/t, a więc będzie niższa o kilka procent od ubiegłorocznej. Z kolei, według szacunków GUS zbiory buraków cukrowych wyniosły w 2007 roku około 11,1 mln ton, tj. o 3,6% mniej niż przed rokiem. Tegoroczna wartość produkcji buraków cukrowych jest zbliżona do wartości, jaką miała ta produkcja przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

W 2007 wartość towarowej produkcji rzepaku może ukształtować się na poziomie około 2000 mln zł i będzie wyższa o 33% niż w 2006 roku. O wartości tej produkcji zadecydują zarówno wyższe tegoroczne zbiory, jak i ceny. Według GUS zbiory rzepaku i rzepiku wyniosą w 2007 roku 2,1 mln ton i będą o 28% większe od zbiorów uzyskanych w roku ubiegłym. Pomimo to, rozwój krajowego rynku biopaliw i znaczący w związku z tym wzrost zużycia oleju rzepakowego w produkcji estrów, a także rosnący popyt eksportowy na

olej rzepakowy, powodują wzrost cen skupu rzepaku. W 2007 roku cena ta osiągnie około 970 zł/t i będzie o około 5% wyższa niż przed rokiem.

Rzepak jest jednym z nielicznych produktów, którego wartość, od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, sukcesywnie rośnie. W 2007 roku przychody z tej produkcji będą ponad dwukrotnie wyższe niż w 2003 roku i średnio w latach 2000-2002.

IV.1.3. Przychody ze sprzedaży podstawowych produktów zwierzęcych

Bydło i cielęta. W 2007 roku wartość towarowej produkcji bydła rzeźnego może wynieść około 2600 mln zł. Jest to kwota zbliżona do ubiegłorocznej. W odniesieniu do 2003 roku i średniej z lat 2000-2002, a więc okresów przed przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, wartość tej produkcji będzie wyższa odpowiednio o około 89 i 73%. Wartość produkcji towarowej cieląt wyniesie natomiast w 2007 roku około 400 mln zł i będzie o kilka procent niższa niż w 2006 roku. W stosunku do okresów przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, a więc 2003 roku i średniej z lat 2000-2002 będzie ona wyższa odpowiednio o 32 i 23%.

W początkowym okresie, po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej źródłem wzrostu wartości produkcji bydła był ogromny wzrost cen. W 2004 roku przeciętna cena bydła osiągnęła 3,45 zł/kg, w tym w II półroczu 3,82 zł/kg i była odpowiednio o 17 i 50% wyższa niż w analogicznych okresach przed rokiem. Jednakże już w II półroczu 2005 roku skala wzrostu cen wyraźnie osłabła i wynosiła tylko kilka procent, wobec 10-40% jeszcze w I półroczu 2005 roku. Wówczas siłą motoryczną wzrostu wartości stał się wzrost produkcji. Z wygasającą tendencją wzrostową tej produkcji mieliśmy do czynienia jeszcze w I półroczu 2007 roku². W II półroczu 2007 roku sytuacja odwróciła się. W miejsce tendencji wzrostowej pojawiła się tendencja spadkowa. Ocenia się, że w II półroczu 2007 roku produkcja bydła będzie mniejsza niż w II półroczu 2006 roku o około 3-4%³. W rezultacie, w całym 2007 roku poziom produkcji bydła będzie zbliżony do ubiegłorocznego.

Mniejsza niż rok wcześniej produkcja bydła w II półroczu 2007 roku nie stała się jednak impulsem wzrostu cen. Powodem tego jest spadek cen bydła w pozostałych krajach Unii Europejskich, będących głównym odbiorcą polskie-

² Patrz: *Rynek mięsa. Stan i perspektywy*, nr 33, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2007.

³ Patrz: *Rynek mięsa. Stan i perspektywy*, nr 33, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2007.

go bydła. W III kwartale przeciętna cena skupu bydła osiągnęła jedynie 3,99 zł/kg, wobec 4,10 w III kwartale 2006 roku. Z kolei przeciętna cena skupu bydła w okresie I-IX wyniosła 4,04 zł/kg i była o 2% niższa niż w tym samym okresie 2006 roku.

Od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej do końca 2006 roku rosła wartość podaży cieląt. Kulminacyjnym momentem był ubiegły rok, kiedy wartość towarowej produkcji cieląt osiągnęła 436 mln zł i była o 9% większa niż w 2005 roku i odpowiednio o 30 i 25% większa niż w 2003 roku i średnio w latach 2000-2002. Głównym powodem wzrostu wartości tej produkcji był wówczas wzrost cen cieląt. Miał on miejsce do połowy 2006 roku. Od tego czasu ceny cieląt sukcesywnie obniżają się. W 2007 roku mamy do czynienia z kontynuacją tej tendencji. Przeciętna cena cieląt w okresie od I-IX wyniosła 8,98 zł/kg i była aż o 18% niższa niż przed rokiem o tej porze. Spadek tych cen jest pochodną mniejszego popytu eksportowego.

Trzoda chlewna. W 2007 roku wartość produkcji towarowej trzody chlewnej wyniesie około 8600 mln zł. Będzie to poziom zbliżony do ubiegłorocznego i nieco tylko wyższy niż przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

W 2007 roku, na rynku trzody mamy do czynienia ze wzrostową fazą produkcji w I półroczu i spadkową jej fazą w II półroczu. W efekcie w całym roku produkcja będzie tylko nieco niższa niż w 2006 roku. O przychodach z tej produkcji decydują więc jedynie ceny. W okresie od stycznia do września przeciętna cena skupu trzody osiągnęła 3,45 zł/kg i była o 3% niższa niż w tym samym okresie 2006 roku. W IV kwartale przeciętna cena skupu trzody wyniesie około 3,70 zł/kg i będzie wyższa o około 10% niż w IV kwartale 2006 roku⁴.

Drób. W 2007 roku wartość produkcji towarowej drobiu wyniesie ok. 5500 mln zł. Oznacza to wzrost w stosunku do poprzedniego roku o ok. 35%, a w odniesieniu do 2003 roku i średniej z lat 2000-2002 odpowiednio o 56 i 88%. Powodem wzrostu wartości tej produkcji w 2007 roku jest zarówno wyższa niż rok wcześniej produkcja, jak i wyższe ceny. W 2007 roku produkcja drobiu wyniesie prawdopodobnie 1090 tys. ton wagi poubojowej i będzie o 5% wyższa niż w 2006 roku⁵. Tymczasem ceny drobiu na skutek stale rosnącego eksportu także rosną. W okresie od stycznia do września przeciętna cena skupu drobiu (3,48 zł/kg) była o 28% wyższa niż przed rokiem o tej porze.

⁴ Patrz: *Rynek mięsa. Stan i perspektywy*, nr 33, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2007.

⁵ Patrz: *Rynek drobiu i jaj. Stan i perspektywy*, nr 32, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2007.

Jaja. W 2007 roku wartość towarowej produkcji jaj ukształtować się może na poziomie 2300 mln zł, o 6% wyższym niż w 2006 roku. W 2007 roku mamy bowiem do czynienia z niewielkim wzrostem produkcji jaj konsumpcyjnych i kilkuprocentowym wzrostem ich cen⁶.

Wartość produkcji jaj w 2007 roku jest wyższa niż przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, tj. w stosunku do 2003 roku i lat 2000-2002, odpowiednio o 26 i 52%.

Mleko. W 2007 roku wartość towarowej produkcji mleka wyniesie ok. 9300 mln zł i będzie o 12% większa niż przed rokiem. Będzie ona o ponad 40% wyższa niż przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

O relatywnie dużej zmianie wartości produkcji mleka w bieżącym roku decydują ceny mleka. Po dwuletniej stagnacji, ceny te od początku 2007 roku sukcesywnie rosną. Od stycznia do września przeciętna cena mleka wyniosła 1,01 zł/l i była o 9% wyższa niż przed rokiem w tym okresie. W IV kwartale cena skupu mleka może być nawet o 20% wyższa niż w IV kwartale 2006 roku.

IV.1.4. Źródła przychodów rolnictwa

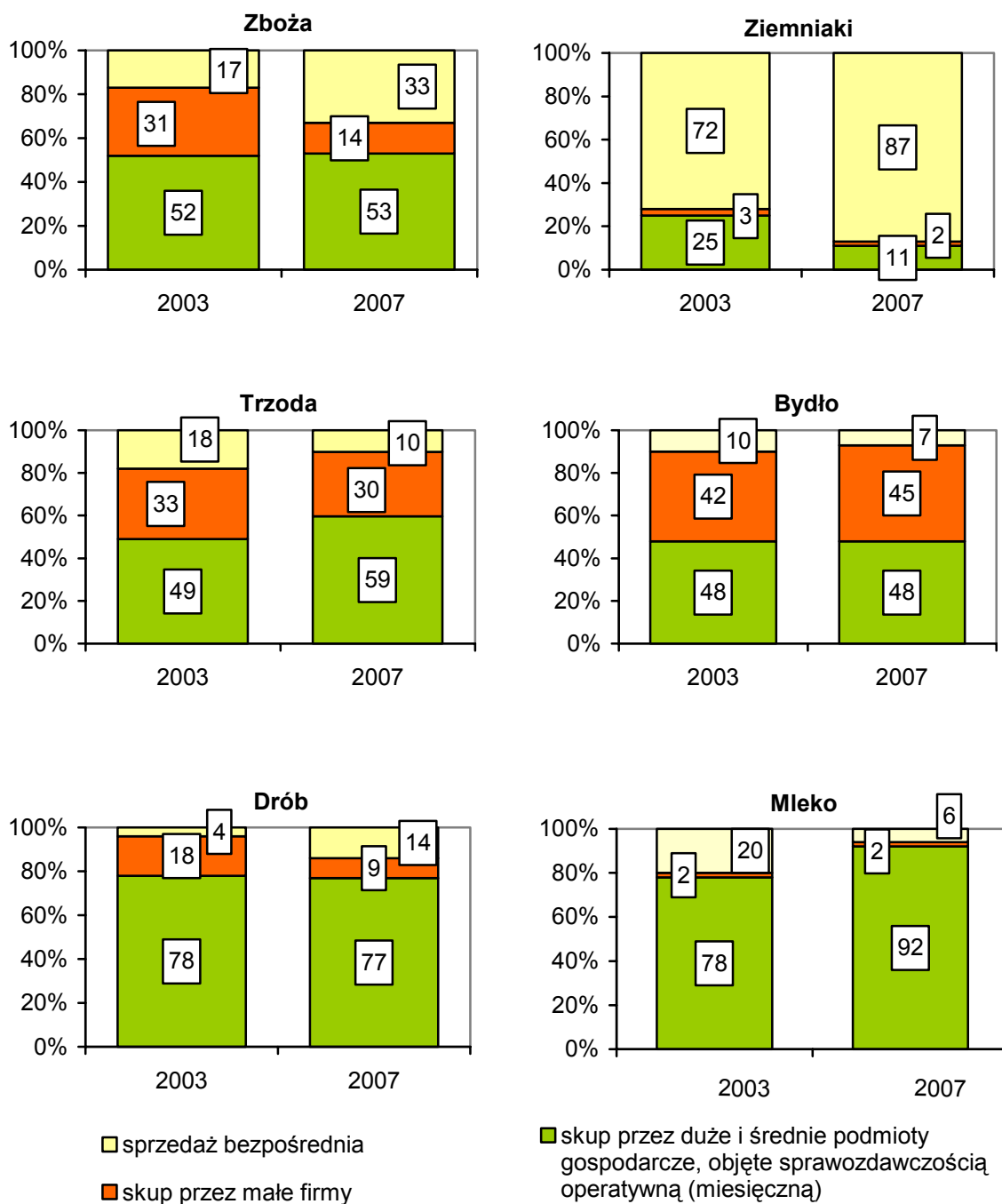
Po wejściu Polski do Unii Europejskiej nastąpiły zmiany kanałów zbytu produktów rolnictwa (rys. IV.3). W produkcji zwierzęcej zwiększył się udział skupu dużych i średnich przedsiębiorstw kosztem ograniczenia skupu małych podmiotów (drób i trzoda) bądź sprzedaży bezpośredniej (mleko, a także trzoda i bydło). Jest to wynik dostosowań tych sektorów do standardów weterynaryjnych Unii Europejskiej.

W produkcji roślinnej wzrosła sprzedaż bezpośrednia. Odbyło się to kosztem skupu przez małe firmy (zboża) lub duże firmy (ziemniaki).

Obecnie sprzedaż dużym i średnim firmom jest dominującym kanałem zbytu nie tylko roślin przemysłowych, ale także drobiu, a zwłaszcza mleka. W 2007 roku sprzedaż dużym firmom stanowi około 77% ogólnej sprzedaży drobiu i 92% sprzedaży mleka. Sprzedaż tym podmiotom jest też głównym kanałem zbytu trzody (59%), bydła (48%) oraz zbóż (53%). Sprzedaż bezpośrednia była i jest podstawowym kanałem zbytu ziemniaków (około 87% ogólnej sprzedaży). Małe podmioty skupu są nadal liczącym się kanałem zbytu w sektorze mięsa czerwonego. Ich udział w sprzedaży bydła wyniesie w 2007 roku 45%, a trzody 30%.

⁶ Patrz: *Rynek drobiu i jaj. Stan i perspektywy*, nr 32, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2007.

Rysunek IV.3. Struktura kanałów zbytu produktów rolnictwa
(produkcja towarowa rolnictwa = 100)

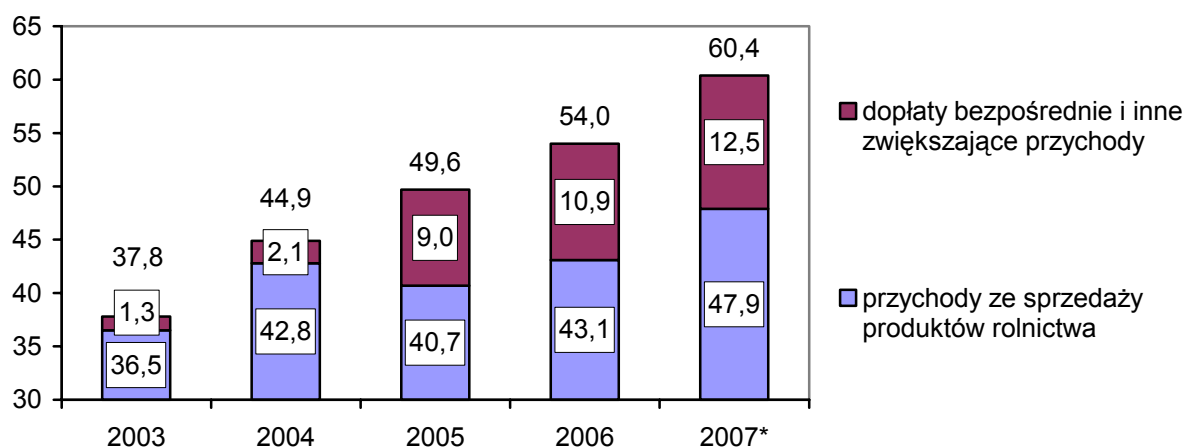
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zmiany struktury kanałów zbytu produktów rolnictwa kształtowane są przez przemiany strukturalne przetwórstwa rolno-spożywczego.

IV.2. Wydatki rolnictwa na cele produkcyjne

Wzrost przychodów z tytułu sprzedaży produktów rolnictwa i stały wzrost subwencji zwiększających przychody, głównie w formie dopłat bezpośrednich, zwiększa potencjał ekonomiczny rolnictwa i poprawia sytuację dochodową gospodarstw rolnych. Po wejściu do UE jest to zjawisko o wysokiej dynamice, zwiększające w latach 2004-2007 przychody pieniężne rolników o 22,6 mld zł, tj. o 60% lub rocznie o 5,65 mld zł i o 15%. Największe przyrosty tych przychodów dokonały się w pierwszym i czwartym roku po wejściu do UE (rys. IV.4).

Rysunek IV.4. Przychody pieniężne rolnictwa z tytułu sprzedaży i otrzymanych subwencji bezpośrednio zwiększających te przychody (w mld zł)

* wstępny szacunek własny

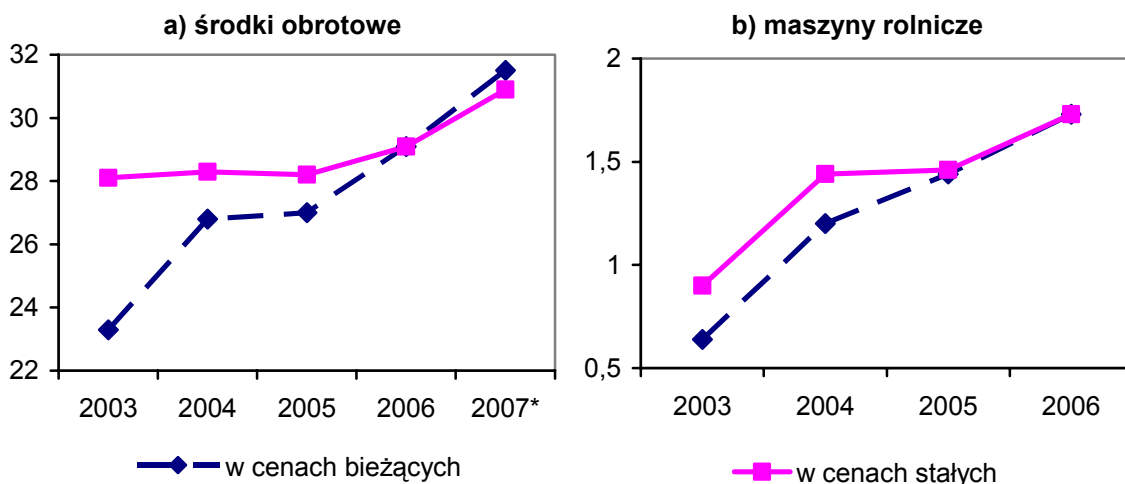
Źródło: Opracowanie własne na podstawie rys. I.29 i tab. IV.4.

Tak duże zwiększenie przychodów rolników powinno skutkować silnym ożywieniem ich popytu na obrotowe środki produkcji i na dobra inwestycyjne. W rzeczywistości takie zmiany przychodów rolników bardziej wpłynęły na wcześniej omówiony wzrost cen środków produkcji niż na zwiększenie popytu na te środki. Wystąpiło zjawisko zwane syndromem Janosika, które najlepiej opisuje porównanie wartości w cenach bieżących i stałych wydatków rolnictwa na obrotowe środki produkcji i na maszyny (rys. IV.5). Porównanie to wskazuje, że:

- wydatki bieżące rolnictwa na zakupy obrotowych środków produkcji po wejściu do UE zwiększyły się w cenach stałych tylko o 10,5%, a w cenach bieżących aż o 35,5%, co oznacza, że udział wzrostu cen (średnio o 22,5%) w przyroście wydatków wynosił ok. 70%,
- wydatki na zakup maszyn rolniczych tylko w latach 2003-2006 zwiększyły się w cenach bieżących prawie trzykrotnie, a w cenach stałych ok. 2 razy, co

oznacza, że ceny maszyn rolniczych wzrosły bardziej niż środków obrotowych (odpowiednio o 42 i 22,5%), ale udział zwyżek cen w przyroście wartości zakupów był nieco mniejszy i wynosił prawie 50%.

Rysunek IV.5. Porównanie wartości dostaw do rolnictwa środków obrotowych i maszyn (w mld zł, w cenach bieżących i w cenach stałych)

* wstępny szacunek własny

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Rynek środków produkcji i usług dla rolnictwa, nr 27 i 32, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2005 i 2007.

Wzrost wydatków rolnictwa na zakup maszyn rolniczych był duży, ale równocześnie GUS szacuje, że nakłady inwestycyjne w rolnictwie były stabilne w latach 2002-2004 na poziomie ok. 2 mld zł rocznie w cenach bieżących. Kwota ta zwiększyła się dopiero w 2005 i 2006 roku (odpowiednio do 2,4 i do ok. 2,7 mld zł). Dane te wskazują, że inwestycje w rolnictwie koncentrowały się na od-twarzaniu i unowocześnianiu wyposażenia technicznego oraz, że duże wydatki w tym zakresie były bardziej związane z możliwością wsparcia tych inwestycji dotacjami unijnymi niż z poprawą sytuacji dochodowej rolnictwa.

W sferze zaopatrzenia rolnictwa bardzo duże było zróżnicowanie tempa i kierunków zmian podaży głównych grup środków produkcji dla rolnictwa. Stałą i dość silną tendencją wzrostową notuje się na rynku nawozów mineralnych i środków ochrony roślin (tab. IV.3 i IV.4, rys. IV.6). Dostawy nawozów mine-ralnych w latach 2003-2007 zwiększyły się o 27%, tj. o ok. 6% rocznie, a wzrost zużycia NPK na 1 ha szacowany jest przez GUS o ok. 20% (z 99 kg NPK do ok. 120 kg w ostatnich trzech latach). Równocześnie obniżyło się (o ok. 40%) zuży-cie nawozów wapniowych, a wydatki na nawozy wzrosły aż 82%. W tym seg-mencie rynku środków produkcji najbardziej ujawnił się syndrom Janosika.

Natomiast na rynku środków ochrony roślin notuje się stały wzrost podaży i zużycia, ale przy względnej stabilizacji wydatków rolnictwa na tę grupę środków produkcji (ok. 1,5 mld zł rocznie). Dane te potwierdzają wcześniejsze oceny o względnie stabilnych cenach środków ochrony roślin.

Tabela IV.3. Zaopatrzenie rolnictwa w obrotowe środki produkcji

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007 ^a
Dostawy nawozów NPK (w tys. ton)	2 345	2 740	2 541	2 679	2 972
w tym: azotowe	1 207	1 379	1 321	1 412	1 529
Zużycie nawozów wapniowych (w tys. ton)	1 530	1 525	1 456	874	950
Środki ochrony roślin (w tys. ton substancji aktywnej)	13,0	15,0	16,0	17,1	17,6
Usługi – ceny 2006 roku (w mld zł)	6,7	6,8	6,9	7,0	.
– ceny bieżące	6,2	6,6	6,8	7,0	7,2
Paliwa – stałe (w tys. ton)	2 750	2 700	2 525	2 520	2 520
– ciekłe (w tys. ton)	2 010	2 040	2 020	2 020	2 020
– gazowe (w TJ)	4 508	4 400	4 395	4 354	4 354
– energia elektryczna (w GWh)	1 600	1 550	1 530	1 530	1 550
Pasze przemysłowe (produkcja) (w tys. ton)	5 596	5 464	5 278	6 341	6 950

^a prognoza IERiGŻ-PIB

Źródło: Rynek środków produkcji i usług dla rolnictwa, nr 27 i 32, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2005 i 2007; Rynek pasz. Stan i perspektywy, nr 17 i 22, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2005 i 2007; Biuletyn Statystyczny GUS, 2004, nr 5; 2005, nr 9; 2006, nr 9 i 2007, nr 9.

Tabela IV.4. Wartość środków produkcji zużytych w rolnictwie
(w mln zł w cenach bieżących)

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007 ^a
Wartość środków produkcji	23 291	26 758	27 007	29 138	31 560
z tego: nawozy	2 192	3 370	3 192	3 336	4 000
środki ochrony	1 527	1 339	1 362	1 373	1 430
energia elektryczna	1 404	1 475	1 472	1 540	1 590
paliwa i smary	5 906	6 929	8 082	8 634	8 370
nasiona z zakupu	539	798	762	795	1 110
pasze z zakupu	5 523	6 247	5 337	6 460	7 860
usługi ^b	6 200	6 600	6 800	7 000	7 200

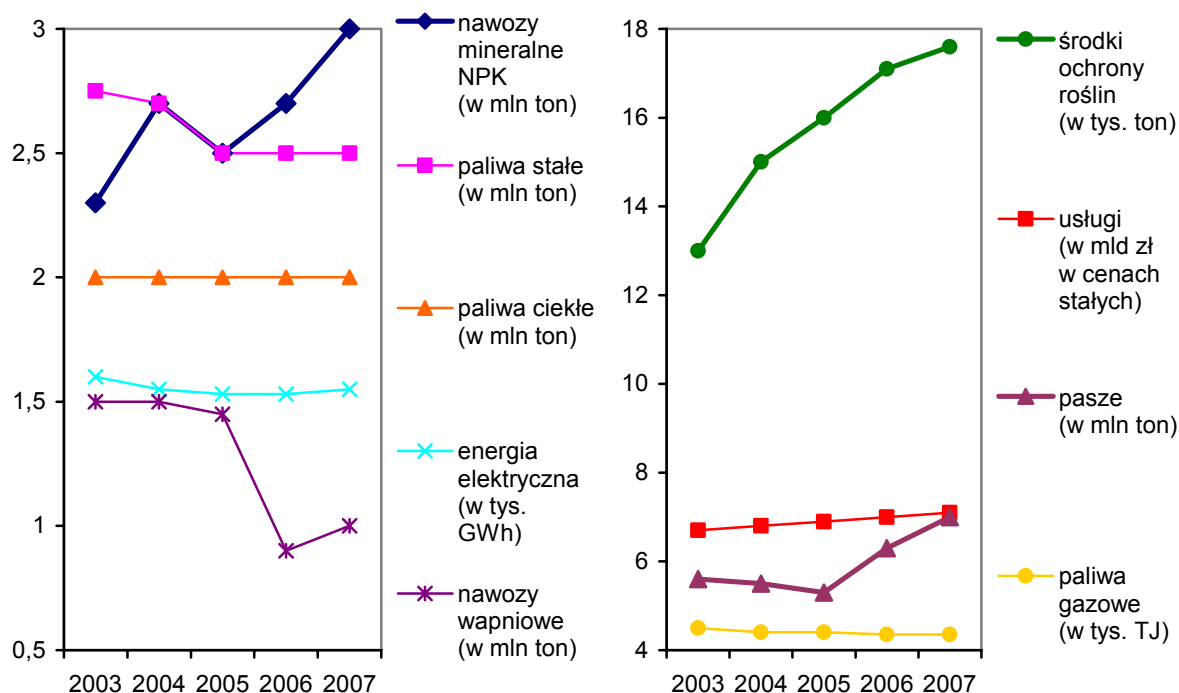
^a szacunek własny na podstawie tab. IV.3 i wskaźników wzrostu cen; ^b według raportu Rynek środków produkcji i usług dla rolnictwa, nr 32, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2007, po przeliczeniu na ceny bieżące

Źródło: Według szacunku GUS kosztów zużycia bezpośredniego środków produkcji kupowanych przez rolników.

Tendencje wzrostowe podaży i wydatków rolnictwa notuje się na rynku pasz przemysłowych. Jest to rynek bardzo zależny od rynku zbóż i od cen tego głównego produktu rolnictwa. Popyt rolnictwa na pasze przemysłowe i ich ceny zwiększają się głównie w latach szybko rosnących cen zbóż. Sytuacja taka wystąpiła dopiero w ostatnich dwóch latach, w których dostawy pasz przemysłowych zwiększyły się z ok. 5,3-5,5 mln ton w latach 2003-2005 do prawie 7 mln ton w 2007 roku. W ślad za tym wartość pasz przemysłowych kupionych przez rolników wzrosła z 5,5 mld zł w 2003 roku do 7,2 mld zł w 2007 roku (o 30%). Wzrostowi popytu na pasze przemysłowe sprzyjała względna stabilizacja cen, które znacząco wzrosły dopiero w II połowie 2007 roku.

Rynkiem stale rozwijającym się jest także rynek usług dla rolnictwa. Na tym rynku mamy do czynienia z bardzo powolnym wzrostem podaży i popytu (o ok. 1,5% rocznie) i z podobnym wzrostem cen. W związku z tym wartość rynku usług dla rolnictwa w cenach usług w latach 2003-2007 zwiększyła się o ok. 15% (z 6,2 do 7,2 mld zł).

Rysunek IV.6. Dostawy i zużycie środków produkcji dla rolnictwa

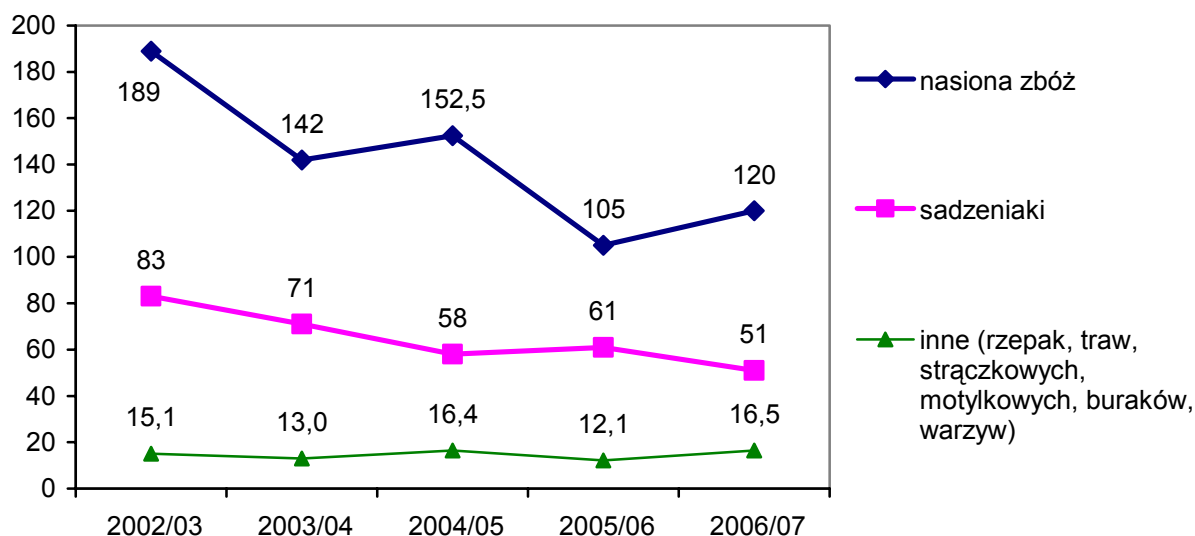
Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu Rynek środków produkcji i usług dla rolnictwa, nr 27 i 32, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2005 i 2007.

W sferze zaopatrzenia rolnictwa od lat dość stabilny jest rynek paliw. Na tym rynku notuje się niewielki wzrost zużycia w rolnictwie paliw ciekłych, stałych, choć także powolny spadek zużycia paliw gazowych i energii elektrycz-

nej, a szybszy paliw stałych. Równocześnie wzrastają ceny wszystkich rodzajów paliw. W ciągu ostatnich czterech lat wartość paliw zużytych w rolnictwie obniżyła się w cenach stałych o ok. 1%, a w cenach bieżących zwiększyła się o 36%. Stale drożeją wszystkie źródła energii w tempie ok. 8% rocznie i jest to zjawisko charakterystyczne nie tylko dla rolnictwa, lecz także całej polskiej gospodarki. Kształtowane jest ono głównie pod wpływem rozwoju światowych cen paliw (ropy) oraz przez duży stopień monopolizacji w sferze produkcji i zaopatrzenia w energię.

Po wejściu do UE kontynuowany jest trend spadkowy podaży i popytu na kwalifikowany materiał siewny (rys. IV.7). Od wielu lat spada podaż (i popyt) kwalifikowanych nasion zbóż i sadzeniaków, których wartość w cenach stałych obniżyła się w latach 2003-2007 o 35%. Tendencje wzrostowe wystąpiły tylko w podaży kwalifikowanych nasion innych roślin (o 10%). Wartość całego rynku kwalifikowanych nasion w cenach stałych zmniejszyła się po wejściu do UE o ok. 5%, ale według rachunków globalnych w cenach bieżących wartość podaży tych nasion zwiększyła się dwukrotnie (z 0,54 mld zł w 2003 roku do ok. 1,1 mld zł w 2007 roku).

Rysunek IV.7. Podaż nasion kwalifikowanych i sadzeniaków (w tys. ton)

Źródło: Rynek środków produkcji i usług dla rolnictwa, op. cit., nr 27 i 32.

Jak już wspomniano wejście do UE wpłynęło na duże ożywienie popytu na maszyny rolnicze. Dostawy tych maszyn z produkcji krajowej i importu średnio zwiększyły się dwukrotnie (tab. IV.5). W latach 2003-2006 wśród sześciu głównych rodzajów maszyn, reprezentujących ok. 85% wartości wszystkich maszyn kupionych przez rolników, najbardziej wzrosły dostawy siewników i pras

zbierających, zbliżony do przeciętnego (prawie dwukrotny) był wzrost dostaw kombajnów i ciągników, wolniej wzrosły dostawy pługów (o 40%), a obniżyła się podaż sadzarek.

Tabela IV.5. Dostawy wybranych maszyn rolniczych i inwestycje

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006
1. Dostawy (w tys. szt.)				
– ciągników	7,5	10,0	9,8	13,4
– pługów lemieszowych	7,3	8,3	5,7	10,2
– siewników	2,0	3,5	7,3	8,1
– sadzarek	5,7	4,2	3,0	4,0
– pras zbierających	3,1	5,3	9,0	8,6
– kombajnów zbożowych	0,6	1,4	1,1	1,1
2. Wartość dostaw ww. maszyn ^a (w mld zł)				
– ceny bieżące	0,6	1,2	1,4	1,7
– ceny stałe	0,9	1,4	1,5	1,7
3. Wartość inwestycji w rolnictwie ^b (w mld zł)	2,0	2,2	2,4	2,7

^a szacunek własny z uwzględnieniem wielkości dostaw i cen detalicznych sześciu wymienionych rodzajów maszyn; ^b w cenach bieżących

Źródło: Rynek środków produkcji i usług dla rolnictwa, nr 25 i 32, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, „Analizy Rynkowe” 2004 i 2007; Roczniki Statystyczne GUS 2004-2006 oraz szacunki własne.

Różna skala ożywienia popytu i wzrostu cen w poszczególnych segmentach rynku środków produkcyjnych dla rolnictwa zmieniła nieco strukturę tego rynku i strukturę wydatków rolnictwa na cele produkcyjne. Wprawdzie w dalszym ciągu największy udział w tym rynku ma energia (ok. 30%), następnie pasze i usługi (po ok. 25%), ale w latach 2003-2007 zwiększył się udział maszyn (z 2,7 do 5,2%), nawozów (z 9,2 do 12%) oraz paliw i smarów (z 24,7 do 25,2%), a istotnie zmniejszył się udział środków ochrony roślin (z 6,5 do 4,3%), energii elektrycznej (z 5,9 do 4,8%) oraz usług (z 26 do 21,6%). Istotne jest także to, że po wejściu do UE obniżył się względny poziom wydatków rolników na zakup środków produkcji. Udział wydatków na zakup obrotowych środków produkcji i maszyn w przychodach pieniężnych rolników zmniejszył się z 63,3% w 2003 roku do 57,2% w 2006 roku i prawdopodobnie do 55,5% w 2007 roku (por. rys. IV.4, tab. IV.4 i IV.5). Oznacza to, że w tym okresie zwiększył się udział przychodów rolnictwa, które może ono przeznaczać na inne cele inwestycyjne, a szczególnie na poprawę warunków życia rodzin rolniczych.

IV.3. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw rolnych i świadczących usługi na rzecz rolnictwa⁷

Rolnictwo polskie, zdominowane przez gospodarstwa indywidualne, charakteryzuje się niewielką liczbą gospodarstw osób prawnych, a w szczególności przedsiębiorstw rolnych zatrudniających 10 i więcej pracowników⁸. Liczba takich przedsiębiorstw w ostatnich latach maleje, w latach 2004-2006 zmalała z 1196 do 1116, a więc o 7%. Podobna jest sytuacja przedsiębiorstw świadczących usługi dla rolnictwa⁹. Chociaż liczba tych przedsiębiorstw w ostatnim okresie rośnie, to liczba zatrudniających 10 i więcej pracowników w latach 2004-2006 zmalała z 441 do 347, a więc aż o ponad 21%. Jednocześnie należy zauważyć, że w porównaniu do innych działów gospodarki narodowej są to przedsiębiorstwa niewielkie. Średnie analizowane przedsiębiorstwo rolne zatrudnia (w przeliczeniu na osoby pełnozatrudnione) około 30 osób, a przedsiębiorstwo usługowe około 26 osób.

IV.3.1. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw w 2006 roku

Rok 2006 był kolejnym dobrym rokiem, z punktu widzenia sytuacji finansowej, dla analizowanych przedsiębiorstw. Gospodarka rozwijała się dynamicznie, rosło zatrudnienie, malało bezrobocie, wzrastała siła nabywcza ludności. Wszystko to prowadziło do wzrostu popytu krajowego na produkty rolne. Wzrastał także popyt na towary rolno-spożywcze na eksport. Poprawiały się relacje ekonomiczne dla producentów rolnych, mierzone wskaźnikiem zmian cen produktów rolnych sprzedawanych i cen kupowanych środków do produkcji rolnej. Coraz silniejszy dodatni wpływ na sytuację, przede wszystkim dochodową, analizowanych przedsiębiorstw rolnych wywierała Wspólna Polityka Rolna UE. Trudności z pozyskaniem pracowników najemnych i rosnące wymagania płacowe stymulowały zmniejszanie kosztów pracy poprzez wzrost poziomu mechanizację prac. W rezultacie w 2006 roku w całym rolnictwie – mimo spadku wolumenu produkcji roślinnej w porównaniu do 2005 roku o prawie 10% i wzro-

⁷ Prezentowane opracowanie przedstawia wyniki analizy sytuacji finansowej przedsiębiorstw rolnych i przedsiębiorstw świadczących usługi na rzecz rolnictwa zatrudniających 10 i więcej pracowników. Materiał źródłowy pochodzi ze sprawozdań F-01/I-01 zbieranych przez GUS.

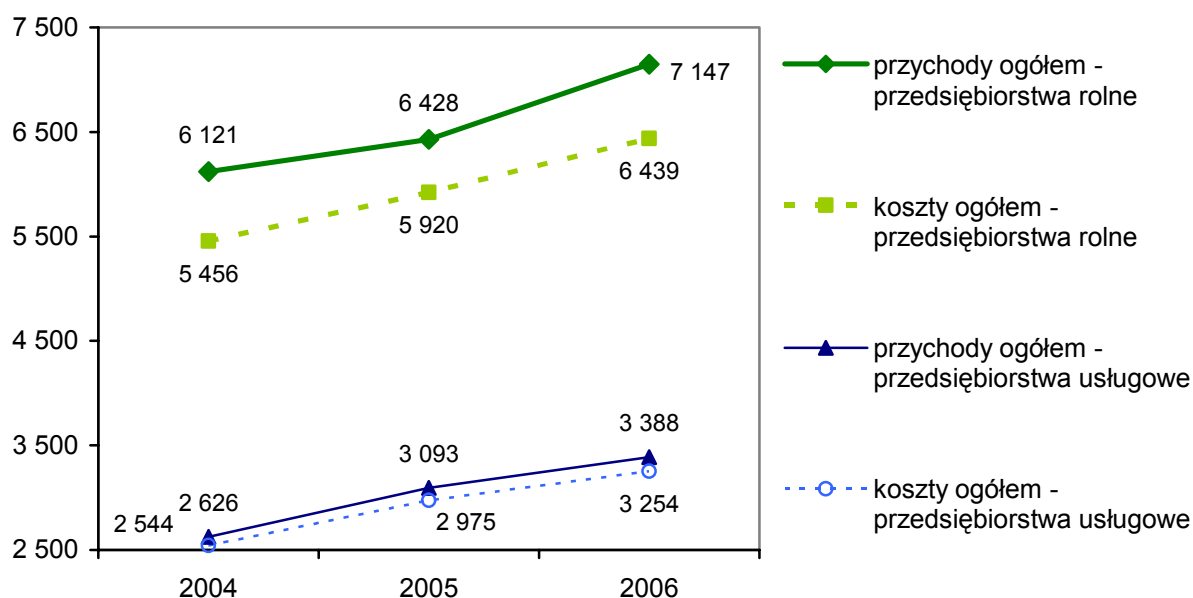
⁸ W 2005 roku na ogólną liczbę 2476,5 tys. gospodarstw rolnych prowadzących działalność gospodarczą 2472,8 tys. były to gospodarstwa indywidualne a 3644 pozostałe, a więc przedsiębiorstwa publiczne, rolnicze spółdzielnie produkcji rolnej i przedsiębiorstwa spółek prawa handlowego.

⁹ W sierpniu 2007 r. zarejestrowanych było 24,2 tys. przedsiębiorstw świadczących usługi dla rolnictwa (o 2,5% więcej niż przed rokiem).

ście wolumenu produkcji zwierzęcej tylko o 3%, dzięki korzystnemu wskaźnikowi cen – wartość produkcji dóbr rolniczych wzrosła o 2,6%. Natomiast dochód przedsiębiorcy rolnego¹⁰, przede wszystkim w rezultacie dużego wzrostu dotacji i subwencji, zmniejszenia kosztów pracy, a także zmniejszenia podatków obciążających produkcję, zwiększył się w porównaniu z 2005 rokiem o ponad 18%¹¹.

W przedstawionych uwarunkowaniach przychody operacyjne analizowanych przedsiębiorstw rolnych w 2006 roku wzrosły w porównaniu do 2005 roku o 9,9%, a średnio na przedsiębiorstwo o 11,4%, natomiast przychody ogółem odpowiednio o 9,7 i 11,1%. Należy odnotować, że największa była dynamika wzrostu pozostałych przychodów operacyjnych (48,5%), w tym w szczególności w pozycji dotacje (62,8%), mniejsza przychodów finansowych (11,2%) i najmniejsza podstawowej grupy przychodów, a więc przychodów ze sprzedaży i zrównanych (8,2%). Równocześnie koszty działalności operacyjnej ogółu gospodarstw wzrosły o 7,2%, średnio na przedsiębiorstwo o 8,7%, natomiast koszty ogółem odpowiednio o 7,1 i 8,5%. Wzrost grup kosztów – poza pozostałymi kosztami operacyjnymi, które nawet nieco zmalały – był zrównoważony.

Rysunek IV.8. Przychody i koszty w przedsiębiorstwach rolnych i usługowych w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo (w tys. zł)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

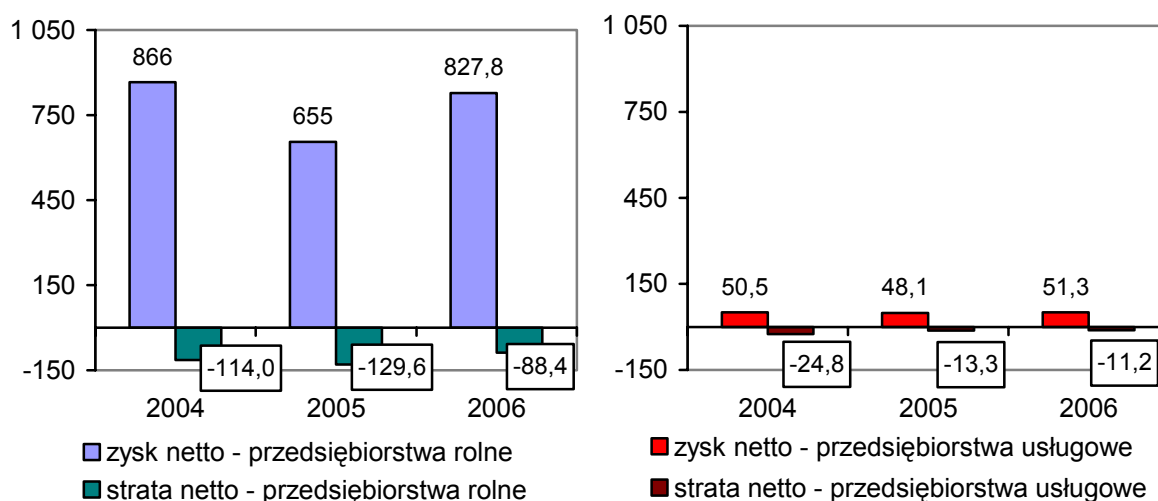
¹⁰ Dochód stanowiący wynagrodzenie za pracę własną i rodziny, zaangażowany kapitał i z tytułu zarządzania gospodarstwem rolnym.

¹¹ Z. Floriańczyk, *Wyniki ekonomiczne rolnictwa polskiego w roku 2006*, materiał powielany.

Przedstawiona sytuacja przedsiębiorstw rolnych miała korzystny wpływ na działalność przedsiębiorstw świadczących usługi dla rolnictwa. W 2006 roku przychody operacyjne średnio na przedsiębiorstwo wzrosły w porównaniu do 2005 roku o 9,6%, a przychody ogółem o 9,5%. Jednocześnie jednak w odróżnieniu od przedsiębiorstw rolnych w przedsiębiorstwach usługowych w analizowanym okresie rosły także dynamicznie koszty. Koszty operacyjne i koszty ogółem rok do roku wzrosły o 9,4%.

W rezultacie średnio biorąc przedsiębiorstwa rolne i usługowe znacznie poprawiły wyniki finansowe. W porównaniu do 2005 roku suma zysku netto uzyskanego przez przedsiębiorstwa rolne wzrosła o 26,8%, a suma strat zmniejszyła się o 25,3%, natomiast w przedsiębiorstwach usługowych odpowiednio 6,6 i 15,8%. W sumie średnio na przedsiębiorstwo łączny zysk netto (po potrąceniu strat) zwiększył się z 478,4 tys. zł w 2005 roku do 663,1 tys. zł w 2006 roku, a więc aż o 38,6% i był nawet wyższy o 5,4% niż w bardzo korzystnym dla rolnictwa 2004 roku. Natomiast w przedsiębiorstwach usługowych średni zysk łączny w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo ma tendencję rosnącą od 2004 roku, a w 2006 roku był wyższy niż w 2005 roku o 23,8%. Jednak jego poziom (115,5 tys. zł) był znacznie niższy niż w przedsiębiorstwach rolnych.

Rysunek IV.9. Poziom zysków i strat w przedsiębiorstwach rolnych i usługowych ogółem (w mln zł)

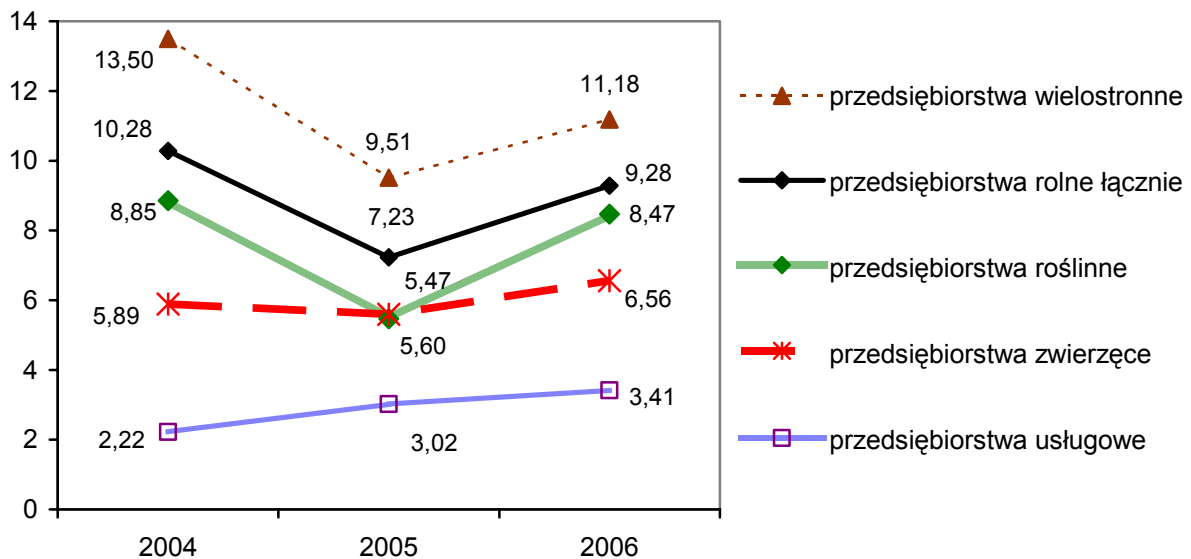

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Przedstawiona sytuacja znajduje odzwierciedlenie we wskaźnikach efektywności finansowej analizowanych przedsiębiorstw. W przedsiębiorstwach rolnych w 2006 roku, po dość znacznym obniżeniu rentowności przychodów w 2005 roku, zanotowano jej znaczny wzrost.

Najwyższą poprawę rentowności, zarówno brutto, jak i netto, mimo nie-sprzyjających warunków pogodowych i spadku zbiorów, uzyskały przedsiębiorstwa roślinne, a najmniejszą przedsiębiorstwa zwierzęce (rys. IV.10). Natomiast najwyższym poziomem rentowności w analizowanych latach charakteryzują się jednak przedsiębiorstwa „mieszane”, najniższą zaś ukierunkowane na produkcję zwierzęcą. Przedsiębiorstwa roślinne odznaczają się wyższą rentownością przychodów niż przedsiębiorstwa zwierzęce, jednocześnie jednak charakteryzują się znacznie większymi wahaniami w jej poziomie, co wynika z większego wpływu na ich działalność warunków pogodowych.

Rysunek IV.10. Rentowność przychodów w przedsiębiorstwach rolnych i usługowych (w procentach)

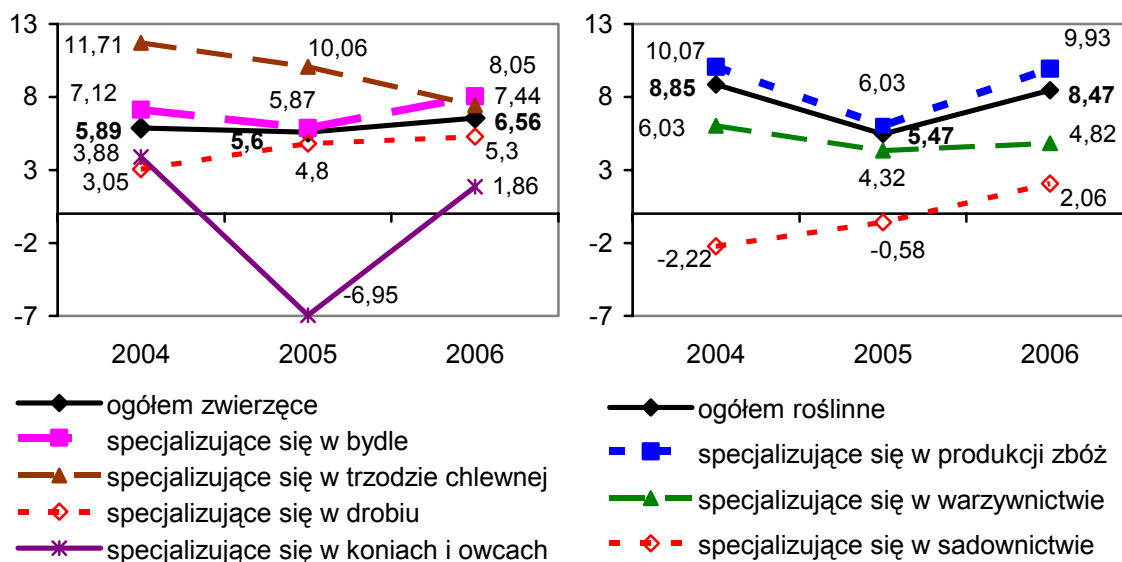

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Rentowność przychodów jest znacznie zróżnicowana w zależności od specjalizacji (w poszczególnych klasach PKD). Najwyższym wzrostem rentowności w 2006 roku i najwyższym jej poziomem cechują się przedsiębiorstwa zbożowe, a znacznie niższym wzrostem i poziomem przedsiębiorstwa warzywnicze. Najtrudniejsza sytuacja jest w przedsiębiorstwach specjalizujących się w produkcji owoców. Jednak i w tych przedsiębiorstwach w 2006 roku nastąpiła wyraźna poprawa; po raz pierwszy wskaźnik rentowności, zarówno brutto, jak i netto, osiągnął wartość dodatnią. Jeśli chodzi o przedsiębiorstwa zwierzęce to podobną, wysoką rentownością odznaczają się przedsiębiorstwa specjalizujące się w chowie bydła i trzody chlewnej i nieco niższą w produkcji drobiu. Należy jednak zauważyć, że rentowność przedsiębiorstw trzodowych ma tendencję

spadkową, a przedsiębiorstw bydłowych i drobiarskich wzrostową. Bardzo niską rentownością odznaczają się natomiast przedsiębiorstwa ukierunkowane na chów koni i owiec (rys. IV.11).

Rysunek IV.11. Rentowność przychodów w przedsiębiorstwach roślinnych i zwierzęcych (w procentach)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

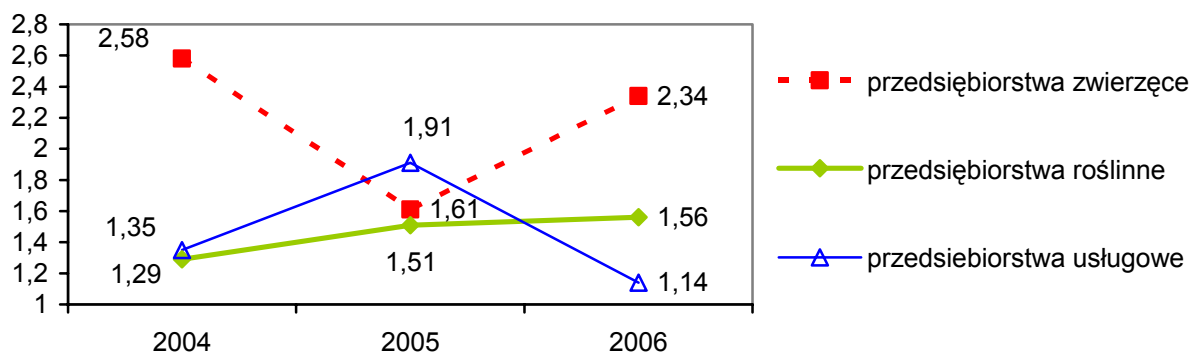
Dobre wyniki przedsiębiorstw uwidaczniają się także w poprawie ich płynności bieżącej. Poprawę tego wskaźnika nieprzerwanie od 2004 roku notują wszystkie grupy przedsiębiorstw rolnych. Najwyższym współczynnikiem płynności charakteryzują się przedsiębiorstwa „mieszane” ukierunkowane na produkcję roślinną i zwierzęcą (2,77), a najniższą przedsiębiorstwa specjalizujące się w produkcji zwierzęcej (1,77). Przedsiębiorstwa usługowe w 2006 roku w porównaniu do 2005 roku poprawiły współczynnik płynności (z 1,51 na 1,68), ale jest on wciąż niższy niż w 2004 roku (1,72).

Na podkreślenie zasługuje wyraźne nasilenie tendencji prorozwojowych w analizowanych przedsiębiorstwach rolnych. Stopa inwestowania w 2006 roku w przedsiębiorstwach rolnych była wyraźnie wyższa niż w 2005 roku i wynosiła w roślinnych 1,56, a w zwierzęcych 2,34¹². Wzrost nakładów inwestycyjnych w 2006 roku był wyraźnie wyższy w przedsiębiorstwach zwierzęcych niż w przedsiębiorstwach roślinnych. Odmienna sytuacja w tym względzie by-

¹² Z powodu trudności z weryfikacją danych nie obliczono dokładnego wskaźnika dla przedsiębiorstw z produkcją roślinną i zwierzęcą. Z dokonanego szacunku wynika, że dla całej zbiorowości wskaźnik ten wynosi około 1,8.

ła w przedsiębiorstwach usługowych. Stopa inwestowania w tych przedsiębiorstwach w 2006 roku w porównaniu do 2005 roku uległa zmniejszeniu z 1,91 do 0,75. Przedsiębiorstwa te w 2006 roku nie odtwarzały więc nawet w pełni swojego majątku trwałego.

Rysunek IV.12. Stopa inwestowania w przedsiębiorstwach rolnych i usługowych

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W dalszym ciągu analizowane przedsiębiorstwa, co jest typowe dla sektora małych i średnich, stosują ostrożną, zachowawczą strategię rozwoju. Choć stosunek zobowiązań długoterminowych do amortyzacji nieco rośnie (dla przedsiębiorstw rolnych: w 2005 roku – 4,29; w 2006 roku – 4,68; dla usługowych odpowiednio 0,73 i 0,81), to relacja zobowiązań długoterminowych do majątku trwałego jest wciąż bardzo niska; w 2006 roku wynosiła w przedsiębiorstwach rolnych 0,34, a w usługowych 0,07.

IV.3.2. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw rolnych i usługowych w I półroczu 2007

Liczba analizowanych przedsiębiorstw rolnych ogółem w I półroczu 2007 roku w porównaniu do I półrocza 2006 roku prawie się nie zmieniła (wzrost z 1094 do 1099, w tym wzrosła roślinnych z 445 do 454 i zwierzęcych z 148 do 149, a zmniejszyła się „mieszanych” z 501 do 496). Natomiast w dalszym ciągu zmniejsza się liczba analizowanych przedsiębiorstw usługowych z 342 do 325.

Sytuacja finansowa przedsiębiorstw w I półroczu 2007 roku była silnie zróżnicowana w zależności od profilu przedsiębiorstw. Najkorzystniej (mimo niskich zbiorów zbóż i roślin paszowych w 2006 roku) prezentowały się przedsiębiorstwa roślinne. Sytuacja finansowa tych przedsiębiorstw w analizowanym półroczu była znacznie lepsza niż w I półroczu 2006 roku i zdecydowanie lepsza

niż I półroczu 2005 roku. W przedsiębiorstwach tych wyraźnie wzrastał kapitał własny i przychody, poprawiła się rentowność przychodów, polepszył się wskaźnik bieżącej płynności i stosunek zobowiązań krótkoterminowych do majątku obrotowego, rosła stopa inwestowania itd. Jednak w grupie tych przedsiębiorstw wystąpiło znaczne zróżnicowanie sytuacji finansowej w zależności od specjalizacji w poszczególnych uprawach. Najlepsza była sytuacja przedsiębiorstw zbożowych. Chociaż w tych przedsiębiorstwach w I półroczu, więc zasadniczo na tzw. przednówku wystąpiła znaczna strata, a wskaźniki rentowności przychodów, ROE i ROA były ujemne, to jednak były one znacznie lepsze niż w I półroczu 2006 i 2005 roku. Korzystniejsza w tych przedsiębiorstwach była płynność bieżąca i wzrastała stopa inwestowania. Dobra sytuacja była w przedsiębiorstwach warzywniczych. Przedsiębiorstwa te uzyskały w I półroczu 2007 roku wyższy zysk i lepsze wskaźniki finansowe niż w I półroczu 2005 i 2006 roku. W tej grupie były one jednak niższe niż w przedsiębiorstwach zbożowych. Natomiast bardzo niepokojąca sytuacja była w grupie przedsiębiorstw specjalizujących się w owocach. Przedsiębiorstwa te w I półroczu 2007 roku, po wyraźnej poprawie sytuacji finansowej w 2006 roku, znów odnotowały zdecydowane pogorszenie, nawet w stosunku do I półrocza bardzo niekorzystnego 2005 roku. Szczególnie niepokoi gwałtowne pogorszenie wyniku finansowego oraz rentowności przychodów i kapitału własnego oraz stopy zwrotu kapitału.

Tabela IV.6. Wskaźniki finansowe przedsiębiorstw rolnych i usługowych w rolnictwie w I półroczu 2007 roku na tle I półrocza 2006 roku

Wyszczególnienie	Przedsiębiorstwa					
	roślinne		zwierzęce		usługowe	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Przychody ogółem ^a (w tys. zł)	2 367	2 677	4 647	5 148	1 666	1 905
Wynik finansowy ^a (w tys. zł)	-352	-354	-136	-273	-3	-0,5
Rentowność						
- przychodów netto	-14,9	-13,2	-2,9	-5,3	-0,17	0,02
- kapitału własnego	-8,4	-7,4	-1,7	-3,3	-0,17	0,03
Współczynnik bieżącej płynności	1,6	1,8	1,7	1,6	1,57	1,6

^a w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W przedsiębiorstwach zwierzęcych wskaźniki finansowe w I półroczu 2007 roku były gorsze niż w I półroczu 2006 roku, ale lepsze niż w I półroczu 2005 roku. W przedsiębiorstwach tych w analizowanym półroczu w stosunku do lat poprzednich rosły wyraźnie przychody, ale jednocześnie jeszcze szybciej

koszty. Dotyczy to w szczególności przedsiębiorstw trzodowych oraz hodowli koni i owiec. Jest to rezultat niekorzystnych relacji cen produktów wytwarzanych w tych przedsiębiorstwach do środków produkcji przez nie kupowanych.

Przedstawiona wyżej sytuacja finansowa przedsiębiorstw rolnych oraz analiza sytuacji produkcyjnej rolnictwa i sytuacji na podstawowych rynkach rolnych wskazuje, że przedsiębiorstwa te powinny uzyskać dobre, nawet lepsze wyniki finansowe w całym 2007 roku niż w 2006 roku. Poprawie sytuacji finansowej przedsiębiorstw będą sprzyjać dobre wyniki produkcyjne i polepszenie w II półroczu 2007 roku relacji cen produktów rolnych do cen środków produkcji.

Prognoza poprawy sytuacji finansowej dotyczy przede wszystkim przedsiębiorstw roślinnych, a w szczególności zbożowych. Zbiory zbóż podstawowych, rzepaku i kukurydzy były znacznie wyższe niż w 2006 roku – odpowiednio o 26, 28 i 30%. Bardzo trudną sytuację finansową mogą mieć jedynie przedsiębiorstwa specjalizujące się w produkcji owoców. Zbiory owoców w 2007 roku były o 48% niższe niż w 2006 roku i nawet znaczny wzrost cen może nie zniwelować skutków tak dużego spadku produkcji.

Trudniejsza do przewidzenia jest sytuacja finansowa na koniec 2007 roku przedsiębiorstw zwierzęcych. Można oczekiwać pewnej poprawy sytuacji finansowej przedsiębiorstw ukierunkowanych na chów bydła. Wskazuje na to wzrost cen mleka, wzrost cen bydła mlecznego i niewielki wzrost cen wołowiny. Natomiast w przedsiębiorstwach trzodowych nie należy raczej spodziewać się poprawy sytuacji finansowej. W II półroczu wzrost cen wieprzowiny pozwoli tylko zniwelować gorsze wyniki finansowe I półrocza.

W przedsiębiorstwach usługowych sytuacja finansowa w I półroczu 2007 roku była lepsza niż w analogicznym okresie 2006 roku. Nieco lepsze są wszystkie wskaźniki obrazujące tę sytuację. Należy jednak zaznaczyć, że sytuacja ta jest bardzo zróżnicowana w poszczególnych przedsiębiorstwach, bowiem suma zysku i suma strat I półrocza są stosunkowo wysokie (odpowiednio 28,1 i 28,0 mln zł), wyższe niż w I półroczach lat ubiegłych. Można oczekiwać, że przedsiębiorstwa te zakończą 2007 rok lepszym wynikiem finansowym niż w 2006 roku i że będzie to kolejny rok poprawy sytuacji finansowej tej grupy przedsiębiorstw. Wskazuje na to wzrost popytu na usługi w rolnictwie i zauważalny wzrost cen usług.

* *
*

Przedstawiona analiza wskazuje, że sytuacja finansowa przedsiębiorstw rolnych i świadczących usługi na rzecz rolnictwa jest średnio biorąc korzystna i stwarza dobre warunki do dalszego ich rozwoju. Wszystkie grupy przedsiębiorstw rolnych charakteryzowały się na koniec 2006 roku, stosunkowo wysokimi wskaźnikami efektywności ekonomicznej. Jednak należy zaznaczyć, że wyższymi wskaźnikami charakteryzowały się przedsiębiorstwa „mieszane” i roślinne, a znacząco niższymi zwierzęce. Pierwsze półrocze 2007 wskazuje, że dysproporcje te się nie tylko utrzymują, ale mogą się nawet powiększyć. Także w grupach gospodarstw roślinnych i zwierzęcych widoczne jest znaczące zróżnicowanie sytuacji finansowej w zależności od specjalizacji. W grupie gospodarstw zwierzęcych zdecydowanie w najtrudniejszej sytuacji są przedsiębiorstwa zajmujące się hodowlą koni i owiec, natomiast w grupie gospodarstw roślinnych przedsiębiorstwa sadownicze. Także w I półroczu ich sytuacja finansowa, szczególnie przedsiębiorstw sadowniczych, była trudna i budzi obawy, że 2007 rok może być dla tych przedsiębiorstw gorszy niż 2006 rok.

Przyczyny utrzymywania się trudnej sytuacji finansowej w przedsiębiorstwach zajmujących się hodowlą koni i owiec oraz produkcją owoców (choć ze względu na niewielką ich liczbę nie rzutują w większym stopniu na wyniki finansowe całej zbiorowości przedsiębiorstw rolnych) wymagają głębszej analizy.

Przedsiębiorstwa usługowe charakteryzują się mniej korzystnymi wskaźnikami finansowymi niż przedsiębiorstwa rolne; ich sytuacja z roku na rok ulega poprawie.

Podkreślając dobrą sytuację finansową wszystkich grup i podstawowych klas przedsiębiorstw rolnych, a także grupy przedsiębiorstw usługowych należy wskazać, że są one znacznie zróżnicowane pod względem efektywności finansowej. W każdej z grup i klas przedsiębiorstw są przedsiębiorstwa przynoszące straty. Nawet w klasie gospodarstw zbożowych, odznaczających się najlepszymi wskaźnikami, część przedsiębiorstw jest deficytowa. Przedsiębiorstwa te muszą być poddane głębokiej restrukturyzacji, gdyż w innym wypadku zbankrutują. W gospodarce rynkowej jest to jednak zjawisko normalne, jeśli nie przybiera charakteru masowego. Z przeprowadzonej analizy wynika też, że jeśli tendencje się nie zmienią, to zjawisko większej liczby bankructw może wystąpić w grupie przedsiębiorstw sadowniczych oraz hodowli koni i owiec.

IV.4. Wyniki i stan finansowy przedsiębiorstw przemysłu spożywczego¹³

W 2006 roku sprawozdania finansowe złożyło 2819 firm produkujących artykuły żywnościowe, napoje i wyroby tytoniowe, które zatrudniały 328,9 tys. osób. W relacji do roku poprzedniego było to o 16 przedsiębiorstw mniej, ale zatrudniały one o 1,2% osób więcej niż przed rokiem. W I półroczu 2007 roku obowiązku sprawozdawczości finansowej dopełniło 2708 firm, w których pracowało 329 tys. osób. W tym dziale przemysłu od kilku lat notujemy niewielki wzrost zatrudnienia.

Od dwóch lat notujemy ożywienie dynamiki sprzedaży przemysłu spożywczego. W 2006 roku wzrosła ona (w cenach bieżących) o ponad 7% do 148,3 mld zł, a w I półroczu 2007 roku była o 13% większa niż w analogicznym okresie roku poprzedniego. Wysokie było także tempo wzrostu eksportu artykułów spożywczych i napojów. Wartość dostaw tych wyrobów na rynki zagraniczne, realizowanych bezpośrednio przez producentów w latach 2005-2006 wzrastała rocznie o ponad 1/5, zaś w I półroczu 2007 roku tempo to nieco się obniżyło. Bezpośrednia sprzedaż na rynki zagraniczne w roku bieżącym przekroczyła 10 mld zł i była o ponad 12% większa niż w I półroczu roku poprzedniego. Udział eksportu bezpośredniego w obrotach firm w ostatnich dwóch latach w porównaniu z 2004 rokiem wzrósł o 3,5 punktu procentowego do 13%.

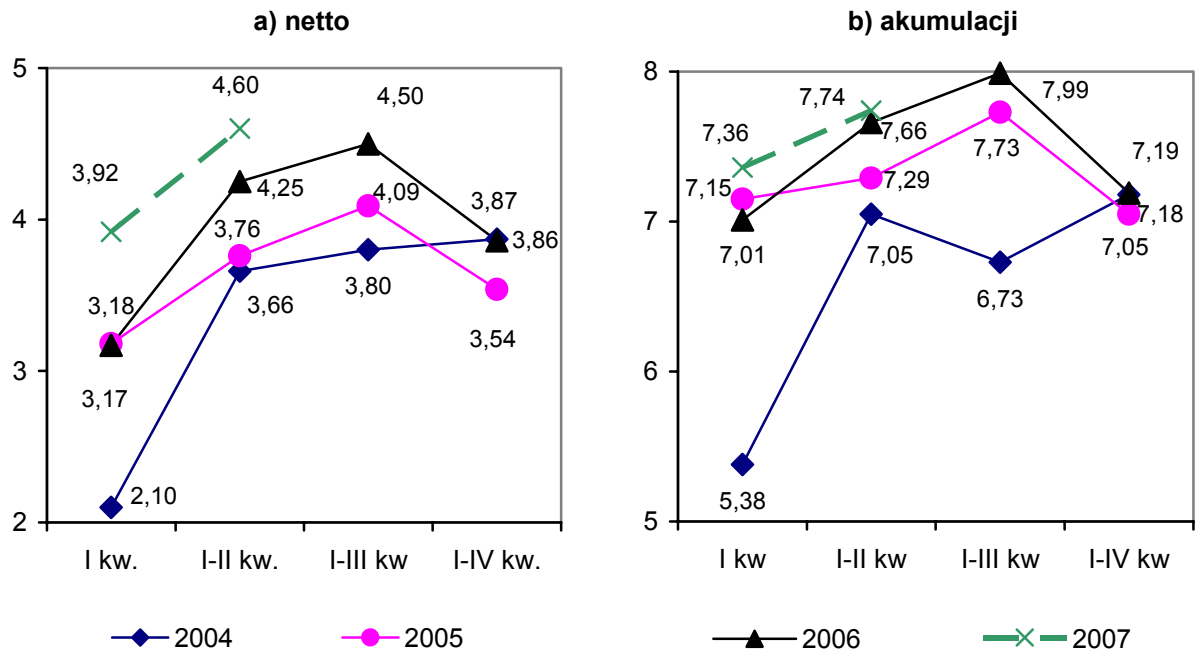
Producenci żywności, napojów i wyrobów tytoniowych generują wysoki wynik finansowy. Jego wartość w ostatnich latach była około trzy-, czterokrotnie większa niż średnio w latach 2001-2003, a w I półroczu 2007 roku przekroczyła 3 mld zł. Zysk po opodatkowaniu stał się głównym źródłem przychodów gotówkowych. W ostatnich latach generuje on ponad 50% gotówki, wobec 30% w 2003 roku.

Od kilku lat rentowność netto przemysłu spożywczego waha się w granicach 3,5-4% przychodów netto. W I półroczu 2007 roku wyniosła aż 4,6% i była o 0,35 punktu procentowego wyższa niż przed rokiem. Przychody gotówki zbliżyły się do 8% przychodów netto. Jest to kolejny rok tak wysokich wskaźników rentowności w tym dziale przemysłu.

Poprawia się efektywność wykorzystania środków zaangażowanych w przetwórstwie spożywczym, a świadczy o tym między innymi systematycznie rosnący wskaźnik ROE. W I półroczu 2007 roku był on wysoki, gdyż wyniósł 15,5% i był o 2,6 punktu procentowego większy niż na koniec ubiegłego roku.

¹³ Analizę sytuacji ekonomiczno-finansowej producentów artykułów żywnościowych i napojów alkoholowych wykonano w oparciu o dane zawarte w F-01/I-01 z firm zatrudniających ponad 9 osób stałej załogi, które złożyły sprawozdania finansowe.

Rysunek IV.13. Rentowność przemysłu spożywczego
(w procentach przychodów netto)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Poprawa wyników i stanu finansowego w przemyśle spożywczym była zjawiskiem powszechnym, występującym w większości branż. Niewielki spadek wskaźników rentowności wystąpił tylko w sektorze piwowarskim, cukrowniczym i olejarskim, przy czym w dwóch pierwszych rentowność jest nadal wysoka. W wyniku tych zmian zmalała rozpiętość wskaźników między branżą najbardziej a najmniej rentowną do 11,8 punktów procentowych.

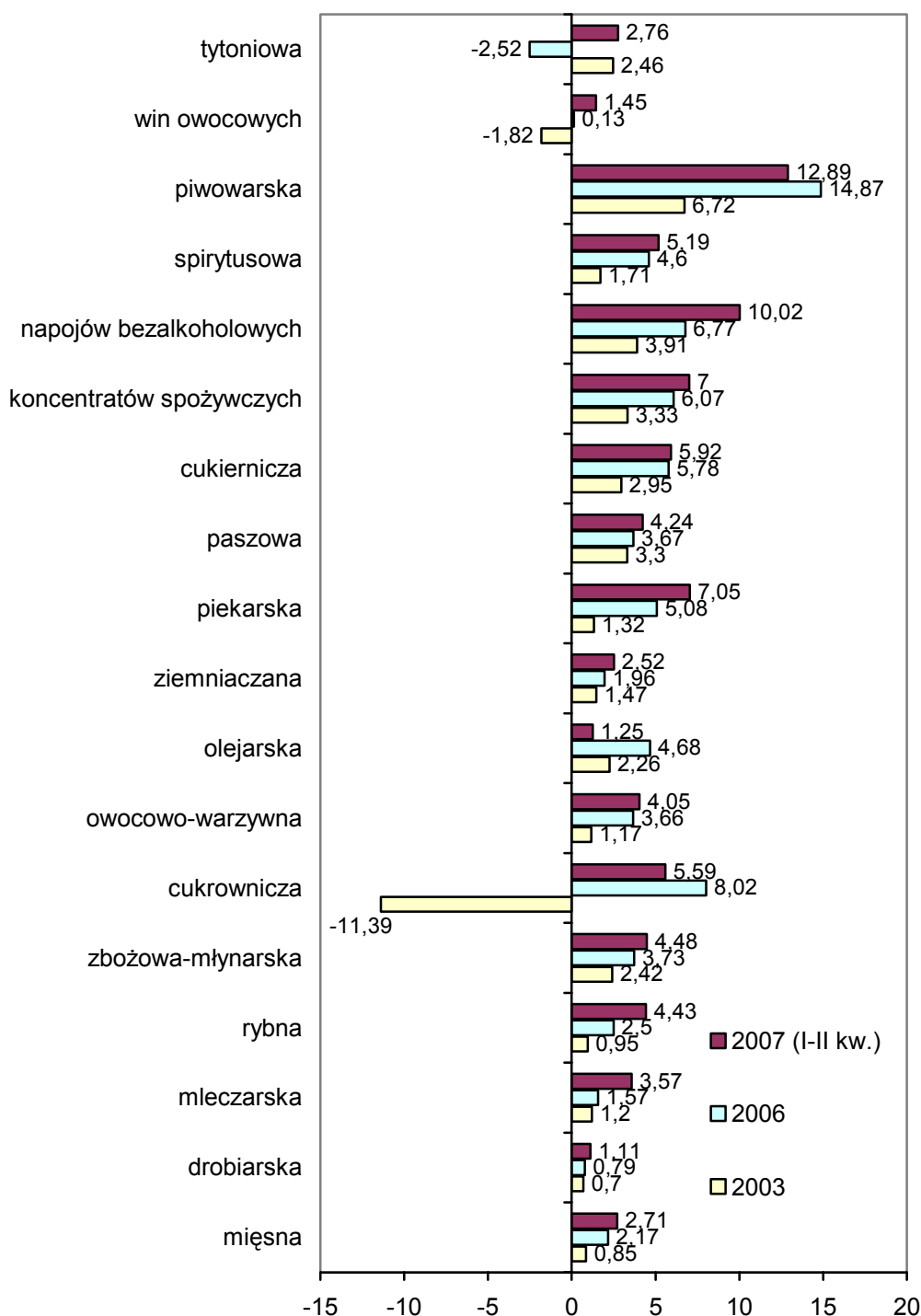
Do branż o wysokiej rentowności (tj. na poziomie netto ponad 5%) należą: branża spirytusowa i piwowarska, prawie wszystkie branże przetwórstwa wtórnego, z wyjątkiem paszowej oraz sektor cukrowniczy (cechujący się bardzo dużą zmiennością wyników). Do grupy tej nie zakwalifikowała się żadna z dziedzin przetwórstwa produktów zwierzęcych.

Notujemy systematyczny spadek obciążeń sektora kosztami obsługi kapitału obcego. Obecnie poziom kosztów finansowych jest niewielki. W I półroczu 2007 roku stanowiły one 1,52% przychodów netto przetwórstwa spożywczego, wobec ponad 4% na początku bieżącego dziesięciolecia.

Sukcesywnie poprawia się płynność finansowa producentów żywności. Współczynnik bieżącej płynności finansowej w dniu 30 VI 2007 roku znacząco przekroczył minimalny poziom (1,2) wyznaczony przez instytucje finansowe

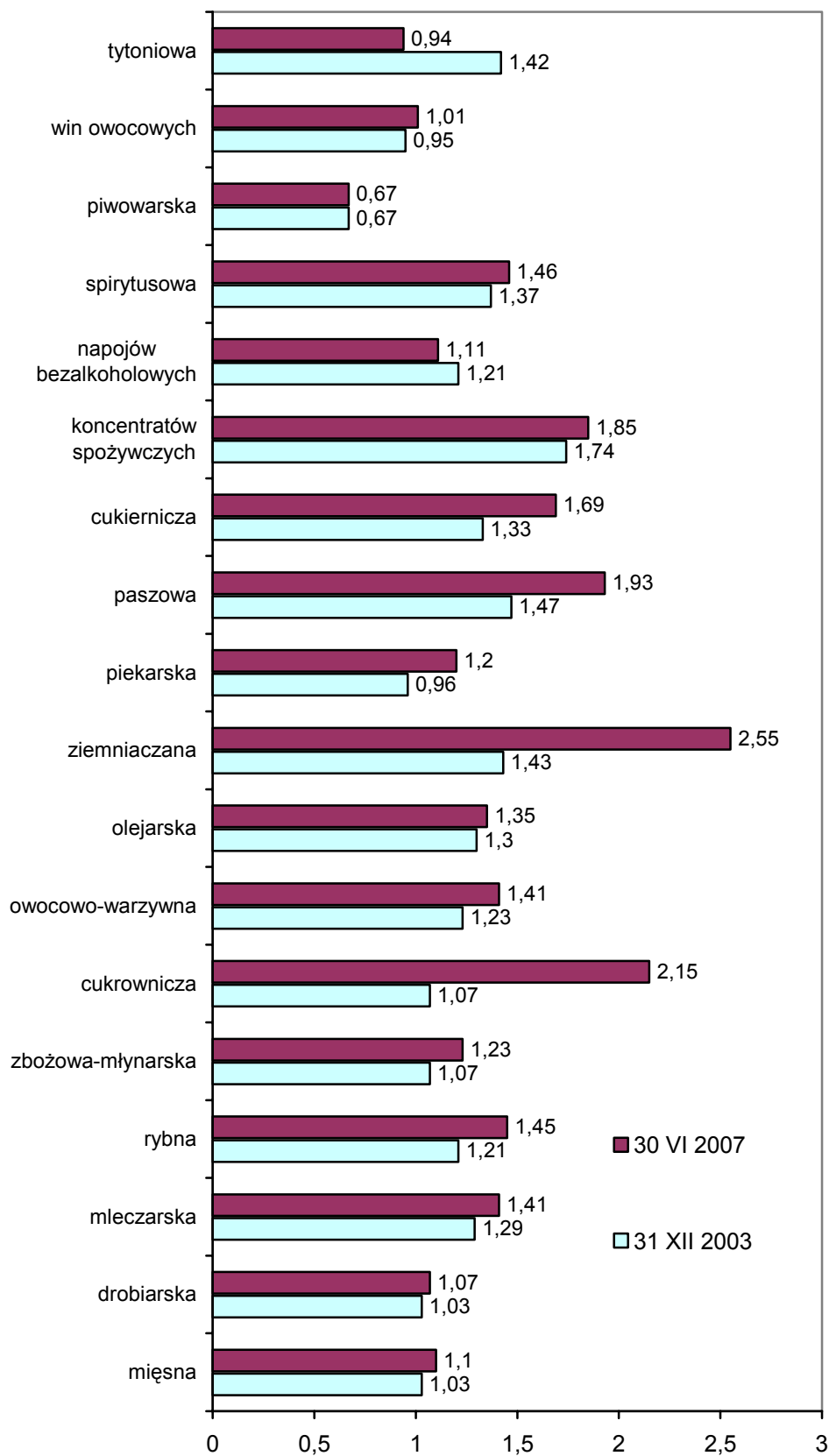
i wyniósł 1,34, wobec 1,3 na koniec 2006 roku. Oznacza to, iż wartość majątku obrotowego firm spożywczych w połowie bieżącego roku była o 34% wyższa niż kwota ich zobowiązań krótkoterminowych, a firmy nie miały problemów z terminową realizacją zobowiązań.

Rysunek IV.14. Rentowność netto (w procentach przychodów) poszczególnych branż przemysłu spożywczego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

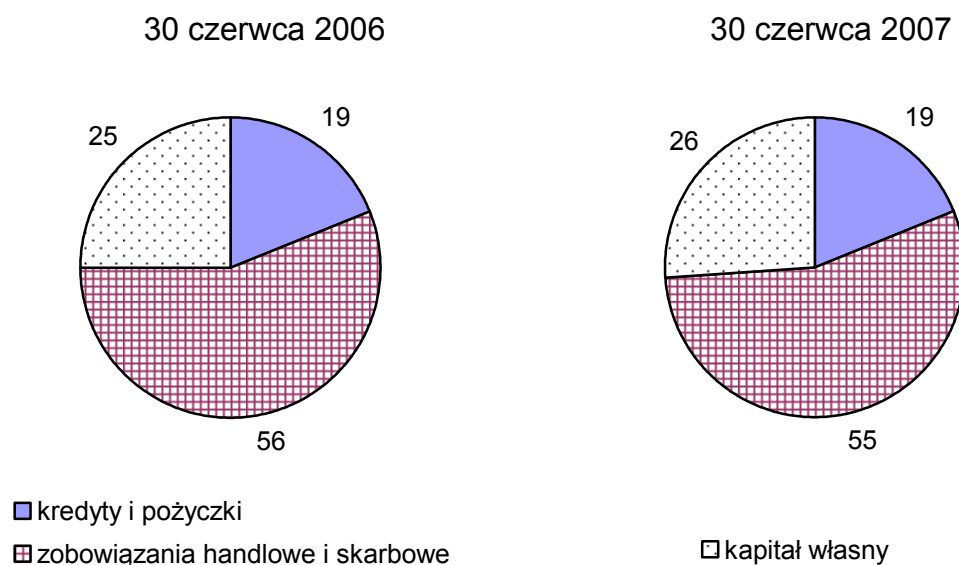
Rysunek IV.15. Współczynnik bieżącej płynności finansowej w poszczególnych branżach przemysłu spożywczego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Występuje duże zróżnicowanie bieżącej płynności finansowej poszczególnych branż przemysłu spożywczego. Bezpieczną płynność finansową mają wszystkie działy przetwórstwa wtórnego, z wyjątkiem producentów napojów bezalkoholowych, gdzie współczynnik bieżącej płynności finansowej obniżył się ostatnio do 1,11. Wysoki współczynnik bieżącej płynności finansowej charakteryzuje także branże przetwórstwa produktów roślinnych. Dobry stan finansowy jest zjawiskiem trwałym w produkcji spirytusu i wódek oraz w przetwórstwie mleka i ryb. Niski współczynnik bieżącej płynności finansowej w piwowarstwie nie świadczy o kłopotach tej branży z finansowaniem działalności bieżącej, gdyż wynika on z powiązań kapitałowych pomiędzy jednostkami zależnymi i rozliczeń między nimi. Brak płynności finansowej jest zjawiskiem trwałym w produkcji win owocowych, a ostatnio także w sektorze tytoniowym. Niską płynność finansową ma przetwórstwo mięsa i drobiu, choć ostatnio poprawiła się ona, a poza tym w sektorze mięsnym obroty w sklepach własnych są znaczące i systematycznie dostarczają gotówki.

Rysunek IV.16. Struktura finansowania majątku obrotowego firm spożywczych (w procentach)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W przetwórstwie spożywczym zmienia się struktura finansowania działalności bieżącej. Wzrasta udział kapitału własnego jako źródła finansowania; 30 czerwca 2007 roku finansował on 26% aktywów obrotowych, tj. o 1 punkt procentowy więcej niż przed rokiem. Maleje znaczenie zobowiązań handlowo-skarbowych, które według stanu na dzień 30 czerwca 2007 roku finansowały 55% aktywów bieżących. Stabilny był udział krótkoterminowych pożyczek

i kredytów bankowych w finansowaniu działalności bieżącej, który wyniósł 19%. Zobowiązania producentów żywności wobec dostawców oraz skarbu państwa są nadal głównym źródłem finansowania procesów produkcji artykułów żywnościowych i napojów alkoholowych.

Tabela IV.7. Poziom zadłużenia przemysłu spożywczego

Okres	Kredyty i pożyczki krótkoterminowe (w mln zł)	Relacja kredytów i pożyczek do majątku obrotowego	Relacja pozostałych zobowiązań do majątku obrotowego
2003	8 618,1	0,26	0,58
2004	9 870,0	0,27	0,55
2005	8 351,7	0,22	0,57
2006	8 401,1	0,20	0,57
I-II kw. 2006	6 666,5	0,19	0,56
I-II kw. 2007	7 512,2	0,19	0,55

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W ostatnich latach producenci żywności, napojów i wyrobów tytoniowych wykazują wysoką aktywność inwestycyjną. Ich wydatki na zakup majątku trwałego w 2006 roku przekroczyły 6,5 mld zł, a nakłady poniesione w I półroczu 2007 roku wskazują, iż w 2007 roku będą one zbliżone do ubiegłorocznych. Wysoka aktywność inwestycyjna producentów artykułów spożywczych w ostatnich latach była czynnikiem wzrostu zadłużenia sektora z tytułu kredytów i pożyczek długoterminowych, które w 2004 roku przekroczyło 5 mld zł, a w 2006 roku wzrosło do 5,6 mld zł i było o ponad 1/10 większe niż w latach wcześniejszych. Może to być wynikiem wzrostu skali inwestowania w sektorze. Zwiększyła się także relacja zadłużenia długoterminowego do amortyzacji; było ono prawie dwukrotnie większe niż wartość rocznych odpisów amortyzacyjnych.

Tabela IV.8. Poziom inwestowania i zadłużenia przemysłu spożywczego

Okres	Inwestycje (w mln zł)	Kredyty długoterminowe (w mln zł)	Relacja zadłużenia długoterminowego do amortyzacji
2003	4 938,2	4 164,6	1,73
2004	6 687,9	5 005,6	1,87
2005	5 924,0	5 073,8	1,64
2006	6 511,3	5 637,0	1,99
I-II kw. 2006	2 589,8	5 287,2	1,90
I-II kw. 2007	2 706,7	5 744,7	2,00

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Obecną sytuację ekonomiczno-finansową poszczególnych kierunków przetwórstwa spożywczego można ocenić następująco:

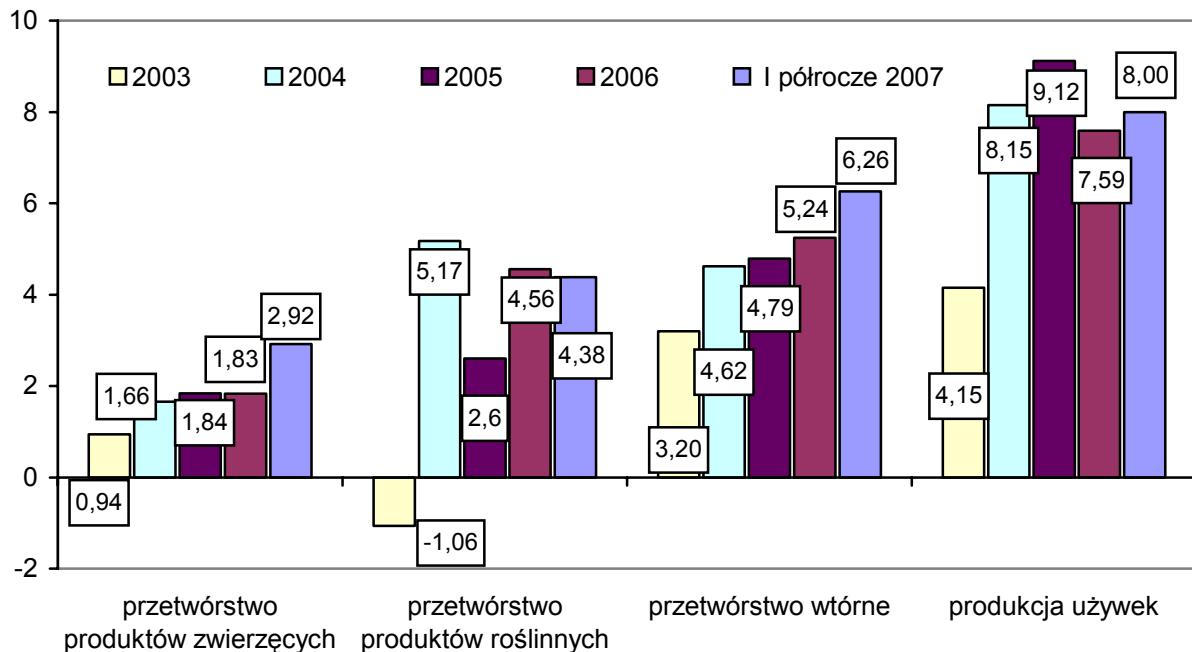
- Wysoką rentowność oraz bezpieczny i stabilny stan finansowy ma przetwórstwo wtórne. Zysk po opodatkowaniu stanowił ponad 6% przychodów netto, a akumulacja środków własnych w I półroczu 2007 roku wyniosła 9,7% przychodów i była o 2 punkty procentowe większa niż w całym przemyśle spożywczym. Wysoki był także wskaźnik ROE zarówno w całym przetwórstwie wtórnym, jak i poszczególnych jego działach. Niewielkie jest obciążenie sprzedaży kosztami obsługi kapitału obcego, gdyż koszty finansowe stanowią mniej niż 1% przychodów netto. Przetwórstwo to charakteryzuje się dużym udziałem kapitału własnego w finansowaniu majątku obrotowego (37%) i wysoką bieżącą płynnością finansową (1,6). Bardzo niskie jest zadłużenie z tytułu kredytów krótkoterminowych, których kwota stanowi 14% wartości majątku obrotowego, przy 19% w całym przetwórstwie spożywczym. Trochę niższe jest także obciążenie z tytułu zadłużenia długoterminowego. Wszystkie branże przetwórstwa wtórnego osiągają wysoką rentowność ponad 4% i każda z nich (z wyjątkiem napojów bezalkoholowych) ma bezpieczną płynność finansową. W przemyśle paszowym, cukierniczym i koncentratów spożywczych duży (ponad 40%) jest udział kapitału własnego w finansowaniu działalności bieżącej. Natomiast w piekarnictwie i w produkcji napojów bezalkoholowych środki własne finansują odpowiednio 17 i 10% majątku obrotowego, tj. zdecydowanie poniżej średniego poziomu w przetwórstwie spożywczym. Duże jest zadłużenie długoterminowe szczególnie producentów napojów bezalkoholowych, pieczywa świeżego oraz koncentratów spożywczych, lecz nie mają oni problemów z obsługą tego zadłużenia, gdyż akumulacja gotówki jest wysoka i wynosi ponad 10% obrotów. Stosunkowo niewielkie obciążenie z tytułu zadłużenia długoterminowego występuje w branży cukierniczej.
- Najwyższą rentowność oraz niezbyt bezpieczny stan finansowy mają producenci używek. Osiągają oni największe wskaźniki rentowności mierzone zarówno udziałem wyniku finansowego w przychodach netto, jak i w wartości kapitału własnego. W I półroczu 2007 roku zysk netto stanowił 8% przychodów netto oraz ponad 21% wartości kapitału własnego. Niewielkie, aczkolwiek nieco większe niż średnio w przemyśle spożywczym jest obciążenie sprzedaży kosztami obsługi kapitału obcego. Niski jest wskaźnik bieżącej płynności finansowej producentów używek, gdyż wartość majątku obrotowego jest o 4% niższa od kwoty zobowiązań krótkoterminowych. Duże jest zaangażowanie kapitału obcego w finansowaniu działalności bieżącej produ-

centów używek. Jest to wynik bardzo wysokich zobowiązań handlowo-skarbowych producentów piwa, a ostatnio także producentów wyrobów tytoniowych. Znaczący jest udział środków własnych w finansowaniu majątku obrotowego producentów spirytusu, napojów spirytusowych i win. Najmniejsze w porównaniu z innymi kierunkami przetwórstwa jest obciążenie z tytułu zobowiązań długoterminowych, których wartość jest o 20% wyższa niż kwota rocznej amortyzacji. Występuje duże zróżnicowanie wskaźników ekonomiczno-finansowych poszczególnych działów tego przetwórstwa. Wysoką rentowność ma branża piwowarska i spirytusowa, a w dwóch pozostałych waha się ona w granicach 3-3,5% przychodów netto, co można ocenić jeszcze jako zadowalającą, o czym świadczy także poziom akumulacji środków własnych. Producenci spirytusu, napojów alkoholowych i win mają bezpieczną płynność finansową. Niski wskaźnik bieżącej płynności finansowej piwowarstwa, a ostatnio także branży tytoniowej (branż o wysokiej koncentracji produkcji), wynika z powiązań kapitałowych oraz dużych zobowiązań wobec jednostek powiązanych i nie świadczy o braku płynności finansowej. Problemy z terminową realizacją zobowiązań krótkoterminowych mogą wystąpić w produkcji napojów bezalkoholowych, gdzie współczynnik bieżącej płynności finansowej obniżył się poniżej poziomu określonego jako minimalny. Bardzo niskie jest obciążenie z tytułu zobowiązań długoterminowych w sektorze tytoniowym i spirytusowym, w których kwota tych zobowiązań nie przekracza rocznej wartości amortyzacji.

- Bezpieczną i stabilną sytuację ekonomiczno-finansową ma także przetwórstwo produktów roślinnych. Rentowność netto tego kierunku przetwórstwa w I półroczu 2007 roku przekroczyła 4% przychodów, lecz wskaźnik ROE nie był duży, gdyż wyniósł tylko 9,2%, tj. o 6,3 p.p. mniej niż średnio w przemyśle spożywczym. W przetwórstwie produktów roślinnych, w porównaniu z pozostałymi kierunkami przetwórstwa, największe jest obciążenie sprzedaży kosztami finansowymi. Stanowią one 4,4% przychodów netto i są prawie trzykrotnie większe niż średnio w przemyśle spożywczym. Przetwórstwo to charakteryzuje się dużym (37%) udziałem środków własnych w finansowaniu majątku obrotowego, przy większej niż w całym przemyśle spożywczym roli kredytów i zdecydowanie mniejszym znaczeniu zobowiązań handlowo-skarbowych. Przetwórstwo to ma także bezpieczną płynność finansową, a jej współczynnik w dniu 30 czerwca 2007 roku wyniósł 1,6. Większość branż tego kierunku przetwórstwa ma wysoką rentowność, która na poziomie netto przekracza 4% przychodów netto, z wyjątkiem olejarstwa i przetwórstwa ziemniaków, gdzie w I półroczu 2007 roku wyniosła ona odpowiednio 1,25 i 2,52%. Natomiast bezpieczną bieżącą płynność finansową mają wszyst-

kie działa tego przetwórstwa, gdyż jej współczynniki znacząco przekraczają poziom minimalny. W przemyśle ziemniaczanym i cukrowniczym wysoki (ponad 50%) jest udział kapitału własnego w finansowaniu majątku obrotowego. Najmniejsza jest rola tych środków w sektorze zbożowym, w którym 19% tych aktywów finansują środki własne, a głównym źródłem finansowania tego składnika majątku są kredyty bankowe. Także w przemyśle owocowo-warzywnym duża jest rola kredytów bankowych, a zobowiązania handlowo-skarbowe finansują znaczącą część działalności bieżącej w branży olejarskiej oraz w przetwórstwie owoców i warzyw. Duże obciążenie z tytułu zadłużenia długoterminowego występuje w przetwórstwie owoców i warzyw oraz zbóż i w cukrownictwie, a szczególnie niskie, wręcz minimalne było ono w przetwórstwie ziemniaków.

Rysunek IV.17. Rentowność netto głównych działów przetwórstwa spożywczego

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

- Stale poprawia się sytuacja ekonomiczno-finansowa przetwórstwa produktów pochodzenia zwierzęcego. Obecnie możemy ocenić ją jako względnie dobrą, gdyż rentowność netto w I półroczu 2007 roku zbliżyła się do 3%, a wskaźnik ROE przekroczył 16% i był o 0,5 p.p. wyższy niż w przemyśle spożywczym. Poprawa efektywności gospodarowania następuje przy jednoczesnym obniżeniu sprzedaży kosztami finansowymi, które obecnie jest bardzo niskie i najniższe w porównaniu z innymi kierunkami przetwórstwa spożywczego. Przetwórstwo to charakteryzuje stosunkowo niewielki (19%)

udział kapitału własnego w finansowaniu majątku obrotowego, tj. o połowę mniejszy niż w przetwórstwie wtórnym i produktów pochodzenia roślinnego. Głównym źródłem finansowania bieżącej działalności gospodarczej są zobowiązania handlowo-skarbowe, a udział kredytów bankowych jest zbliżony do przeciętnego w przemyśle spożywczym. Przetwórstwo produktów pochodzenia zwierzęcego jest mocno obciążone zobowiązaniami długoterminowymi, bardziej niż całe przetwórstwo spożywcze. Ich kwota jest ponad dwukrotnie większa niż wartość rocznej amortyzacji. W tym dziale przetwórstwa najlepsze wyniki ekonomiczno-finansowe osiąga przetwórstwo ryb i mleka, w których rentowność wyniosła odpowiednio 4,4 i 3,6%, a współczynnik bieżącej płynności finansowej znacząco przekraczał poziom minimalny. Nieco mniejsza była rentowność przetwórstwa mięsa, aczkolwiek nie była ona niska, a wskaźnik ROE w tej branży kształtował się na poziomie zbliżonym do przeciętnego w całym przemyśle spożywczym. Sektor mięsny charakteryzuje się niskim współczynnikiem bieżącej płynności finansowej, lecz duża sieć własnych sklepów zapewnia stały dopływ gotówki i pozwala na utrzymanie płynności finansowej. Najsłabszą kondycję ekonomiczną ma przetwórstwo drobiu, którego rentowność waha się w granicach 1% przychodów netto, a wartość aktywów obrotowych w połowie 2007 roku była tylko o 7% wyższa od kwoty zobowiązań krótkoterminowych. Tylko w przetwórstwie ryb i mleka znaczący jest udział kapitału własnego w finansowaniu aktywów obrotowych, a głównym źródłem finansowania tej części majątku we wszystkich branżach są zobowiązania handlowo-skarbowe. Kredyty bankowe finansują od 13% majątku obrotowego mleczarstwa do 26% aktywów obrotowych przetwórstwa mięsa. Wyjątkowo duże jest obciążenie z tytułu zobowiązań długoterminowych wszystkich branż tego przetwórstwa, z wyjątkiem mleczarstwa. Zobowiązania te są ponad dwukrotnie większe od kwoty rocznej amortyzacji. Tylko w przetwórstwie mleka przekraczają tę kwotę o 1/3.

Podsumowanie i konkluzje

1. Polska gospodarka żywnościowa, podobnie jak cała nasza gospodarka, jest wciąż beneficjentem wejścia do Unii Europejskiej. Można dostrzec, że korzyści sektora rolnego z tego tytułu nawet się powiększyły w trzecim i czwartym roku po przystąpieniu do struktur europejskich. To przyspieszenie i kumulacja korzyści wynika z trzech zjawisk:
 - a) W dalszym ciągu cała polska gospodarka dobrze wykorzystuje posiadane przewagi konkurencyjne i swobodę wejścia na rynki innych rozwiniętych krajów Unii Europejskiej. Ujawnia się to utrzymaniem dużego tempa wzrostu polskiego eksportu, w tym także eksportu produktów rolnictwa i przemysłu spożywczego.
 - b) Przyspieszony rozwój gospodarczy, którego źródłem jest także integracja z UE, rozwija krajowy rynek zbytu. Szybki wzrost PKB (ca 6% rocznie) przy równoczesnej konkurencji unijnych rynków pracy wymuszają i sprzyjają wzrostowi płac i obniżaniu bezrobocia. Poprawia się sytuacja dochodowa krajowych konsumentów, a to zwiększa popyt krajowy i sprzedaż detaliczną towarów i usług, w tym także żywności i napojów.
 - c) Otwarcie Polski na rynek europejski wpłynęło pośrednio na zwiększenie oddziaływań światowego rynku żywnościowego na polski sektor rolno-spożywczy. Wzrost światowego popytu na żywność i produkty rolnictwa, wynikający z szybkiego rozwoju gospodarczego niektórych krajów (szczególnie Chin i Indii), wywołał wzrost światowych cen produktów rolnictwa. Skutki tego ujawniły się już na krajowym rynku rolnym. W ślad za tym zahamowany, a nawet odwrócony został wieloletni trend relatywnego tanienia produktów rolno-spożywczych, co najbardziej widoczne jest na polskim rynku zbóż, produktów mleczarskich i mięsa drobiowego. Wzrost tych cen stał się jednym z głównych czynników – obok rosnących dopłat unijnych – poprawy sytuacji dochodowej rolnictwa.
2. Od dnia wejścia Polski do UE źródłem dobrej koniunktury w gospodarce żywnościowej jest utrzymywanie się wysokiego tempa wzrostu eksportu. Świadczy o tym to, że:
 - eksport sektora w 2007 roku będzie prawie 2,5 razy większy niż w 2003 roku,
 - przyrost roczny eksportu wynosił 1,2-1,8 mld euro,

- tempo wzrostu eksportu jest wciąż dwucyfrowe, ale w 2007 roku będzie dwukrotnie niższe niż w latach 2004-2005, choć z powodu nieurodzaju zbóż w 2006 roku i owoców w 2007 roku istotnie obniżony został potencjał eksportowy rolnictwa, a silna złotówka obniżała opłacalność eksportu.

Tempo wzrostu importu, które wynosi średnio nieco ponad 20% rocznie, jest niższe niż eksportu. Dlatego też nastąpiła znacząca poprawa salda wymiany z niespełna 0,5 mld euro w 2006 roku do ponad 2 mld euro w latach 2006-2007.

Stale wzmacnia się orientacja polskiego eksportu rolno-spożywczego na rynki innych krajów UE. Ich udział w tym eksporcie zwiększył się z 65 do prawie 80%, a w imporcie z 61 do 66%. Udział eksportu w wartości sprzedaży przemysłu spożywczego zwiększył się z 13,7 do ok. 21%, a na rynkach zagranicznych lokowane jest aż ok. 50% przyrostu produkcji tego przemysłu.

3. Przyspieszenie wzrostu gospodarczego i wynagrodzeń oraz niska inflacja były głównymi czynnikami kolejnego ożywienia popytu na żywność i napoje. Od połowy 2005 roku sprzedaż detaliczna żywności zwiększa się w tempie 8-10% w skali rocznej. Jest to zjawisko wynikające z:
 - poprawy stanu wyżywienia, które związane jest ze wzrostem spożycia mięsa, serów i deserów mlecznych, ryb, warzyw i tłuszczów roślinnych,
 - szybkiego wzrostu popytu na napoje i żywność o wyższym stopniu przetworzenia,
 - stałej redukcji samozaopatrzenia i sprzedaży bezpośredniej oraz rosnącego udziału rynkowych form zaopatrzenia, szczególnie z udziałem produktów przetworzonych przemysłowo.

Zjawiska te oznaczają także wzrost popytu na wartość dodaną przetwórstwa i handlu oraz na stopniowe ograniczenie prostych form zaopatrzenia w żywność.

4. Przez wiele lat cechą sektora rolno-spożywczego było relatywne tanienie produktów rolnictwa i przemysłu spożywczego. Tendencja ta była ostatnio dwukrotnie zakłócana, tj. bezpośrednio po wejściu do UE i po raz drugi w 2007 roku. To drugie zakłócenie tendencji tanienia produktów rolnych i żywnościowych nastąpiło pod wpływem dużej zwyżki cen na rynkach światowych. Spowodowało ono, że – mimo wzrostu produkcji krajowej – średnie ceny produktów rolnych w 2007 roku będą o 15-17% wyższe niż w roku poprzednim, a wzrost cen żywności wyniesie ok. 5% na poziomie detalu lub ok. 7% na poziomie przetwórstwa. Ceny środków produkcji dla rolnictwa w tym czasie zwiększą się o ok. 6%. Szczególnie duży jest wzrost cen skupu

zbóż, drobiu i mleka. Ze względu na bardzo niskie zbiory duży jest wzrost cen owoców, a w 2008 roku wzrosną także ceny trzody. Zwyżki cen stają się istotnym czynnikiem wzrostu przychodów pieniężnych i dochodów rolników. Oznaczają one także, że stan równowagi na światowym, europejskim i krajowym rynku żywności ukształtuje się przy wyższych niż dotychczas cenach i że kończy się epoka relatywnie niskich cen rolnych.

5. Dotychczas wejście do UE nie przyspieszyło rozwoju produkcji rolnej, szczególnie roślinnej. Wartość produkcji globalnej jest tylko o 2-3% wyższa niż przed wejściem do UE. Podobnie niewielkie były przyrosty produkcji głównych produktów, tj. zbóż, mięsa wieprzowego i mleka oraz owoców. Nieznacznie obniżyła się produkcja buraków cukrowych, a znacząco ziemniaków i innych okopowych. Istotnie, bo aż dwukrotnie zwiększyła się tylko produkcja rzepaku, a znacząco także mięsa drobiowego, jaj i warzyw. Integracja z UE odwróciła dotychczasową spadkową tendencję produkcji wołowiny, a cała produkcja zwierzęca w 2007 roku była o 9% wyższa od średniej z lat 2001-2003.

Wciąż utrzymuje się duża zmienność produkcji roślinnej, szczególnie zbóż i owoców, a także produkcji żywca wieprzowego. Równocześnie obserwujemy spadek zużycia wewnętrznego, zarówno produkcyjnego, jak i konsumpcyjnego. Konsekwencją tego jest szybszy wzrost produkcji towarowej i końcowej niż produkcji globalnej. Dość szybko zwiększa się zasięg rynkowych obrotów produktami rolnictwa.

6. Wejście Polski do UE radykalnie zmieniło wyniki ekonomiczne polskiego rolnictwa. Jest to przede wszystkim efekt szybko rosnących różnych dopłat do sektora rolnego, które bez dotacji do KRUS i dopłat do preferencyjnych kredytów zwiększyły się z 1,8 mld zł w 2003 roku do 14,7 mld zł w 2006 roku i prawdopodobnie do ok. 17,5 mld zł w 2007 roku. Zwiększyły się także przychody gospodarstw ze sprzedaży produktów rolnych, a także wydatki na zakup środków produkcji i usług dla rolnictwa. Wartość produkcji towarowej w cenach realizacji zwiększyła się z 36,5 mld zł w 2003 roku do 43,1 mld zł w 2006 roku i ok. 47,9 mld zł w 2007 roku, a wydatków odpowiednio z 23,3 mld zł do 29,1 mld zł i 31,6 mld zł. Saldo dodatkowych przepływów gotówkowych gospodarstw domowych w porównaniu do stanu z 2003 roku było dodatnie i zwiększyło się z ok. 3,6 mld zł w 2004 roku, do 9,2 mld zł w 2006 roku i prawdopodobnie prawie 15 mld zł w 2007 roku (tab. 1). W ślad za tym dwukrotnie zwiększył się dochód rolniczy. Według rachunków ekonomicz-

nych dochód przedsiębiorcy rolnego w 2003 roku szacowany był w kwocie 8,5 mld zł, a według ostatnich rachunków w 2006 roku wynosił 21 mld zł (17,8 mld zł w 2005 roku).

Tabela 1. Dodatkowe przepływy gotówkowe gospodarstw rolnych
(w mld zł, przyrost w stosunku do stanu w 2003 roku)

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007
1. Dopłaty do rolnictwa ^a	0,8	7,5	8,4	9,9
2. Przyrost przychodów ze sprzedaży	6,3	4,2	6,5	13,2
3. Przyrost wydatków na środki produkcji	3,5	4,7	5,7	8,3
4. Przyrost dochodów pieniężnych	3,6	7,0	9,2	14,8

^a tylko dopłaty bezpośrednie i inne zwiększające dochody rolników, pomniejszone o wypłacone w 2003 roku dopłaty do skupu mleka, zbóż i do paliwa

Źródło: Szacunki własne.

O radykalnej poprawie stanu ekonomicznego rolnictwa świadczą także wyniki finansowe przedsiębiorstw rolnych. Po wejściu do UE osiągały one zysk netto (w procentach przychodów) w 2004 roku 10,3%, w 2005 roku 7,2%, w 2006 roku 9,3%. Wyniki I półrocza 2007 roku wskazują, że w tym roku nie będzie on mniejszy niż w 2006 roku. Przedsiębiorstwa te mają także bezpieczną płynność finansową, która w połowie 2007 roku wynosiła 1,7.

- Poprawa sytuacji dochodowej rolnictwa nie wywołała spodziewanego dużego ożywienia na rynku środków produkcji dla rolnictwa, ani też gwałtownego wzrostu inwestycji. Wyraźnie wzrósł tylko popyt rolnictwa na maszyny rolnicze, nawozy mineralne, środki ochrony roślin i pasze przemysłowe. Dostawy nawozów mineralnych w 2007 roku są o 27% wyższe niż w 2003 roku. Stale zwiększa się zużycie środków ochrony o ok. 5-8% rocznie. Natomiast wzrost popytu i produkcji pasz przemysłowych nastąpiło dopiero w ostatnich dwóch latach (łącznie o 30%). Notuje się także powolny wzrost popytu na usługi dla rolnictwa (o 2-3% rocznie). Po wejściu Polski do UE bardzo stabilne jest zużycie w rolnictwie wszystkich głównych nośników energii, a w ostatnich dwóch latach gwałtownie obniżyło się zużycie nawozów wapniowych.

Wzrost cen środków produkcji dla rolnictwa, szczególnie duży nawozów mineralnych (i maszyn), powoduje stały wzrost wartości wydatków na zakup obrotowych środków produkcji. Ich wartość zwiększyła się o 35%. W otoczeniu rolnictwa wystąpiło zjawisko zwane syndromem Janosika.

Po wejściu do UE nie było znaczącego wzrostu inwestycji w rolnictwie. Ich wartość w cenach bieżących zwiększyła się z 2,2 mld zł w 2003 roku do ok. 2,7 mld zł w 2006 roku. Inwestycje w rolnictwie były finansowane z dużym udziałem dotacji unijnych, które w latach 2004-2006 wynosiły łącznie 4,2 mld zł.

8. Wejście Polski do UE przyczyniło się do przyspieszenia rozwoju przetwórstwa żywności oraz do poprawy i stabilizacji stanu ekonomicznego przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. Jest to wynik zarówno wzrostu popytu krajowego i eksporterów, jak i poprawy efektywności przetwórstwa. Ożywienie produkcyjne rozpoczęło się już w roku poprzedzającym wejście Polski do UE. Po tym przedakcesyjnym ożywieniu nastąpiło przejściowe osłabienie rozwoju sektora, które trwało do połowy 2005 roku. Kolejne ożywienie, trwające już ponad dwa lata, ustabilizowało tempo wzrostu sprzedaży w wysokości 7% rocznie.

W 2007 roku produkcja przemysłu spożywczego w cenach stałych jest o 37,5% wyższa niż w 2003 roku. W tym okresie najszybciej rozwijało się przetwórstwo wtórne, produkujące żywność wysoko przetworzoną, a najwolniej produkcja żywności standardowej. Nastąpiło też wyraźne przyspieszenie rozwoju produkcji używek i pierwotnego przetwórstwa produktów rolnictwa. To ostatnie zjawisko oznacza wyraźny postęp procesu uprzemysławiania przetwórstwa i produkcji żywności.

Po wejściu do UE nie wystąpiły zjawiska zagrażające polskim producentom żywności. Nie było zalewu żywnością wytwarzaną w innych krajach Unii, nie było masowych upadłości przedsiębiorstw tego sektora i przejęć naszych firm przez koncerny o zasięgu globalnym. Następują tylko powolne zmiany struktur podmiotowych w kierunku koncentracji. Równocześnie wyraźnie poprawiła się i ustabilizowała siła ekonomiczna firm. Wyniki finansowe sektora zwiększyły się ponad dwukrotnie, a wskaźniki rentowności ustabilizowały się na względnie wysokim poziomie (ok. 4% wartości sprzedaży i 12% kapitału własnego). Efektem tego jest:

- stały wzrost kapitału własnego i środków własnych w obrocie; w latach 2003-2007 wartości te wzrosły odpowiednio o ok. 40 i 100%,
- poprawa bieżącej płynności finansowej (z 1,19 do 1,34),
- utrzymanie bezpiecznego i niskiego poziomu zadłużenia długookresowego, które nie przekracza 1/6 wartości kapitału własnego.

Wartość inwestycji tego sektora jest o ponad 50% wyższa od średniej z lat 2000-2002 i w 2007 roku osiągnie kwotę ok. 7 mld zł. Duże inwestycje pozwoliły nie tylko na dobre dostosowanie zakładów do standardów unijnych i na gwałtowny wzrost liczby zakładów uprawnionych do handlu w Unii w sektorach wrażliwych, lecz także na wyraźną poprawę stanu technicznego i technologicznego. Pod tym względem polski przemysł spożywczy jest uznawany za najnowocześniejszy w całej UE. Postęp w tej dziedzinie sprawił, że Polska znalazła się w nielicznej grupie eksporterów netto żywności, obok Francji, Holandii, Danii, Belgii i Irlandii.

9. Przystąpienie Polski do UE wywołało wyraźne ożywienie gospodarcze w całym sektorze rolnym, a szczególnie w przemyśle spożywczym. Skala wzrostu produkcji i eksportu była duża. Wyraźnie poprawiły się wyniki i stan finansowy całego sektora rolnego. Zjawiska te mają trwałe podstawy, gdyż polscy producenci żywności są konkurencyjni na rynku europejskim, a przyspieszenie rozwoju gospodarczego Polski skutkuje wzrostem krajowego popytu na produkty przemysłu spożywczego. Oznacza to, że w perspektywie 5-7 lat realne jest utrzymanie dość dużego tempa rozwoju polskiego przemysłu spożywczego. Sprzyja temu również to, że Wspólna Polityka Rolna zwiększa przejrzystość i stabilizuje krajowy rynek rolny oraz uniezależnia producentów żywności od bieżących decyzji politycznych. Istotne jest także włączenie Polski do wspólnego rynku europejskiego oraz spodziewane procesy liberalizacji handlu, co ułatwi dostęp przetwórców do zewnętrznych źródeł zasilania surowcowego. Nowym zjawiskiem jest wzrost światowych cen rolnych i cen żywności. Zwyżki tych cen są wyższe niż na rynku krajowym, a to wzmacnia nasze przewagi konkurencyjne nie tylko na rynku unijnym, lecz także poprawia naszą pozycję na rynku światowym.

Polscy producenci żywności będą coraz częściej napotykać na trudności i ograniczenia związane z rosnącymi kosztami pracy, dalszym wzmacnianiem waluty krajowej czy też z konkurencją żywności wytwarzanej w krajach o niskich kosztach produkcji. W krótkiej perspektywie barierą dla polskich producentów jest system kwotowania produkcji mleka, cukru, skrobi i izoglukozy, a dla małych przedsiębiorstw barierą wejścia są i będą coraz bardziej rozbudowane i zbiurokratyzowane systemy i procedury zapewnienia jakości, ochrony konsumenta, konkurencji czy środowiska naturalnego. Słabością polskiego przemysłu spożywczego jest także niski stopień integracji poziomej i pionowej.